

OGIEN (2542) *sb m*

ogień (2541), **ohień** (1); ogień : ohień *RejAp* (111:1).

-e- (1210), -ę- (3).

o jasne (w tym 1 r. błędne znakowanie). ◇ -e- (111), -é- (42); -e- *OpecŻyw* (5), *MurzHist* (3), *MurzNT* (14), *KochZg*, *Mącz* (48), *BiałKat*, *KochTr*, *KochJez* (2), *KochFr* (5), *KochEpitCat* (2), *KochSob*, *ZawJeft* (3), *JanNKarGórn*, *SarnStat* (5); -é- *KochPam*, *PudłFr*, *KochWr*, *KochFrag* (2), *OrzJan*, *GoslCast* (4); -e- : -é- *OrzQuin* (1:4), *Oczko* (12:1), *KochPs* (1:14), *KochPhaen* (1:1), *KochMRot* (1:1), *KochPieś* (2:1), *GórnTroas* (1:10).

sg *N* ogień (554). ◇ *G* ognia (510). ◇ *D* ogniewi (29), ogniu (4), ogniewi (1); -u *KochMuza*, *GrabowSet*; -owi : -u : -ewi *FalZioł* (1:1), *KrowObr* (1:1), *GórnDworz* (1:-:1); ~ -owi (5), -ówi (1), -(o)wi (23); -owi : -ówi *Oczko* (1:1). ◇ *A* ogień (629). ◇ *I* ogniem (478); -em (32), -ém (2), -ëm (1) *MurzNT*, -(e)m (443); -em : -ém *Oczko* (4:1), *KochJez* (2:1). ◇ *L* ogniu (193). ◇ *V* ogniu (7). ◇ *pl N* ognie (35). ◇ *G* ogniów (15); -ów (8), -(o)w (7). ◇ *D* ogni(o)m (1). ◇ *A* ognie (50); -e (6), -é (1), -(e) (43); -e : -é *KochPieś* (1:1). ◇ *I* ogniami (2). ◇ *L* ogniach (2) *Oczko*, *GrabowSet*, ogni(o)ch (1) *BielKron*; ~ -ach (1) *GrabowSet*, -äch (1) *Oczko*. ◇ *du I* (cum nm) ogni(o)ma (1) *SkarŻyw*.

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XIX w.

1. *Efekt spalania dający światło i wysoką temperaturę; płomień, żar, iskra; igis Murm, Mymer*¹, *BartBydż, Miech, HistAl, PolAnt, Vulg, Mącz, Modrz, Calag, Calep, Cn; flamma Vulg, PolAnt, Mącz, Calag; lumen PolAnt, Vulg; focus Mącz, PolAnt; lar Mącz, Cn; combustio, pruna, pyra PolAnt; caminus, pyr Mącz* (2398) : *BierEz* L4v, Pv, S2v [2 r.]; *PatKaz II* 55v; *PatKaz III* 101; *Ignis. Fewer Ogyen Murm* 15; *Mymer*¹ 3; *BartBydż* 71b; niektórzy czynią nakładczy na iakie naczynie ziela z wierzchu ogniem przytawiają tak wodka przez chufthę na doł do naczynia wycieczę. *FalZioł II* 1c; od flończa wżyithka wodność s kwiecia wynidzie w łpodnią bańkę/ á niebędzie tak wodna y światła iako czo przez ogień działaią *FalZioł II* 1d; zapala ono drzewko [...] á tak dla one⁸⁰ ognia łtaie łie czarnym *FalZioł III* 11a; Ale też y zielony Krzemień barzo łie ogniewi przeciwi *FalZioł IV* 58b, I 53c, 68b, 69b, 70c, II 2d (29); *GlabGad* E3, G6v, H3v, H7, H7v (10); *Ogień Litwa* chwaliła. *MiechGlab* **4, [89] [2 r.]; *HistAl* D8, G8v; *Nye mnyeyći Nádáb et Abiu kápłani/ łynowye Aaronowi/ zá abufum myeli/ iżeby roznoć myeli myeć w ognyu ku ofyárom á kádzenyu. KromRozm I* N4v; *KromRozm II* 14v; *KromRozm III* B8; *GliczKsiąż* F2, K4; *Przeto łobie nowe ognie zmyłłacie/ y thym wymyłłonym ogniom łwoim/ błogolławieńłtwá/ obrony dułzne y łcielełne/ y zbawienie przypifuięcie. KrowObr* 87v, 86v, 87 [7 r.], 87v [3 r.], 88, 110v, Rrv, Tt; *RejWiz* 14v, 15, 72, 119v, 149, 149v [2 r.], 154; *Wziął też drwá ku paleniu zupełney offiary y włóżył ná Izaáká łiná łwego: á łam niolł w rękach łwych ogień y miecz. Leop Gen* 22/6, *Gen* 22/7, *Ex* 19/18, *Deut* 5/24, 26, 3.Reg 18/24 (13); *RejFig* Aa4v, Bb5; *RejZwierz* 15, 135; on rzekł/ *Mamy drwá y ogień/ ále gđziełz wđzy iełt bydlę ku ofiárovaniu? BibRadz Gen* 22/7, *Gen* 22/6, *Lev* 3/5, *Deut* 4/36, 5/4, 5 (20); *Gdy náłtáło było bálwochwálłtwo ognia w Káldeiey/ rzekł Pan Bog do Abráámá BielKron* 11, 7 [3 r.], 11 [2 r.], 12v, 28v, 33v (33); *coniecti ignes, Zárzucone ognie. Mącz* 162a, 17d, 98c, 101c, 120c, 135b (22); *OrzQuin* I3, P2; *Miałem ogień ná głowie łwey miałłto czupryny Prot* A3v; *SienLek* 70, 76, 123v; *RejAp* 71, 72v [3 r.], 73, 73v, 74 [4 r.] (24); *Prometheus chcąc porátowác ludzi/ vkradł Minerwie/ y Wulkanowi on/*

połpołu y z ogniem dowcip/ ktorim ludzie nábywáią łobie żywności. *GórnDworz* Ff, N3v; *HistRzym* 110, 111, 111v, 120v, 132v; *RejPos* 149, 188, 331; Ogień wtory Element. *BielSat* M4, Nv, N2, N2v [2 r.]; *KuczbKat* 435; Ogień co mądrzy bywáli/ Przyiacielem duŕze zwáli. *RejZwierc* 237, 86v, 131v, 205, 237 [2 r.]; *BielSpr* 38v, 44, 44v, 62v [2 r.], 63 (12); Słýŕzałli (ktory) lud głós Bogá mowiácego zpośrodku ognia/ iákoś ty słýŕzał á zołtał żyw? *BudBib Deut* 4/33, *Gen* 22/6, 7, *Lev* 1/8, 12, 17 (12); *HistHel* C; *BudNT Apoc* 8/5, 7, 15/2; *CzechRozm* 6v, 230; *Oczko* 4v [2 r.] 5v [3 r.], 6 [4 r.], 6v [4 r.], 7, 9 [2 r.]; *Calag* 192b; Lecz ogień wnet fię ná dwie łtronie rozdzielił/ á pannie wolnego mieyćcá włtępując/ pogánłtwo ono około łtoiące palił. *SkarŻyw* 70, 70, 118, 151, 161, 180 (22); Z tym połelltwem y z ogniem w żagwi ledwo Połłowie Mołkiewłcy máło co pierwey do łwego Kniázia przyiecháli *StryjKron* 421; *WerGość* 218; *BielSjem* 35 marg, 37, 38 [2 r.]; *GórnRozm* N2 [2 r.], N3; Ieśli rozumiełz/ by Bóg złośliwými Ofiárámi był błagań: zginąć tobie z twými. Iáko łye wielce kocha w práwnym ogniu náłzem: Ták z złołci napalony karze włzelkim czáfem *ZawJeft* 34; *Calep* 471b, 501b, [502]a [4 r.]; *GostGosp* 22 [2 r.], 56, 62, 166; przyłtapiwłzy do ognia rękę łwą práwą weń włóżył *Phil* C2, C2; do ognia przymkniony/ wyznałem łiebie Chryłte Pánie *LatHar* 442, [+9], 366, 457; Hieronym ł. to miełce ták wykłáda: Abo iż Duch ł. iełt ogniem/ iáko łwiádczą dzieie Apołtolłkie: ábo iż ná tym łwiecie bywamy krzczeni Duchem: á ná onym ogniem. *WujNT* 13, *Act* 28/5, *Apoc* 8/5, 7, 14/18, 15/2, 16/8, s. 874 marg; Náđ práwo żelázu pływáć/ y ogniewi chłodzić kazał. *SkarKaz* 578a, 160b, 275a, 276b [2 r.], 278a, 487b; *CzahTr* D4 [2 r.]; iáko gárncárłka fláłzá/ mocno vderzona/ z ktorey fię nie naydzie łkorupká ná nołzenie trochy ognia/ y ná poczerpniecie trochy wody z dołku. *SkarKazSej* 705b; *KlonFlis* C2v; Przyidzie Woyt z łáwicą łwą/ á tudziesz zá nimi Kát ogniem vzbroyony z inłtrumenty łwymi. *KlonWor* 38.

ogień z czego [w tym: uczynić, udziałac z czego (4)] (8): ogień w gmachu mieć zdrzewa dobrego/ bo fię niem powietrze naprawia *FalZioł* V 62v; *BielKron* 298v; *SienLek* 3, 77v; *HistRzym* 17; *HistHel* C4v; *SkarŻyw* 152; *StryjKron* 400.

ogień z czego [= czym zapalony] (3): Ten [*Prometeusz*] y ogień z krzemienia wynalazł/ iáko piłze Plinius. *BielKron* 273, 273 marg; *BudBib* 2.Mach 10/3.

ogień czyj [= tego, kto spalił] (1): Ci włzytcy nie mogli nic piłac dawnego kiedy piłac nie vmieli/ y tego co było piłano poginęło wiele przez ogień pogánłki *BielKron* 335v.

W połączeniu z przymiotnikiem okrełsłającym rodzaj materiału (7): *FalZioł* V 108; Lentus ignis e fago, Długo trwájący ogień bukowy. *Mącz* 188d, 120b; *BudBib Bar* 5/41, *Ps* 118/12; *MWilKHist* E2; *KlonWor* 24.

W połączeniach szeregowych (4): Włzythki rzeczy náležące ku potrzebám żywotá człowieczégo/ łą ty/ wodá/ ogień/ żelázo/ łol/ mąká pńzeniczna/ miód/ mleko/ wino/ oliwa/ łzáty. *BibRadz Eccli* 39/30; *BudBib Eccli* 39/30; *GórnTroas* 41; *KmitaSpit* C.

W połączeniach szeregowych z innymi zjawiskami przyrody (18): *WróbŻołt* 148/8; *RejPs* 217v; Vkażcye fię s chwałą Pánu/ ognye/ grády/ łnyegi/ Łody y wyátry gwałtowne *LubPs* ff3v, ff3v marg; *BielKron* 263; *Prot* A3v; *SienLek* 135v [2 r.]; *GrzegłSm* 20; *BielSpr* 62; *BudBib Ps* 148/8; *Oczko* 5; *KochPs* 214; Táci był Proteus/ mieniác się to w łmoká/ To w déłcz/ to w ogień/ to w bárwę obłoká. *KochFr* 91; *KochMROT* C; *GórnTroas* 48; *WujNT Apoc* 8 arg; *CzahTr* G4.

W połączeniach szeregowych z innymi zjawiskami towarzyszącymi ukazaniu się Boga (5): *Leop Deut* 5/22; *Ná* którą gorę łąpił Pan z trąbieniem/ grzmieniem/ z ogniem/ y z wielkiem ftráchem. *BibRadz Ex* 19 arg; *KuczKat* 265; *SkarŻyw* 481; Bog słał się człowiekiem/ iáko ieden brát ludzki/ zátáiwšy wielkości fwoiey Bozkiey/ y nie przyłštępney śwíatłóšci/ y ftráfzliwych gromow y ogníow máiełstatu fwe⁸⁰ zániechawšy *SkarKaz* 488a.

W połączeniach szeregowych z innymi przedmiotami kultu katolickiego (z punktu widzenia innowierców) (11): *KrowObr* 80v, 91, 97, 125v, 239; A iž fžátan imię Kryftułowe dopułzcza słyfzeć/ y imię żywotá wiecznego/ włzakož to czyni przez wodę/ Ogień/ Sol/ Mfzą/ Czýšciec/ bo okrom tych rzeczy nie zna Kryftuła *GrzegRóżn* E3, E, E3v; *RejAp* 110v, 166v; *CzechRozm* 223.

W połączeniach szeregowych z innymi przedmiotami kultu pogańskiego (7): *BielKron* 44, 296v, 344v, 382; Pytaymy fie iedno co zá fpráwy ná on čás były ná fwiecie/ [...] iáko chwalili drwá/ kámienie/ ognie/ gáye/ wody/ źwirzętá *RejAp* 166; *RejPos* A5; iáko fię wy fwe⁸⁰ báłwochwálftwá wštydzić iefzče niechćećie [!]? á fłóńce/ miešiac/ y ogień/ zá Bogá maćie? *SkarŻyw* 75.

W połączeniach szeregowych z rzeczami łatwopalnymi (3): fpušcił z gory ná nie drugie łodzye álbo bárki napełnione fmoły/ fiárki/ węgla/ plew z ogniem/ od ktorých fie zápałił ich mołt *BielKron* 102, 314v; gdy widzyeli fwiecę/ myłlili fobie o tym/ iž tu w iedney rzeczy troie podobieńštwo zámknąć fie mogło: to iefł/ wołk/ knot/ y ogień. *RejPos* 149.

W przeciwstawieniach: »ogień... promień słoneczny, zimno« (2): co od ognia nie mogło być fprawiono/ to od máłuczkiego promienia fłonecznego zágrzawšy fię roztopiło. *BibRadz Sap* 16/27; *SkarŻyw* 207.

W porównaniach (124):

~ *Jako comparatum* (4): *BielKron* 448v; *BudBib Is* 64/1; teras ogień ten/ iáko chłodną rolę wczyniłeš mi *SkarŻyw* 70, A3.

Jako comparandum (120): wkáwali fie ijm rozliicznij ięzykowie iáko ogień/ Bo duch fwięty pádl na włlytki *OpecŻyw* 175v; *FalZioł* V 66v; *GlabGad* Ev, E7, G5v; *WróbŻołt* 82/15; Wdzień gorący i rołciágnął chłodny obłok nád niemi á ciemność nocną iáko ogniem iem ołwiecał. *RejPs* 155v, 114v; *GliczKsiąž* G3; *LubPs* S2v, S6, aa3v, cc2v; A ták dułzá iefł to duch od Bogá nádány/ Iáko ogyeń do lámpy gdy będye przydány. *RejWiz* 119v, 83v, 141v; *Leop Iudic* 15/14, 4.*Esdr* 4/50, 15/61, *Eccli* 50/9 [2 r.], *Is* 9/19 (12); *BibRadz Deut* 9/3, *Iob* 28/5, *Prov* 26/21, *Is* 30/27, *Ier* 21/12, *Eccli* 22/28, *Matth* 13/40; *GrzegRóżn* Gv; *OrzQuin* T3; *RejAp* [14]v, 57; maćie to w. m. wiedziec/ iž z Bogá pięknošć fie rodzi/ á iefłh nie oddzielona od dobroći/ iáko gorączošć od ognia. *GórnDworz* L15, Bb4, Mm6; *HistRzym* 104v; *RejPosWstaw* [110³]; *BudBib Ex* 24/17, *Iudic* 15/14, I 142b marg, *Iudic* 16/9, *Prov* 26/21 (12); *BiałKaz* B3; *BudNT Apoc* 19/12; ten [koleryk] ácz nie ták choroby dłuęie/ iáko phlegmátyk miéwa/ ále iáko łam ogniówi coš podobny/ ták choroby w ktoré wpada/ nagle á zrázu pálic á gorzéc fye z nim zdádzą *Oczko* 34; iáko ogień z náture pali/ ták Sámfonowi práwie iáko wrodzone było/ miłóšterdzie ono/ ku obcym/ y połštronnym/ y chorym. *SkarŻyw* 593, 46, 479, 543; *KochTr* 20; *StryjKron* 351; *ReszList* 155; *WerGošć* 244; *GórnRozm* F4; iefł ten Sákráment [...] iáko ogień/ wšzytko co pali w podobieńštwo fwey náture odmieniájący *LatHar* 204; *KołakCath* B3v; *KołakSzczęł* A2, A4; *WujNT* 159, 331, *Act* 2/3, s. 806, *Apoc* 1/14; *KlonWor* 24. Cf »czerwieniec

się jako ogień«, »gorzeć jako ogień«, »jako ogień pałać«, »pogasnąć jako ogień«, »pożreć jako ogień«, »rozniecić się jako ogień«, »rozpalić się jako ogień«, »jako ogień rozpalić się«, »jako воск od ognia rozplynać się«, »jako ogień rozżarzyć się«, »strzec się jak ognia«, »suszyć by ogień«, »jako od ognia uciekać«. ~

W tłumaczeniu nazwy Ur chaldejskie (1): vmárł Háran przed obliczem Theráchá oycá fwego/ wziemi národzenia fwego w Vrze Chálfzdymfkim. (*marg*) Abo w ogniu Cháldeyfkiem. (-) *BudBib Gen 11/28.*

W charakterystycznych połączeniach: ogień bałwochwalski (2), błyskający, brzmiały, bukowy, chowany, chwalon, ciepły, cierzniowy, cudzy (2), czysty, domowy (2), dziwny, fałszywy (3), fundowany, gotowy (nagotowany) (3), gromniczny, gwałtowny (2), łsnący, naznamienitszy, nieogarniony, nowy, okrutny, papieski (2), pogański, ponury, prawny, przydany, przystępny, siarczany, słomiany, sosnowy (2), spory (2), srogi (7), straszliwy (3), suchy, szumiący, uczarowany, z ust wychodzący (2), węglisty, widomy, wymyślony (zmysłony) (2), zamilkły, zarzucony, zasadzon, zatłumiony, zmieszany, zwierzchowny; ogień dojdzie (ma dojść, przyjdzie) (7), dymami kurzy, mnoży się, naruszy, obraca w perzyny, obraził, płodzi się, podnosi się, poniszczy, popędza w gorę, przymusi, przypadnie, roście, rozdzielił się, rozłącza, tai się, tknie się, trwał, trybuje, ukazał się (2), ustawa, (z ust) wychodził (2), wyda się, wziął moc (gorę) (2), (za)szkodzi (uszkodził) (5), zstał się; bać się ognia, nabrać (4), napęlić, poprawiać, przyda(wa)ć (4), przygrzebać, przysadzać, strzec, włożyć, wziąć (7), zaniechać, złąknąć się; bez (przez, krom) ognia być, mieszać, ustawać, uwarzyć; do ognia ciągnąć, przyda(wa)ć (4), przystąpić, przytoczony, wabić (powabiać) (2), wyciągnąć (ściągnąć) rękę (3); cedzić się od ognia, ciągnąć się, gorzknieć, łszczyć się (łszczący się) (2), mięknąć (miękczeć) (2), obrażon, pobity, przydać się, rozchodzić się, skazić się, sprawiony, spryszczenie, zachowany; być u ognia (2), naleźć, namazować, położyć, trzeć, ugnieść; latać około ognia; z ognia ciepło, słyszeć głos, sprawować, wybawić, wyskakować; bałwochwalstwo ognia, cząstka, dostatek, kierz, obrażenie, osoba, pabulum, początek, pożrzenie, przyczyna (2), rozrywanie, trocha, ukradnienie, znak (2); ogniowi pomagać, przeciwieć się, przyległy, zbawienie przyczytać; ku ogniowi (przy)należać (2); ogień za Boga mieć, brać, (za)chować (2), chwalić (13), ci(e)rpieć (2), (s)czarować (na czary obracać) (4), da(wa)ć (podawać, dający) (5), lekceważyć, mieć (mający) (8), mieć w sobie (2), nagotować, nieść (nosić, wnaszać) (7), ochłodzić, okazać (ukazać) (4), opatrzeć, pilnować, poczuć, w poćciwości mieć, poruszyć, prasować, przedawać (2), przyjmujący, przypominać, przywieść (2), przyzwać (2), za rozkosz położyć, skryć (4), ku sobie ciągnąć, (ś)trzymać (wytrzymać) (3), uprzedzać, widzieć (widać) (3), wybijający, wymiatający, wynaleźć ((z)należać) (4), wyrzucić, wzbudzić, wziąć (4), zmyślać sobie (obmyślać) (2); dmuchać na ogień, lać (wlany) (3), patrzeć (patrzenie) (2), pożrzenie (2), przydawać, wsypać (wsypany) (2); czynić (działać) przez ogień (2), dręczyć, oddzielony, odmładzać się, poświęcać się, trapić (2), wyprawianie, wysłuchać; mienić się w ogień, otrząsnąć (strząsnąć) (3); ogniem dobywać [czego] (2), kadzić, napęlić (2), naruszony, naznaczony, obchodzić, obtoczyć, ożywiony, pobudzony, pokazać, przestraszony, przystawić, rozwiąz(ow)ać (2), rzygać, trapić, udzielać, ukazać się, uzbrojony, zabity, zawonieć, zginąć, zniszczony; czynić krzyże nad ogniem, mieć moc (4); (na)mazać przed ogniem (6), stać, wyleźć; działać przy ogniu, mazać, (na)trzeć (2); ceremonia z ogniem, chodzić, głównia, grad (4), obrzęd ofiara (2), plewy,

poходnia, przyjechać, smoła, zmieszany (8), zstąpić, żagwie kęs (2); (z)mieszaà na ogniu (3), w niwecz się obracać, roztworzyć, sprawić, twardnąć, uczynić maść, urobiony; o ogniu dysputować, mowić, śnić; w ogniu chodzić, kochać się, obracać się, okazać, pukać, skakać, skwasić, smażyć, spełznąć, stwardzić, ucierpieć, ukazać się (3), widzieć (2), zstąpić (4), żywiący.

Przysłowia: Pewna rzecz iest iż ciepło w ciele więcey fie fili gdy pokarmu przyłożą. Iako y ogień mnozi fie z przykładania drew *GlabGad* F6v; według drew tak ogień gora *Leop Eccli* 28/12; Gdzie nie málz drew zgálnie ogień/ także gdzie nie málz potwarce wítanie zwádá. *BibRadz Prov* 26/20; Szyrzy fie ogyeń gdy mu drew dodawałz *RejZwierc* 216v; *BudBib Prov* 26/20. [Ogólem 5 r.]

Otho ilic [= *jaki mały*] ogień/ nawięczłzy lás wypali? *Leop Iac* 3/5; Oto málutki ogień/ á iáko wielki lás zápali? *KuczKat* 335; *BudNT Iac* 3/5; *BudNT Iac* 3/5. [Ogólem 4 r.]

Do Cefarzá też przyšly wieści ktory ná ten czás był w Geldriey/ iáko by fie nań Luteriáni wšyfcy fprzyłiąglzy fie zbieráli. A tak oley ná ogień nie ktorzy lali áby bárziew gorzáło. *BielKron* 224, 224 *marg*; *BielSat* D3; A k temu [*pijaństwo*] nászę náturę z włomności y krewkości fwey/ ku złemu fkłonną/ nieináčzey iáko oley wlany ná ogień/ do więtfzych rošpuft rozżarza y rošpala. *WerGośc* 204. [Ogólem 4 r.]

Tákiec iest wšlówanie mądrości/ ktorej fie pochodnia zápalona przyrownawa/ od ktorej gdy wiele pochodni biorą ogień/ nie mniewy oná świeci/ która inšze rošwieca. *HistAl* I4v; Tak więc ogień nie wítawa, Choć z siebie zápalic dawa *CiekPotrSzym*)?(4; Tey mądrości iáko ognia ktorego nie vbywa/ [...] wdzielił P. Bog siedmidziešiat mężom *SkarKazSej* 660b.

A do ognia nie trzebá przydawác drugiego/ Bowiem łam káždy pali s przyrodzenia fwego. *RejZwierc* 6; krzywdy fię fwey przed nimi ná Ianá wškárzáiac práwie ognia do ognia przyda. *SkarŻyw* 89; *ModrzBaz* 10 [2 r.].

Gdyż záwždy iážno bywa gdzye fie ogień płodzi. *RejWiz* 21v; Owo y ogień im mu naczęfciey fuchych drew przykádaią tym záwždy naiálniewšzy bywa. *RejZwierc* 15.

Flamma fumo est proxima, Ogień przez dymu być nie może. *Mącz* 129c; Dym bez ognia trudno być ma. *RejAp* 132.

Iako ogień/ á wodá różno siebie chodzą/ Tak miłość/ á powagá nigdy fię niezgodzą. *KochFr* 109; dobre vczynki z wiarą Lutherfką walczą/ iáko ogień z wodą nie mogá być wešpołek *ReszList* 183.

Ale ogyeń co go dušifz/ to fie bárzyey żarzy *KochZuz* A2v.

Boć także ná ogień s przodku poćichu dmucháią/ á gdy fie zámnoży á moc weźmie/ trudno gi potym záhámowác. *RejZwierc* 147.

[Ktho bližey iest ognia; lepiej fie grzeie *HerbOdpow* Vv2v.]

Frazy: »ogień chwyta (a. chwyci) się; ogień chwycić« (2;1): Co w nim [*w kruszcu*] tak tłuftégo mi pokaže/ czegoby fye ogień chwyciwšzy/ miał trwác *Oczko* 7; gdzieby [*w kruszcu*] co do špalenia máteryey godnéy było/ ażažby fye ognia chwyciwšzy nietrawiło? *Oczko* 7; *Calep* 432b.

»ogień z gęby (a. paszczęki) pała, szedł, wychodzi; w gardzieli stanęły ognie; ogniem chuchać, kichać, parskać, dychający« [*o potworach zionących ogniem*] = *procedit ignis de ore Vulg* [*szyk zmienny*] (3:1:1;1:1:1:1): *BibRadz* I 288d *marg*; Ošadzili štraž około tey fkory Smoká/ s ktorego páłzczęki ogień záwždy pałál/ ošadzili też dwa Byki okrutne/ ktorym ogień z gęby šzedł/ iákoby žadny

tey łkory z wełną złotą nie dostał *BielKron* 54, 54v, 236; Nie onąć to Chimerá ogniem dycháiąca *GrzegRóżn* 02; *WujNT Apoc* 9/17; Iáko kiedy kto ogień fołnowy zágási/ Vtęchnie płomień frogi/ tylko fię dym kwási: Tákci też w Kákułowym gardzieli ftánęły/ Srogie ognie *KlonWor* 24, 21, 24.

»jak(o) wosk od ognia płynie, w ogniu taje; zginąć jako wosk od ognia« = *sicut fluit cera a facie ignis Vulg* [szyk zmienny] (4;1;1): iako wosk od ognia płynie/ tak niechay zginą grzeźnici od oblicza bożego. *WróbŻołt* 67/3; *HistRzym* 57; *KochPs* 96; *SkarŻyw* 560; Záłość záłości/ Iásiádem zoftáie: A człowiek od nich/ iák wołk w ógniu [!] táie. *ZawJeft* 8; *LatHar* 589.

»ogień strawił (a. nie może strawić), trawiący; ogniem strawić« = *ignis consumens PolAnt* (2;2;1): *BibRadz Deut* 5/3, *Is* 30/27; gdy popiołu názbyt było/ Káplán [...] wynioł przed namioty popioł ná miednicy/ á ná czyłtym mieyfcu ogniem pootym wodą ftrawił do kęfá. *BielKron* 38, 50, 269.

»ogień (z)gaśnie (a. musi (z)gasnąć)« = *ignis exstinguetur PolAnt* [szyk zmienny] (6): mufiáłyby/ gáfnąć/ wielkie ognie/ ktore fię palą vftáwicznie brzuchowi Bogu wáłzemu/ wkuchniach wáłzych. *KrowObr* 77v, 77; *BibRadz Prov* 26/20; *SienLek* 168v; *BudBib Prov* 26/20; Kápláni/ ktorzy pod gárdłem áby ogień nie zgáłł fwięty pilnowáli/ byli hoynie nádáni *StryjKron* 400.

»ogień zstąpił (a. zstępował), spad(a)ł (a. upadł), zstępujący« [w tym: ogień z nieba (17), od Boga (1), od Pana (1), Pański (1), z gory (1), z powietrza (1)] = o cudownym zapaleniu się ognia [w tym w odniesieniu do religii pogańskiej 1 r.]; *ignis descendit Vulg, PolAnt; descendens ignis Vulg; ignis cecidit PolAnt* [szyk zmienny] (16 :11:1): Ale y wślyfcy fynowie Ifráelcy widzieli z ftepujący ogień/ y wielebność Páńfką ná dom Páńfki *Leop 2.Par* 7/3, *Lev* 9 arg, *2.Par* 7/1, *Apoc* 13/13; Tedy fpadł ogień Páńfki/ y popalił ofiárę y drwá *BibRadz 3.Reg* 18/38, I 198c marg; gdy nie mieli ognia Bołkiego/ ktory był z niebá sfąpił ná zápalenie ofiáry. Nálazł Neemiałz then ogień/ ktory był Ieremiałz záchowál w wale Iozáfát czáfu zborzenia Ieruzálem *BielKron* 97; widzyála krolowa Tárquiniułowá Tánáquil/ gdy ogień sfąpił ná iego [Tulliusa] głowę á nie vłzkodził áni go obráził. *BielKron* 103, 38, 77v, 84v; *RejAp* 72v [2 r.], 112, 113 [2 r.], 113v [2 r.], Ee3; *RejPos* 10v, 202; *RejZwierc* 125; *BudBib 2.Mach* 2/10; *HistHel* C2; *SkarŻyw* 491 marg, 492; *WujNT Apoc* 13/13, s. 869.

»ogień się żarzy; jako ogień rozżarzysty; rozżarzenie ognia« [szyk zmienny] (1;1;1): iż ciepło przyrodzone z wnętrza wychodząc gdy tak vftá będą zatworzone, tedy gorączość oney karmiey mgli y zatłumia, którą wiatr w pułzczony więcey rozżarza, iako y ogień fie żarzy gdy gi rozdymaią *GlabGad* G5v; *GliczKsiqz* G3; *GórnDworz* Bb4.

Zwroty: »czerwienić się jako ogień« (1): ftolica też iego czerwieniála fię iáko ogień [*thronus eius ut flammae ignis*] *BudBib Dan* 7/9.

»dać (a. podać ku spaleni) w ogień, do ognia, ogniowi; do ognia ku spaleni podany; podany ku spaleni ogniem« = *dare igni ad consumendum; traditus ad combustionem ignis PolAnt* [szyk zmienny] (1;1;1;1;1): ták mowi Pan Bog/ Iákom drzewko máćice ktore ieft między drzewy leśnymi podał ku fpaleni ogniowi/ thákże podam miełzczany Ieruzolimskie. *BibRadz Ez* 15/6, *Dan* 7/11; *BudBib Ez* 15/6; vyźrzałem też/ áżci oná bełtya była zábita/ y ciáło iey zá mordowane/ y do ognia ku fpaleni podáne. *CzechEp* 376; piłmá w ogień daycie *CiekPotrŚredz*)?(4v.

»ogniem dąć, pałać; ogień z siebie wypuszczać; ogień pała« [o górach wulkanicznych] [szyk zmienny] (1;1;1;1): Gdzye gory blisko łłone/ też y wodá łłona [...] / A gdzye ogniem pałaią/ tedy

też gorąca. *RejWiz* 146v; gorá Etná/ [...] ná fwe czáły ogień ftrálliwy z fiebie wypufzcza *BielKron* 276v; Crater etiam in monte AEtna vocatum est foramen, per quae ignis cinisque evomit, Dziurá w górze Aetna którym [!] ogień pała. *Mącz* 67b; gdzie mieścá oddycháią/ Zda fię/ że Etná dmie/ ogniámi f wemi *GrabowSet* C2v.

»ogień (*a.* moc ognia, *a.* nawałność ognia) gasić (*a.* pogasić, *a.* ugasić, *a.* wygasić, *a.* zagasić); ogień się ugasić nie może = *ignem a. impetum ignis exstinguere Miech, Vulg, PolAnt* [szyk zmienny] (16;1): *MiechGlab* [89]; Aza kto [...] zágáfi ogień we źdźble tuż kiedy pocźnie gorzeć? *Leop* 4.*Esdr* 16/6; *GórnDworz* B3; *HistRzym* 104v; *BiałKat* 26; *RejZwierc* 205; *BudBib Eccli* 3/31; *BiałKaz* B3; *SkarŻyw* 21, 152 *marg*, 408, 553; *StryjKron* 542; *WujNT Hebr* 11/34, s. 806; *KlonFlis* C2v; *KlonWor* 24.

»w ogniu, od ognia, ogniem, na ogniu gorzeć (*a.* pogorzeć, *a.* przegorzeć, *a.* zgorzeć, *a.* zgorywać); ogień gore (*a.* gora); ogień (płomieniem) gorający; ogniem, w ogniu, od ognia gorający = *ignis ardens Vulg, PolAnt; ad odorem ignis consumi; ignis exardescit; ardens in igne; ignis accensibilis Vulg; ardere igne, ardescere, odorat ignis; incensus PolAnt; ignitus Mącz* [szyk zmienny] (8:4:4:1,7;13;2:2:1): [*kamień zignites*] gdy będzie dzierzán nad ogniem płomieniem goraiącym, tedy dla nie⁸⁰ płomień gáfnie. *FalZioł* IV 59d, IV 51a; *KrowObr* 90v; znaydzyefz táką wodę/ co kurá opárzy/ Y inych drugich rzeczy przez ognia wvárzy. A gdzyefzby fie to wzyęło/ gdyby tám fkąd płynie/ Nie gorzał záwždy ogień *RejWiz* 149v; było wfzyftkich tak tych ktorzy pádli od mieczá iáko onych ktorzy zgorzeli w ogniu [*cum his qui succensi sunt*]/ około ósm tyfięcy mężów. *Leop* 1.*Mach* 10/85, *Iudic* 15/14, *Eccli* 28/12, 50/9; *BibRadz Dan* 7/9; tám fie Moizéfzowi dziw wielki Boży vkazał\ to iefz/ kierz ogniem wielkim gorzał/ á gdy cały zołtał nic mu nie fzkodziło. *BielKron* 28v, 38, 46, 273, 276v, 442, 448v; *Mącz* 165a; *RejPos* 149; *RejZwierc* 86v; gdy przeczedł Iehudy trzy kárty/ á(bo) czterzy/ porzázał ie nożem píárzfkim/ y wrzucił do ognia/ który (był) ná ogníku/ áż zgorzał wfzytek zwitek ná ogniu [*donec consumeretur... super ignem*] *BudBib Ier* 36/23, *Ex* 3/2, *Iudic* 15/14, 16/9, *Ier* 20/9, 36/22; zátrąbił wtory án-ioł/ á iáko gorá wielka ogniem goraiąca fpládlá [!] do morzá *BudNT Apoc* 8/8; *SkarJedn* 4; *Oczko* 6, [43]; Przyimi ofiárę náfzę Pánie/ á nas zimnem vmorzonych/ wezmi fobie zá wdzięczny dar/ nie w ogniu goraiący/ ále wzmimnie tym tobie fię dáiący. *SkarŻyw* 207, 201, 479, 576 *marg*; *KochMRot* A4; *WujNT Hebr* 12/18; Iákobych ia wytrwał byś mi fię w máieftacie fwoim podawał? ktoby w takim ogniu w cieie będąc nie zgorzał? *SkarKaz* 160b. Cf »piec ognia goraiącego«.

»gorzeć jako ogień« (1): kołá iey [*stolicy Starodawnego*] gorzały iako ogień [*rotae eius ut ignis ardens*]. *BudBib Dan* 7/9.

»grzać się (*a.* przygrzać, *a.* rozgrzać, *a.* zagr(ew)ać (się)) u ognia, na ogniu, ogniem, nad ogniem, od ognia, przed ogniem, przy ogniu; ogień grzeje (*a.* zagrzewa); ogniem zagrzany; grzejący się u ognia; zagrzanie ognia = *igne foveri Mącz; calefaciens se ad lumen PolAnt* [szyk zmienny] (6:3:1:1:1:1;3;1;1): Dzięwka iedna gdy Piotra grzeiącego fie v ognia vrzazał/ z lutołci kniemu rzekła *OpecŻyw* 112v; przygrzać Layno kozłowe v ognia/ [...] á wneht za ciepła przyłóżyć na ti miełtca bolacze [!] *FalZioł* I 144d, I 141d, IV 54a, V 35v, 75, 83 (9); Ogien moczą fwą, karnią w garnczu zagrzewa *GlabGad* Ev, H7v; *MurzNT Mar* 14/54; Day Boże/ áby wfzyftki rzetzy/ ktore by beły tym Ogniem zágrzane/ ftály fię błogofłáwione *KrowObr* 86v, 87; *BibRadz Mar* 14/54; *BielKron* 276v; *Mącz* 228a; *SienLek* 153v; *BielSpr* 49.

»iść w ogień« = *zostać spalonym* (1): RYmy głupię/ rymy nieobączné/ W których iáko weźwierćiedle znaczné Mé szalęńftwo/ idźcie w ogień włytyki *KochFr* 74.

»w ogień iść (*a. wniść*), wskoczyć (*a. wskakować*), wrzucić się; w ogień wbieżeć; przez ogień przebieżeć« = *coniicere se in ignem Mącz; desilire in ignem Calag* [szyk zmienny] (3:3:1;1;1): gdi by miedzi wężem położył z jedney łtrony ogień á z drugiey łtrony iefion/ thedy wąż daleko woli w ogień w bieżeć niżli w Iefion *FalZioł* I 53c; [dziecię] yáko koń byegyem łwym pędzi/ y według popędliwosci łwey á rozbyeżenya y w ogyeń łna nye boi łie włkoczyć. *GliczKsiąż* E4v; *BielKron* 328v; *Mącz* 162a; *RejZwierc* 167v; ci powiáda tákiego łercá byli/ iż wołáli po ryńkách Cárogrockich/ na díspuťacyá wyzywáięc/ zá tę prawdě ktorey bronili/ iefliby przekonáni byli/ w ogień iść chcąc *SkarJedn* 253, d8; *Calag* 447a; *SkarŻyw* 576.

»kłaść (*a. nakłaść, a. przykładać*) (drew) na ogień; ułożyć drwa na ogniu« [*w celu rozpalenia lub podsycenia*] = *imponere super ignem Vulg; ligna igni subministrare Mącz; ordinare ligna super ignem PolAnt* (4;1): gdy Páweł názbierał niemáłą gromadę chrołthu/ y kładł ná ogień/ Zmijá vćiekáięc przed gorácem/ vchwyćilá łie ręki iego. *Leop Act* 28/3; *BielKron* 10v; *Mącz* 222c; łkłádá łynowie Aharoná ofiárowniká ogień ná ołtarzu j włozá drwá ná ogniu. *BudBib Lev* 1/7; *WujNT Act* 28/3.

»kłaść [co] do ognia« [*w celu spalenia, zniszczenia*] (1): kłádli bogi ich do ognia [posuerunt... in ignem] *BudBib 4.Reg* 19/18.

»ogień (z kamienia *a. z krzemienia*) krzosać (*a. (w)skrziesić, a. (w)skrzosać, a. wykrzosać*); ogień wskresze się; skrzieszenie ognia« = *elidere e silice a. excitare a. excutere ignem Mącz* [szyk zmienny] (8;1;1): wykrzofáwłzy ogień áłbo s krzemieniá/ áłbo s kryłztháłu/ łiedm kroć chodźcie/ okołó onych drew *KrowObr* 86v; *BielKron* 23v, 276v; Ignitabulum, id est, ignis receptaculum. Ognisko/ teź krzesýwo, łárká żágiew y co ku skrzefzeniu ognia należy. *Mącz* 165a, 53b, 164d, 182c, 339b; *SkarŻyw* 332; *StryjKron* 400.

»w ogień, do ognia miotać (*a. wmiotać*)« = *in ignem mittere PolAnt, Vulg* [szyk zmienny] (6:4): Wízelkie tedy drzewo/ ktoré mieczyni [!] owocu dobrego wycináią i wogień miecá. *MurzNT Luc* 3/9, *Ioann* 15/6; *BielKron* 343v; *BudBib Ez* 15/4; *Paprpán* [Gg]4v; *SkarŻyw* 391, 445; *ArtKanc* P5; *WujNT Mar* 9/22[21], *Ioann* 15 arg.

»ogień nakłaść (*a. podkładać, a. (s)kłaść, a. składać*), założyć (*a. podłóżyć, a. nałóżyć*); ogniem załóżyć; ogień podłóżony (*a. załóżon*); rozłóżenie ognia« = *ignem supponere Vulg; incendere, ponere ignem, succendere PolAnt; ignem subdere, ignis subiectus Mącz; ignem inicere Modrz; calefacere Calag* [szyk zmienny] (11:8;1;2;1): *RejWiz* 65v, 155; *Leop 3.Reg* 18/23 [2 r.], 25; łtali łłudzy y opráwcy ktorzy byli nákládli ogień [*ad prunas facientes*] *BibRadz Ioann* 18/18, *Iudith* 2/15, *2.Mach* 8/33; *BielKron* 50v, 185; ignis subiectus, Ogień podekniony [!]/ podłóżony. *Mącz* 163a, 93a; *BielSat* Nv; *BielSpr* 61v, 65; bywa człówiekowi (potrzebna) [sosna] ná rozłóżenie ognia [*ad comburendum*] *BudBib Is* 44/15, *Lev* 1/7, I 394b marg; *ModrzBaz* 35v; *Calag* 150b; *StryjKron* 467, 497; *BielSjem* 37.

»(na)niećić (*a. podniećić, a. wzniećić*) ogień; ogień naniecony« = *subicere ignem Vulg* [szyk zmienny] (15; 1): *FalZioł* V 52v; *MiechGlab* *4v; gdy nániećieli ogień [*Acceriso autem igne*] w pošrzodku dworu/ [...] był teź y Piotr miedzy nimi *Leop Luc* 22/55, *Lev* 1/7; *BielKron* 191v, 322;

SienLek 62; *GórnDworz* B3; Ieden; wiśiał zá nogi/ á podeśpod ogień nániecony ćierpiał *SkarŻyw* 440, 46, 373, 576; *LatHar* 720; *WujNT Luc* 22/55; *KmitaSpit* C6; *KlonWor* 7.

»ogień (na)palić (*a. zapalić, a. zapalać, a. podpalać*); ogniem (za)palić (się) (*a. popalić*), zapalony; ogień zapali (się); (za)palenie ognia; zapalony od ognia; ogień zapalający« = *wzniecić, utrzymywać ogień; incendere a. succendere igni Vulg; accendere a. admovere a. succendere ignem, comburere a. succendere igne; accensa est pyra, exarsit ignis PolAnt* [szyk zmienny] (16;11:5;4;3;1;1): *BierEz* D3; *FalZioł* V 110; *WróbŻołt* 73/7; Wynidzieŕfli do kxiążąt krolá Bábilońŕkiego/ będzie żywá duŕzá twoiá/ y to miáŕtho niebędzie zápalone ogniem [*et civitas haec non succendetur igni*] *Leop Ier* 38/17, 3.*Reg* 18 arg, 3.*Esdr* 6/24, *Ier* 38/18, *Thren* 2/3; O złodzyeiách y tych co ogniem palą. *UstPraw* I3, E4v, I3 [2 r.]; *BibRadz Ex* 35/3, *Ier* 7/18, 11/16, 2.*Mach* 1/22; *Goski* A2v, A3; *BielKron* 298v; *RejAp* 57, 74, 134v, 146, 146v, Dd4; *KuczbKat* 335; *RejZwierc* 9, 205, 256v; niewiáfty opafáne ŕznurmi/ fiedzą ná drogách paląc ogień słomiáne [*succedentes furfures*]. *BudBib Bar* 5/41, *Is* 64/1, *Ier* 32/29, 1.*Mach* 5/35, 2.*Mach* 14/41; káždy mieŕzczánin niech ŕię ŕtára o to/ áby piece/ kominy/ ognifká/ y wŕzytkie mieyŕcá do palenia ognia wczynione [*accendendo igni*]/ były glina/ y infzemi rzeczámí dobrze obwárowáne. *ModrzBaz* 83v; *SkarŻyw* 70, 403, 461; *StryjKron* 400; *CzechEp* 362; *KochFr* 88. Cf »dzień zapalenia ognia«.

»ogień w wodę, w lod obrocie (*a. obracać*)« [szyk zmienny] (1:1): Czemuŕ niemoŕecie Ognia w wodę obrócić kiedy téŕ záchcećie? *ZawJeft* 36; chwalcie zgodnie Pána/ co gdy chce w lod obracać ogień. *GrabowSet* X2v.

»ogniem oczyŕcić (*a. uczyŕcić*); ogień czyŕci« (2;1): Rzekł Moizelz do woioownikow/ ŕelcie zábijáli á ciał vmártych ŕie dotykáli/ muŕcie [...] złoto álbo ŕrebro y wizytko co ogień ŕtrzyma/ ogniem wczyŕcić *BielKron* 43, 47; *Oczko* 6.

»ogień ofiarowác; w ogniu ofiarowany« = *offerre ignem Vulg* [szyk zmienny] (2;1): yednák ye Bog [...] pobil/ iŕ cudzy ogyeń ofyárowáli *KromRozm I O*; *Leop Num* 26/61; tyć [*ofiary*] w ogniu będą ofiarowáne [*oblatio ignita*] ku wdŕięczney wonnoŕci Pánu. *BibRadz Lev* 23/18.

»osuszyć (*a. posuszyć, a. ususzyć*) u ognia, ogniem, nad ogniem; wysuszony ogniem« [szyk zmienny] (1:1;1;1): wlož ciepłó w tę wodę ten członek ktori ieŕt chori/ potym podzierzawłŕy chwilę dłuŕgá: wymi zafię á ofuŕz nad ogniem *FalZioł* V 103, V 118; wŕzelka rzecz ktora ma w fobie wiele materiey ziemie, gdy bywa wyfuŕzona ogniem w nieiakiey wilgotnoŕci wodney, ŕtawa ŕie gorzka. *GlabGad* I7; *BielKron* 394.

»ogniem oŕwiećić; ogień ŕię roŕwiecał; ŕwiećić ŕię od ognia« = *candescere Calep* (1;1;1): przypadł wnocy/ y tákŕe port y z łodziámí zápalil: ták iŕ ŕie ogień roŕwiecał y vkázował áŕ w Ieruzálem [*ut lumen ignis appareret Ierosolymis*] *Leop 2.Mach* 12/9; (*nagl*) Ná Kominy. (–) [...] Byŕ nam ielzche łálkę wzniećil/ Kiedyŕ nas ogniem ofwiećil. *RejZwierc* 237; *Calep* 157a.

»palić (*a. wypalić*) ogniem, przez ogień; palony ogniem« [*o wódce*] [szyk zmienny] (3;1;1): Takowe wodki nierowno lepŕze/ [...] niŕli ti ktore ogniem palą. *FalZioł* II 2b; wŕzythka ŕlachtetnoŕć iego wychodzi w wodkę/ ktora wodka niemoŕe być palona iedno ogniem z wierzchu. *FalZioł* II 2b, II 3a, 18c, 19c.

»od ognia, ogniem palić się« = *plonąć* (1:1): *SienLek* 75v; [siarka] ponurym á bårzo zámilkłym ogniem tym dłużey fye pálić będzie *Oczko* 6v.

»ogniem, jako ogień pałać; ogień, ogniem, od ognia pałający« = *igne ardens; ignis flammae devorantis Vulg; ardere in igne PolAnt* [szyk zmienny] (2:1;3:2:1): flufznye ta myła panna ukazana moyzefłouy przełz ducha łzwyątego uekrzu zyelonem a ognym pałayącym *PatKaz II* 56, 55v; *Leop Thren* 2/3; Tedy m fie ia wroćił/ á łzedłem z gory/ ktora ná ten czas ogniem pałálá *BibRadz Deut* 9/15; Abowiem nas wydárł z grobu/ á wybáwił nas z ręki śmierći/ y wyiął nas też z pośrod ognia pałaiącego [et liberavit de fornace media ardentis flammae]. *BibRadz Dan* 3/88, *Dan* 7/9; Ignitus, Gorejący/ pałayący/ łzyczny fie od ognia. *Mącz* 165a; *WujNT Apoc* 8/8. Cf »pięc ognia pałayącego«.

»piec (się) (a. przypiec, a. przypiekać, a. spiekać się) u ognia, około ognia, na ogniu, przy ogniu, w ogniu; (u)pieczony u ognia, ogniem« = *assus igne PolAnt* [szyk zmienny] (2:1:1:1:1;3:2): łkora rżanego chleba vpieczona v ognia iako grzanka/ á potym w oczcie zmaczona [!] á na żołądek przyłożona, łthanowi wraczanie. *FalZioł V* 83; *GlabGad* Iv; *RejJóz* F5v; *KrowObr* 185v; piekły fie [dwie kobiety] około onego ognia iáko pieczenie/ ná cztherzy godziny niźli pomárły *BielKron* 419v, 30, 448; *SienLek* 129v; *BudBib Ex* 12/8, 9; *PudłFr* 31.

»podrzucić ogień« (1): v Wieliczki w Gorze łolney/ ieden łotr łtąplowánie zdráda/ podrzuciłwzy ogień/ zápalił *StryjKron* 722.

»przez ogień prześć« = *być ugotowanym* (1): Częłto kroć ná łamym chlebie przełtawál/ drugdy nie co przez ogień przełzłó nie iedząc *SkarŻyw* 46.

»(prze)wieść (a. przewodzić) przez ogień, w ogniu; przenaszać przez ogień« = *spalić na ofiarę Molochowi; traducere per ignem Vulg; transire facere per ignem PolAnt* [szyk zmienny] (5:1;2): niechay fie miedzy wámi nienáyduie/ ktoryby oczyłciał łyná łwego ábo corkę łwoieł/ wiodąc ie przez ogień [ducens per ignem] *Leop Deut* 18/10, 4.Reg 21/6; *BibRadz Deut* 18/10, *Ier* 32/35; *BielKron* 90; *BudBib* 4.Reg 16/3, 23/10, 2.Par 33/6.

»ogniem, przez ogień robić; robotę mieć od ognia« [o kowalstwie, odlewnictwie i alchemii] [szyk zmienny] (11:1;1): *FalZioł V* 51; W Skopie [tu rysunek znaku zodiaku] Dobrze ielł [...] kruzec zlewać/ ogniem robić *Goski* *2v, *3 [3 r.], *3v [3 r.], *4 [2 r.], *4v; *BielSat* Cv; Banausus – Rzemuełznik, włzeliaky ktori robotę mą od ognia. *Calep* 123a.

»ogień rozdymać (a. rozdać, a. wzdymać); poddymanie ognia« = *deflare, flammis exspirare, ignem ventilare Mącz* [szyk zmienny] (3; 1): *Defflo*, et *Difflo*, *Rozdymam*/ *Oddymam*/ *Rołprołzam* ogień. *Mącz* 130d; *Follis*, *Skorzány* miełzek ktory w fie wiátr bierze y wypufzcza ku poddymani u ognia. *Mącz* 133e, 409a, 483c.

»ogień rozmiotać, rozproszyć« = *ignem disicere Miech* (2:1): gdy przijełzał tenże krol Polłki tedy wieżę w ktorey on ogien chowano popalił, ogień rozmiotał y pogałił *MiechGlab* [89]; Ciáło iego palić chćieli/ ále P. Bog ogień wiátrzem niezwykłym rozprołzylł *SkarŻyw* 363, 21.

»roznieć się jako ogień« (1): Bo fie roznićiła [!] iáko ogień [Succensa est enim quasi ignis] bezbożność *Leop Is* 9/18.

»w ogniu rozpalić; ogniem, w ogniu rozpalony« = *rozżarzyć; rozgrzany, rozżarzony* [szyk zmienny] (1;2:1): włzákże go [wapno] *Diołzkorides*/ lekarz łtary/ popráwiáć/ y dopálać vczy/ mowiąc/ iż go po

trzy kroc w ogniu rospalić *SienLek* 75v, 103; *RejAp* [14]v; one dwie sieftrze kazał w koćiel rospalony ogniem wrzucić. *SkarŻyw* 125.

»rozpalić się jako ogień; jako ogniem spalić« (1;1): weźmi świeże iáie kokofze/ á máłą dziurką s niego białek wypuść/ nápełńże tám do żółtku miáłką iáfną fołá/ á zálep gliną by niewyciekło/ vpal ie w oney glinie áż fye rospali iáko ogień *SienLek* 69v; ono márne nábycie iego zniszczyć wywriocić/ z gruntu wykorzenić/ á práwie iáko ogniem fpalić obiecał *RejPos* 240v.

»rozparzyć na ogniu, nad ogniem« [szyk zmienny] (2:1): korzeń Chebdowy/ nad ogniem rospárzywfy/ ná bolący ząb ciepło przykłáday. *SienLek* 78, 152v, 156v.

»rozpuścić (się) (a. (po)rozpuszczać) na ogniu, u ognia, w ogniu, od ognia; ogień rozpuszcza; rozpuszczony na ogniu, w ogniu« [szyk zmienny] (17:5:4:1; 1; 1:1): łtego vczyn małtz: na rince rospułtziwfy ty rzeczy na ogniu. *FalZioł* I 4b, I 5a, 116a, IV 29d, 58b, V 28v (19); *GlabGad* H7v [2 r.]; Czáfem z gory płynie iáko ołow álbo fpiza rospułzczone w ogniu *BielKron* 276v; gdy fye wołk z łoiem v ognia rospuści/ fádło potym włóżyć á prochy wfypác/ to wlyftko zmieszawfy/ ná fadzele wfzelákie fchoway *SienLek* 128, 84, 93, 135v, 162v [2 r.], 175; *SkarŻyw* 553.

»(roz)topić (a. roztopiać) się od ognia; przy ogniu, w ogniu; na ogniu topnieć; od ognia rozpływać się; ogień roztopiający« = *liquescere ad ignem Mącz* [szyk zmienny] (1:1:1;1;1;1): Drugie Kadzidło wychodzi z Arabijey/ [...] na ogniu rychło topnieie *FalZioł* III 32d, IV 56b; która [sól] fie rozpływa ciepłem á fułzenim ta ielt z materiey wodney iako fą wzitki rudy á krułczé ktore fie od ognia ciągną y też rozpływaią. *GlabGad* I6v; Cera liquescit ad ignem, Wosk fie rołtopia przy ogniu. *Mącz* 195b, 195b; *BudBib Is* 64/1[2].

»siedzieć (a. siadać, a. (za)sieść) u ognia, przy ogniu (ogniach), około ognia; stać u ognia; u ognia siedzący« = *ad ignem sedere HistAl, Vulg; ad larem sedere Mącz; sedens ad lumen Vulg* [szyk zmienny] (5:3:2;2;1): *HistAl* I5v; Siadłszy około ognia będą nárzekáli *RejWiz* 13; *BielKron* 452v; Camino luculento utendum, Muśi fie przy kominie przy czifłym ogniu fiádác. *Mącz* 201a, 184c; *StryjKron* 161; *PudłFr* 31; Piotr z ftráchem wielkim/ gdy v ognia łtoiał/ pierwey niż kur záfpiewał/ trzykroc fię go záprzał *ArtKanc* D12v; *LatHar* 709, 729; Ktorego wyźrzawfy niektora fłuźebnicá v ognia siedzącego/ y pilnie mu fię przypatrzywfy/ rzekłá *WujNT Luc* 22/56, *Mar* 14/54; *KlonFlis* D3.

»smażyć (a. przysmażyć, a. przysmażać) na ogniu, u ognia, nad ogniem, w ogniu« [szyk zmienny] (3:1:1:1): weźmi korzenia zliftem łtłucz to fpołem zoliwą á fmaż na lekkim ogniu czałá godzinę *FalZioł* V 113v; *GlabGad* G6v; *SienLek* 49, 161, 167v; *SkarŻyw* 152.

»ogniem, w ogniu (s)palić (a. popalić, a. wypalić); ogień (po)pali (a. spala, a. spali, a. ma spalić, a. wypali); ogniem, w ogniu, na ogniu popalon(y) (a. spalony(y), a. wypalony); ogień palący (a. wypalający); (s)palenie ognia, ogniem« = *comburere a. succendere igne Vulg, PolAnt; adolere a. cremare a. incendere igne, consumere a. succendere flamma; absumit a. devorat a. incendit ignis; combustus a. succensus igne; ignis qui comburit Vulg; comburere a. incendere in igne, comburere cum igne; consumptus in igne, igni datus ad consumendum; combustio ignis, ignis conflans PolAnt* [szyk zmienny] (37:13;17;17:5:1;2;2:2): *FalZioł* II 2d; *WróbŻołt* 82/15; *LubPs* Sv, S6; *KrowObr* 111; *Leop Lev* 8/20, 32, 9 arg, 13/55, *Deut* 5/25 (23); wyłzedł ogień z fkały á fpalił mięfo y przáfniiki *BibRadz Iudic* 6/21; fpalił ogniem [*incendit*] dom Páńłki/ y dom Krolewłki *BibRadz Ier* 52/13, *Lev* 19/6, *Deut* 9/21, *Iudic*

9/49, I 198c *marg*, 2.*Esdr* 2/3 (16); iefli ináčzey wczynicie/ niechay wynidzye ogień s ćirnia á popali drzewá Libańfkie. *BielKron* 50v, 30, 93v, 314v; *RejAp* 145v; *RejPos* 238; *RejZwierc* 130v [2 r.], 131, 205; łoy ich łpalifz ogniem [*oblatio ignita est*] ná wonność słodkości Iehowie. *BudBib Num* 18/17, *Ex* 12/10, 29/34, *Lev* 6/30, 21/9, 4.*Reg* 23/11 (16); *BudNT Iac* 3/5, *Apoc* 17/16; *Oczko* 6; *KochPs* 201; ifz iáko [Bóg] tę łuknią moię od łpalenia ognia tego bronil/ ták mnie czyłtym od tey niewiałty záchował. *SkarŻyw* 100, 100, 152, 180, 211, 408 (10); *CzechEp* 375 [2 r.], 376; *WujNT Matth* 13/40, *Iac* 3/5, *Apoc* 17/16; *KmitaSpit* A4; *PowodPr* 9, 29; *SkarKazSej* 668a, 703a; *KlonFlis* C2v.

»na ogniu sparzyć się; ogniem spalić się; ogień palił; spalenie (*a.* zapalenie), sparzenie, sparzelina od ognia; spalenie, sparzenie ogniem; sparzelina ognia; spalony od ognia, ogniem« [*w tym: sparzelina i zapalenie 1 r.*] = *ignis incendebat HistAl* [*szyk zmienny*] (1;1;2;6:1:1;2:1;1;2:1): Sparzenie od ognia/ albo od żelaza gorącego: leczy. *FalZioł* *5e, I 72a, 85c, 99c, 130c, 134a (14); Byli też ták ná tym polu ptacy bárzo ćifzy lataiący/ á gdy ich kto chciał tćnąć/ nátychmiałt pohodził [!] s nich ogień/ á ták go okrutnie palił *HistAl* K7; Miałem ogień ná głowie łwey miałto czupryny/ [...] Gdy łię kto chciał o krzywdę iáwną ná mię łkárzyć/ Mułiał łię nieboraczek ná mym ogniu łpárzyć. *Prot* A3v; będźiefz miał białą máść práwą/ ná włzelką łpárzelinę/ y iákiekolwiek zápalenié/ bądź od łłońcá/ wiátru/ álbo ognia *SienLek* 135v; *HistRzym* 111.

»od ognia, na ogniu spłónąć« [*szyk zmienny*] (1:1): drwa łuche zpłóną na ogniu y dymem wynidą niźl[i] łie łnrowe [!] rozgoraią. *GlabGad* F6; *LubPs* aa3v.

»spróbować ogniem« (1): Proch rułniczny kto chce dobry wczynić/ to ma nápierwey baczyć/ áby Sáletrá dobra byłá/ ktorey łácnó łprobuie ogniem *BielSpr* 72v.

»ogień spuścić (*a.* spuszczać); ogień (jest) spuszczone; spuszczenie ognia« [*w tym: ogień z nieba* (4)] [*o cudownym zapaleniu się ognia*]; *ignis descendens PolAnt* [*szyk zmienny*] (5;2;1): ná czyię [*ofiárę*] P. bog rychley ogień łpuści/ tego łłow będzyem włyfcy náłłádowác. *BielKron* 84v; *RejAp* 113v, 114 [2 r.]; *BudBib 2.Mach* 2/10; *KochPs* 28; cudownym łpułzczeniem ognia ná ofiáry [...] kołcioł on łobie wpodobał. *SkarKaz* 453a. *Cf* »dzień spuszczonego ognia«.

»strzec się jak ognia« (1): Niechcę o tobie wiedzieć, áni cię przypułcić Do łercá: owłzem łtrzedz łię pokim żyw iák ognia *CiekPotr* 18.

»suszyć by ogień« (1): Iełt tá źiemia Zuzyána bogáta/ wrodziáu zboża niepołpolitego iedno tákicy gorákości/ iz zboża źiárna łłńce łufzy by ogień. *BielKron* 267v.

»święcić (*a.* poświęćić), żegnać ogień; náświęćić, łwięcenie ognia; ogień łwięcony« [*szyk zmienny*] (3:1;1:3;1): O Papieskim łwięceniu Ognia w Wielkonocną Sobotę. *KrowObr* 86v, 86v, 86v *żp*, 87, Ss4v, Tt; bełtia náłtáwiał dziwnych łwiąt z dziwnemi iubileufzy á z odpułty/ [...] łwięcąc ognie/ ziołá/ wody/ y ine dziwne wymyłły *RejAp* 110v, 166v; *RejPos* 225v.

»trzymać (*a.* potrzywać) w ogniu; mieć przy ogniu; dzierzeć, dzierzan nad ogniem« [*szyk zmienny*] (2;1;1:1): łok rżepikowi dobrze wćifczony/ wktori wpuł troche Tucijey tartey/ a potrimay troche na ogniu wgarnułzku/ iz łię zmiefza dobrze/ á potim niechay połtoi á onem z wirzchu maczay oczy przez chułtę *FalZioł* I 5b, IV 1c; *BielKron* 323; *Igni coquito usque adeo dum fiat tam crassa quam mel*, Ták bárzo álbo ták dłuęo przy ogniu miey áż łie zgełtnie yáko miód. *Mącz* 509b; *Oczko* 7.

»jako od ognia uciekać« (1): gdy bryłę złotá vyrzał/ od niego iáko od ognia wćiekał. *SkarŻyw* 57.

»ogień (u)czynić, udzielać (*a. podzielać*); uczynienie ognia; ogień czyniony« = *focum struere Mącz* [szyk zmienny] (12:3;2;1): *HistAl* M4; *BibRadz* I 418d marg; *BielKron* 133v, 352v, 456v; *Mącz* 422c; Ogień wdziąławłszy z rozg lálkowych/ álbo brzozowych/ wrobię młode ná nim ípal/ á on popiół z octem zmiefzay/ á w vcho go pułzczay. *SienLek* 77v; *HistRzym* 17; niepodobnać rzecz s kámieniá ogień vczynić *RejPos* 270v; Y Lewan [= *Liban*] nie doftátczy ná vczynienie ognia [ad *accendendum*]/ á zwierzu iego nie doftánie ná całopalenie. *BudBib* *Is* 40/16; *HistHel* C4v; Siáno/ słomá/ y takie pázdźierze/ áby w mieście blisko tych mieysc gdzie ognie czynią [ubi *ignes solent accendi*]/ [...] nie były chowane. *ModrzBaz* 83v, 83v; *SkarŻyw* 152, 408, 444; *StryjKron* 161; *WujNT* 377 marg.

»warzyć (*a. uwarzyć, a. przywarzyć*) u ognia, ogniem, na ogniu; ogień uwarzył (*a. wzwarzył*); warzenie na ogniu« = *deflagratio ignis PolAnt* [szyk zmienny] (4:1:1;2; 1): otręby w tizannie warzić v ognia/ á dawać ielć tym ktorzy maią fuchy kaźel *FalZioł* III 42c, I [115²]d, 141b, II 23v, V 84; *RejJóz* F5v; *BudBib* *Is* 64/1; ztych wód/ co tłuťtość z łobą wiodą/ coś tákiego wípływa/ co iuz ogień ich vwárzył/ á iáko część subtelnieyfszą y tłuťfzłą ku górze wyprowadził *Oczko* 17v, 11.

»włożyć na ogień, w ogień, do ognia; (na)kłaść na ogień, w ogień, do ognia; włożony w ogień« = *pyrae admovere PolAnt* [szyk zmienny] (7:6:2;2:2:1;3): Ty Ezopie pániá zwięzy/ A ná ogień rychło włoży: Aby więc támo zgorzáá *BierEz* D3, H3; *FalZioł* II 22v, III 34b [3 r.]; Iakoż fie tego podoba vkazuie w żółędziu włożonym w ogień *GlabGad* E3; Sukná kthore fniey [salomendry] działáią/ kiedy fie czym íplufka álbo zmáze do ognia ie kładą ná godzinę/ wnet fie zmázy wypráwią *BielKron* 269, 26, 97v; *Mącz* 257a; *SienLek* 76, 77, 78, 129, 161, 166, 168v; *RejZwierc* 23, 76v; *BielSpr* 68; *BudBib* 2.Mach 7/5; *Oczko* 5v.

»w ogień rękę włożyć, wrazić; włożenie ręki w ogień« [szyk zmienny] (2:7;1): Ten Scewolá/ áby ták pámięć íwá ozdobił/ Włkoczył w namiot/ Hetmáná podle Krolá zábił/ A iż chybił/ po rámię rękę w ogień wraził. *RejZwierc* 42; *BielKron* 106; czemu iefli wiáry dáć nie chcefz/ potwirdzę thego y włożenim drugiey lewey ręki w ogień. *Phil* D, C4.

»ognia i wody zapowiedzieć« = *wyłączyć ze społeczności, odmówić wszelkiej pomocy* (1): przeciw ktoremu pířząc Luther/ profi y vpomina/ áby káznodzieiam/ ktorzy obrazy s. z kośćiółów wyrzuciáią/ [...] ognia y wody wśzędzie zápowiedziáno *ReszPrz* 62.

»(w)padać (*a. wpaść, a. upaść*) w ogień, do ognia, na ogień« = *in ignem cadere PolAnt, Vulg* [szyk zmienny] (7:1:1): *MurzNT Matth* 17/15[14]; *BibRadz Matth* 17/15[14]; Sálámándrá/ zwierzę yádu pełne [...] wogien wpáda płomień záduřza yednák lámo nie zgore. *Mącz* 364d; *SienLek* 92; *BudNT Matth* 17/15[14]; *SkarŻyw* 226; *ReszList* 182; *WujNT Matth* 17/15[14]; Wpádláby byłá w ogień/ y w miecze/ y w zbroie/ A o mężá gotowá dáć y gárdło fwoie. *KmitaSpit* C.

»u ognia wrzeć« [szyk zmienny] (2): namaży mu owemi pianami głowę: ktore na wierzchu pływaią po ferwatce krowiej gdy v ognia wre *FalZioł* V 75v, II 23v.

»w ogień, do ognia, na ogień (w)rzucić (*a. wrzucać*); w ogień, do ognia wrzucon(y)« = *in ignem mittere, ponere super ignem Vulg; proicere ad medium combustionis a. in ignem, sumere in medium ignis PolAnt; in ignem inicere Mącz* [szyk zmienny] (11:4:1;16:4): *TarDuch* B5v; *KrowObr* 61; *Leop Num* 6/18; *BibRadz Num* 19/6, *Ez* 5/4; Potym od pogan był vpalon blachámi żeláznymi/ y wrzucon w ogień włóčníámi przebodzony. *BielKron* 144, 34v [2 r.]; *Mącz* 162b; *RejPos* 156v, 172, 187;

*RejPosWiecz*² 93; *RejZwierc* 131; by moiá luknia wiedziáá com ia vmyflił poczynáć/ rzućil bych iá w ogień *BielSpr* 38; *BudBib Ier* 36/23; *CzechRozm* 230, 257v; *SkarJedn* 392; *SkarŻyw* 21 [2 r.], 70 marg, 152 marg, [407], 408, 445 [2 r.]; *KochPieś* 28; *ArtKanc* I18v; *OrzJan* 20; *WujNT Matth* 3/10, 7/19, s. 29 marg, *Luc* 3/9, *Ioann* 15/6, *Yyyyyy2v*.

»i z ognia wskrzesić« (1): ořtátek Pánu Bogu poléc/ który prawdźiwé fłowá fwé vmié y z ognia włkrzėsć. *OrzQuin Aav*.

»wstawić, włożyć na ogień; przystawić, przyłóżyć do ognia; wstawić w ogień; u ognia stać« [o gotowaniu itp.] [szyk zmienny] (11:2;10:3;1;1): W wielki gárniec wody nálał: Ziárno łzoczewice weń włóżył/ A ták do ognia przytáwił. *BierEz* C2, C2; *FalZioł* II 21a, IV 35b, 45d, V 91v, 94 (15); *GlabGad* G5, H7v; Máłoc gdy gárniec widzizł/ iż v ognia ftoi/ Lecź niewiefz pod pokrywká/ co fie tám w nim broi. *RejZwierz* A4; *SienLek* 39, 65v, 71v, 93v, 127, 133v, 158v [2 r.].

»ogniem wygubić (a. zgubić)« = *spalić* (2): *BierEz* Q; vkámionowáć go ludu wřzytkiemu/ á to co iego było/ ogniem zgubić rozkazał. *SkarŻyw* 502.

»wypalić w ogniu« [o cegle] (1): Náczyńmy cegły y wypalmy iá w ogniu [*et comburamus ad combustionem*] *BibRadz Gen* 11/3.

»wyrwać z ognia, oderwać od ognia« (3:1): *BielKron* 106; *SienLek* 166; rozpalil klefzcze goráco/ y wyrwawřzy ie z ognia/ vchwycil iemi czártá zá nos *SkarŻyw* 508; *WujNT* 60.

»zagrześć ogień« (1): zágrzebli w kominie ogień *GórnDworz* T2.

»ogień zal(ew)áć« (4): Władźifław kazał ich kořćioły błędliwe popalić/ láfy poŃiekáć/ wéże pobić/ ogień fwięty niezgálfzony zálać *BielKron* 382; *SkarŻyw* 152; *StryjKron* 542; *WerGośc* 244.

»z ognia, spořrod ognia zjáć (a. wyjáć); od ognia odjáć« = *liberare de fornace PolAnt* [szyk zmienny] (5:1;1): iako łkoro ten proch iuź włpiefz tedy to wnet zeymi z ognia/ á tak miefzay krom ognia áz będzie twardo *FalZioł* V 108, V 107 [2 r.]; *BibRadz Dan* 3/88; *SkarŻyw* 161, 498; kazawřzy onego Młodziénca od ognia odjáć/ łágodnie do niego záczáł mowić *Phil* C2.

»zstawić (a. wystawić) z ognia, odstawić od ognia« (4:2): małć tak małz vczynić, Loy y wołk rozpułćić/ á gdy fie rozpułci: wley tam oliwę y odstáw od ognia, á miefzay wřzytko nie przeřtaiácz *FalZioł* V 110, II 20c, V 97 [2 r.], 100v, 110v.

Wyrażenia: »ogień (jest) gorácy« [szyk 6:1] (1): *GlabGad* K5v; *LubPs* cc2v; Iáko raz rzekł/ ták záwřdy trawá fie zyeleni. A ogień teź gorácy/ wodá záwřdy płynie *RejWiz* 152v, 155v; ogień/ záwřdy iefł goręřczy łam/ niź pięć ktory od niego ciepłó bierze. *GórnDworz* Kk; *KochPs* 214; *ReszList* 182.

»iskra (a. iskierka) ognia« (2): Nulla scintilla incendii appareat, Aby naymnieyřza yskierká ognia nie byłá od któreyby fie mogłó zápalić. *Mácz* 372b; *WujNT* 331.

»ogień (jest, bywa) jasny« [szyk 3:1] (4): Rozdzielał wody byřtre ćiekáće że łtać muřiały iáko mur zákwrywáiąc ie wdzień gorácy chłodzácemi obłoki/ á wćiemnořci nocney iáko ogniem iááfnem ie gwiazdámi ofwiecał. *RejPs* 114v; *RejWiz* 141v, 154; *RejZwierc* 15.

»lekki (a. leguchny), mierny, wolny, mały ogień« = *modicus ignis Mácz* [szyk 8:7] (9:3:2:1): Wziáć wodek rucianey, zřwoyřkiego kopru, z białey Lilijey, [...] koźdey po poł fonta, Zley ie wizytki řpołem á wypal przez Alembik lekkim ogniem po wtore *FalZioł* II 18c, I 70b, II 2d [2 r.], 3a, 19c, IV 29d (11);

bowiem przy ogniu wolnym też on wiatr wolno wychodzi y obracza sie w kropie wodne *GlabGad* H7v; *Mącz* 228a; *SienLek* 84; *Oczko* 11.

»ogień z nieba, z gory, od Boga, pański, od Pana, z powietrza« = *ignis de caelo Vulg, PolAnt; ignis Domini PolAnt* (24:2:1:1:1:1): Ogień z niebá offiary popalił *Leop 2.Par 7 arg; BielKron* 84v *marg; RejAp* 113 *marg, Ee3. Cf* »ogień zstąpił«, »ogień spuścić«.

»ogień niezagaszony« = *ogień alchemiczny, czarodziejski* (2): Drudzy theż tákież ze czterzech żywiołow miernych złożonych społu/ piątą rzecz chcą vczynić (oni zową) ogień niezágálzony/ á co w ten ogień włoży/ złotem fie sítanie *BielKron* 26, 26v.

bibl. »piec ognia gorającego, pałającego, wielkiego« = *fornax a. caminus ignis ardentis Vulg* (6:1:1): *TarDuch* D4, Ev; iefli mu cíi á chwały nie daćie teyże godziny będziecie wrzuceni w piec ognia goráiącego *Leop Dan* 3/15, *Dan* 3/17, 20, 21, 23; *BielKron* 93.

»płomień ognia, od ognia; płomienny (a. płomienisty) ogień« = *flamma ignis Vulg, PolAnt; ignis flammans Vulg* [szyk 7:2] (5:1; 3): zali śwíátło niepobożnego nie będzie zgállsone/ áni fie będzie śwíecił płomień ognia iego. *Leop Iob* 18/5, *Dan* 3/22; *Mącz* 129c; *BudBib Ex* 3/2, I 376c *marg; HistHel* C3v; *BudNT Apoc* 19/12; wkazał fie mu ná puźczy gory Syná [!] ániół *Pánski* we krzu ognia płomienistego. *WujNT Act* 7/30, *Apoc* 1/14.

»ogień (pod)ziemny« [szyk 5:2] (7): Bims iefł wapno ziemne/ ktore fye od ziemnego ognia pali *SienLek* 75v; Siárká/ ogniów podziemnych/ pábulum. *Oczko* [43], 6v, 7, 8, 9, 10.

»ogień wieczny, śwíęty, niezgaszony, ustawiczny (a. ustawno gorający)« [w tym: niezgaszony, śwíęty (2)] [o ogniu kultowym] [szyk 11:3] (6:6:2:2): na onym mieřtczu gdzie ogien wřtawno goraiáci chwalon był [ignis qui falso perpetuus credebatur], dał pořtawić wielki ořtarz na czeřć Panu Bogu. *MiechGlab* [88]; Krol Cyrus rolkazał budowác kořćioř Páńřki w Ieruzálem/ kędy bywały offiary z wiecznym ogniem [ubi incendebant igni adsiduo]. *BibRadz 3.Esdr* 6/23[24]; v pogan ogień nie zgállzony śwíęty bywał záwřdy ná ořtarzu *BielKron* 106, 11, 38, 382 [2 r.]; *RejAp* 74v; *BudBib 3.Esdr* 6/23[24]; Ogień wřtáwiczny od káplánów chowány. *SkarŻyw* 492 *marg; temu* [Perkunowi] też ná offiarę wřtáwicznie ogień wieczny z dębiny we dnie y w nocy palono *StryjKron* 400, 400, 542 [2 r.].

»wieczny ogień« [o ogniu wulkanicznym] [szyk 5:2] (7): iefł miářtho nád brzegiem morřkim Apolonia/ przy ktorey iefł gorá řkálifřa/ kthora w řobie ma wieczny ogień *BielKron* 274v, 294v; *Oczko* 1, 6, 6v, [42]v, [43].

»wielki, siřny, dobry, mocny, niemáły, niemierny ogień« [w tym: mocny i wielki (1)] = *ignis maximus Vulg; ignis magnus, pyra magna PolAnt* [szyk 22:18] (35:2:1:1:1:1): *BierEz* D3; ogniem ie [wódkí] dobrze vdziałář ale nie miernym ogniem wřzytko pokazíř *FalZioř* II 2d, I 50a, II 2d, IV 48c, 56c; *KrowObr* 77v; *Leop Deut* 5/25, 18/16; *BibRadz Deut* 4/36, 18/16, 2.Mach 1/22; *BielKron* 28v; *Mącz* 38a; Weźmi koperwářeru co chceř/ á wlož go wgářnek nowy/ zálep czyřćie/ á wřtáw w siřny ogień *SienLek* 158v, 166; *RejZwierc* 86v, 205; *BielSpr* 38v; *BudBib Deut* 4/36, I 376c *marg; HistHel* C2; *Oczko* 8; *SkarŻyw* 21, 70, 152 [3 r.], 161, 180 (14); *StryjKron* 161; Niech mi ogień wielki goré/ Y křiąg mam pełną komore *KochMRot* A4. *Cf* »piec ognia wielkiego«.

»wyprawienie przez ogień« (1): Srebro [...] nieiefř thak czyřty kruřczec iako Złoty/ á dla tego więřřszą pracę maią Gorniczy okořo wyprawiania kruřczu Srebrnego przez ogień *FalZioř* III 34d.

»zaduszony ogień« (1): Ignis sopitus, Zátłumiony/ zádufzony ogień. *Mącz* 402d.

Zestawienia: »bog ognia« = *Wulkan; deus ignis Mącz* (3): [*Wulkanus*] náuczył fie miſterney roboty kowálkicy/ ták iż potym czynił zbroię bogom przeciw Gigantom/ przeto rzeczón bog żelázá y ogniá. *BielKron* 24; Hephaestus, Latine Vulcanus, Bóg ogniá. *Mącz* 154d, 511c.

»dzień (zapalenia a. spuszczonego) ognia (z nieba)« = *być może żydowskie święto Hanukka czyli Poświęcenia Świątyni* (3): zdała sie nam rzecz być potrzebna/ ábyfmy wam to oznáymili ábyście y wy też obchodzili dzień poświęcenia kościoła/ y dzień one⁸⁰ ogniá [*et diem ignis*]/ ktory dan ielt/ gdy Nehemiałz zbudowawłfy kościół y ołtarz/ ofiárował Bogu offiáry. *Leop 2.Mach* 1/18, *2.Mach* 1 arg; *BibRadz 2.Mach* 1/18.

Szeregi: »ogień, (i) dym (a (i) siarka)« = *ignis et fumus (et sulphur) Vulg, PolAnt* [szyk 5:2] (7): obtoczywłfy onę wieżę/ podpalili iá/ y wczynili że dymem y ogniem tyfiąc ludzi zginęło *Leop Iudic* 9/49; *BibRadz Apoc* 9/17; *RejAp* 81 [2 r.]; od tych trzech plag pobita ielt trzecia część ludzi/ od ogniá y od dymu y od siárki/ ktore wychodziły z gąb ich. *WujNT Apoc* 9/18, *Apoc* 9/17; *KlonWor* 24. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»płomień albo ogień« (1): Flammivomus, Płomieniem dycháyący/ To yeft/ Ten który płomieniem álbo ogniem rzyga/ Pozarziłty. *Mącz* 129c.

»ogień, (a) popiół« (2): *BielKron* 26v; Iák fię Phoenix przez ogień/ przez popiół odmładza: Ták fię człowiek przez ziemię/ przez prochno odradza *KlonWor* 82. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.*]

»słońce albo (a) ogień« [szyk 3:2] (5): *FalZioł* IV 29d; *BielKron* 7; Liquidus, Miękki co fie może topić y rofchodźić od ogniá/ álbo od słońcá. *Mącz* 195b; *SienLek* 34, 170v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 6 r.*]

»światłość i ogień« (1): Y powie/ Piotr mię zleczył: światłość iákaś powiáda y ogień z wft iego wychodził/ y ogárnał mię y nápráwił. *SkarŻyw* 99. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»ogień, (i, albo) świeca; ogień z świecą; świeczka z ogniem« = *cereolus accensus Mącz* [szyk 3:3] (4;1;1): *MiechGlab* *4; Ku Ogniu tefz/ álbo ku thym Swiecom/ przynależą Lámpy/ ktore przed kámieniem/ przed drewnem/ przed Oleiem/ przed chlebem w kościelech wálznych stáwiaćie *KrowObr* 90, 77; *Mącz* 52d, 200c; *SkarŻyw* 114. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

»(tak, ni) ogień, (jako, ni, i, a) woda; ogień z wodą« = *ignis et aqua PolAnt, Vulg* [szyk 13:2] (14;1): *MurzNT Matth* 17/15 [14]; Nie płatna temu Pánu ni ogień ni wodá/ Iedno stáłości fwiétey z mocną wiárá zgodá. *RejWiz* 182, 113; *BibRadz Matth* 17/15[14]; *BielKron* 269; *OrzQuin* P2; *HistRzym* 24, 24v; *RejPos* 225v; Weście do niego ielt ciálfne/ w mieyfcu niebefpiecznym przykrym/ ták iłz po práwey ftronie ogień/ á po lewey wodá głęboka. *BudBib 4.Esdr* 7/7, *4.Esdr* 7/8; *BudNT Matth* 17/15[14]; *WujNT Matth* 17/15[14], *Mar* 9/22[21]. Cf »ognia i wody zapowiedzieć«. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 19 r.*]

»(ani) żelazo i (ani) ogień« [szyk 2:1] (3): Naturą Kozłowa tak ielt gorączca: iż Adament kamień: ktore⁸⁰ ani ogień/ ani żelazo nie może pozić/ łama kozłowa krew odmikcza [!] *FalZioł* IV 10d; *HistAl* M4; *BielKron* 24. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

W przén (46) : Głólem fwem y ogień nápoły rozrębuie *RejPs* 42; W gniewie Páná włfech załtępow zámácona ielt ziemiá [!]/ á będzie lud iákoby pokarm ogniowi. *Leop Is* 9/19, *Ez* 21/32; *BudBib Ez*

21/37; o tych węzłach ábo o piśmiejch Arriánłkich to twierdzić/ iż ie przodkowie iego popalili [...]. Coż będzie rozwiązował/ gdy iuż to dawno przedtym przodkowie iego ogniem rozwiązáli? *CzechEp* 94, 94.

Fraza: »ogień pożarł (a. pożerał), pożerający; poźr(z)eć (a. pożyrać) jak(o) ogień; pożarcie ognia« = *ignis (flammae) devoravit Vulg, PolAnt; ignis consumpsit; ignis ardens; combustio, cibus ignis PolAnt; manducare sicut ignis Vulg [szyk zmienny] (7:2;3;1):* A tákeś lie w gniewie twoim nád nimi rozłróżył/ Ze ie zapálczywość twoiá iák ogień pożarłá *LubPs* gg2v; Gdy łkończył modlitwę łwą Sálomon kthorą lie modlił Pánu/ ogień z Niebá z łtąpił/ y pożarł a łpalił zupelne y ine offiáry *Leop* 2.Par 7/1, *Thren* 2/3; *BibRadz Ps* 17/9; *BielKron* 148; *RejAp* 89v, 90v; *BudBib Ex* 24/17, *Is* 9/5, *Ez* 15/4, 5; *WujNT Iac* 5/3; *PowodPr* 69.

Zwroty: »pałać jako ogień, jako ogniem« = *ut ignis accendi PolAnt [szyk zmienny] (3:1):* Bo angiołowie pałaiá iako ogniem gorączá miłościá bożá. *WróbŻółt* hh7v; Ale przedię łłowo twoye yáko ogyeń pała *LubPs* bb6; *BibRadz Eccli* 9/9; *BudBib Eccli* 9/9.

»pogasnąć jako ogień« (1): [*narodowie*] Pogálłi iáko ogień ćierzniowy [*extinctae sunt sicut ignis spinarum*] *BudBib Ps* 117/12.

»jako ogień rozpalić się (a. rozpałać (się), a. palić, a. zapalać się); jako od ognia zapalać się; zapalić jako ogniem; jak(o) ogniem, jako ogień zapalony (a. spalony)« = *exardescere sicut ignis Vulg, PolAnt [szyk zmienny] (7;1;1;2:1):* y zaż lie iako ogień rozpali gniew twoy. *WróbŻółt* 88/47; *RejPs* 59, 173v; *LubPs* T5v; *BibRadz Ps* 88/47; *RejAp* 129; ábyłmy zápaliłszy iáko ogniem łerce łwe/ [...] wyznawali wielmożność Páná náłzego *RejPos* 142, 65v, 311; *BudBib Nah* 1/6; *SkarŻyw* 291; Rołpáczá y telknościá iák ogniem łpalone. *KołakSzczęśł* A4.

»jako wosk od ognia (a. od oblicza ognia), przed ogniem rozplłynąć się« = *liquescere sicut cera a facie ignis PolAnt [szyk zmienny] (3:2):* *RejPs* 85v, 97; *LubPs* P4v; *BudBib Mich* 1/4; iáko wołk od ognia/ tak łię łerce iego łmutkiem rozplłynęło. *SkarŻyw* 179.

»rozpuścić ogniem« (1): Widziłz miły Pánie/ zwierz y bełtye leśne poránili mię/ dla ćiebie: wyłtrzeláli zrzenice oczy moich/ ćiało moie rołpuścili ogniem *SkarŻyw* 188.

»jako ogień rozżarzyć (a. rozżarzać) się« = *quasi ignis exardere Vulg (2):* *Leop Eccli* 28/14; áby [...] miłość Bożá w łercu łię twym/ iáko ogień rozżarzáłá *LatHar* 676.

»w ogniu utopiony« (1): Apołtoł Ian we wrzácy m oleiu łmáżony y w ogniu wtopionj/ gđj żadnej łzkody nie odniołł/ ná wygnánie ná wyłep wypędzony ielł. *SkarJedn* 89.

Przen (204) : *MurzNT Mar* 9/49; Abowiem koždy ćłowiek ogniem będzie łolon *Leop Mar* 9/49; *BibRadz* 1.*Cor* 3/13; *BudNT Iac* 3/6; Miéy ná pieczy krzaki [*winnicy bożej*] kłóreś nád inné wysáđził. Wyłieczone w ogniu leżá *KochPs* 122; co nam iednorodny Syn/ Iezus zbáwićiel náłz/ wćzynił. ogień y duchá nam dáiac/ ku pożywaniu y napoiu/ [...] to ielł ćiało y krew łwoię. *SkarŻyw* 120, 36, 119; Przemień łię w krzemień/ ten niech ogień dawa/ Co w niebo łwieći/ nie/ co ná łmierć wzdawa *GrabowSet* Q2v; Táiemnice Chryłtułowe/ ogniem łą niełmierłelnym *LatHar* 196 [*przekład tego samego tekstu SkarŻyw* 119]; Y ięzykći/ ielł ogień/ powłzechność (*marg*) łwiat. G (-) niepráwołci. *WujNT Iac* 3/6, *Mar* 9 arg. 49[48], s. 159 [2 r.], 1.*Cor* 3/13, s. 583 *marg*; Heretycki

ogień obcy á nie z niebá 647b [Cf Lecz dżisieyſzy miſtrzowie niech fię nam ſpráwią/ ſkąd y z ktorego ognia ſwiece náuki ſwoiey zápalili? *SkarKaz* 647b] *SkarKaz* Ooooc.

ogień czego (7): aboczyem ona ogyen boftwa wzyuoczye ſwym noſzyla dzyeuyącz myeſyączy *PatKaz II* 56v; A ták onci tho Mons nieſláchetny vpadł on Montanus Kácerz y s pomocniki ſwemi/ z onymi Mánicheuſzmi/ [...] z innymi ktorzy vpádli z ogniem fáłſzywych náuk ſwoich *RejAp* 74v, 85, 114; Potym moželſz poiąć [...] ciało oczýſcione od grzechu przez ogień bożego miłolierdzia y łáſki. *HistRzym* 57, 57; *SkarKaz* 552a.

W przeciwstawieniu: »ogień... rosa chłódząca« (1): potrzebá odgromić y potopić w morzu nieprzyaíciele/ y ogień onego piecá Bábilońkiego w roſę chłódzącą obrocić *SkarKaz* 552a.

Fraza: »ogień ſię zażegł, jeſt zapalon; ogień żarzyć« = *ignis accenditur PolAnt, Vulg* (1:1;1): Ognia przyſzedłem rzucić ná ziemię/ á coż chcę/ iedno áby fię záżegł? *BudNT Luc* 12/49; żimnym ieſt/ y dla tego ognia onego/ ktorys ty po ſwiećie rozſypowác y żarzyć przyſzedł/ [...] ſzukam *LatHar* 217; *WujNT Luc* 12/49.

Zwroty: »drwa na ogień kłáſć« (1): więc gdy wzrok chćiwym/ á vſtáwicznym ſtrzelániem ná vpodobáne ciało/ co dálej to więczey drew ná ogień kłáſć pocznie *Górndworz* Mm.

»ogień niecić; ogień ſię wznieca« [*szyk zmienny*] (2;1): *CzechEp* 425; Bo zazdrość záwždy cnoćie iáſny ogień niećci. *PudłFr* 42; *SkarKaz* 420b.

»ogniem (s)palić; od ognia, ogniem spalony (a. popalon)« = *mcensus igni Vulg* [*szyk zmienny*] (3;1:1): *WróbŻołt* 79/17; To co yeſt od ognyá ták ſrodze popalono/ Abo co gwałtownye tu w nyye [*w winnicy*] yeſt rozborzono/ Nyech twego oblicza ſrogość wſſechmocny Boże/ Wſſytko to roſproſſy *LubPs* S4; Potym ciało ſpal ogniem pokuty *HistRzym* 57; *CzechEp* 378, 380.

»ogień spuszczać« (1): A tyć to dziwy fáleſzne tá beſtia czynilá przed tą drugą beſtią [...]/ chcąc tę beſtią y ty ludzi nędzne á nieobáczne przyweſć ku omylney chwale ſwoiey/ á ku poſłuſzeńſtwu ſwemu. Także y ogień z niebá ſpuſzczáiąc [...] rozliczne ine ognie zwirzchnoſći ſwoiey rzkomo pod figurą onego Duchá ſwiętego ſpuſzczáiąc z niebá ná zyemię *RejAp* 114.

»ogień zgasić« (1): Zoład k [!] owłzem co kuchnią ſpráwuie/ Gdy ſwego Páná niezdrowie poczuie/ Wnet ogień zgáli potráwy odſtáwi *RybGęſli* D.

Wyrażenia: »głównia wyrwana z ognia« (1): Aza ten [*Jozue*] nie głównia wyrwana z ognia [*ut torris erutus de igne*]? *BudBib Zach* 3/2.

»jaſny ogień« (2): o iáſnyſz tho ogień tych nog á poſtępkow ſwiętych Páná tego *RejAp* 85; *PudłFr* 42.

»w ogniu pławiony« (1): Słowá twé w ogniu pławioné: ia ſye ćieſzę iémi. *KochPs* 185.

»ogień trawiący, pożyrający (a. żrący)« [*w tym: żrący albo trawiący* (1)] = *ignis consumens PolAnt, Vulg* (4:2): *BibRadz Hebr* 12/29; Bo [*cudzołóſtwo*] ieſt ogień áż ná zátrácenie požyraiący [*Quia ignis est qui usque ad perditionem devorat*] *BudBib Job* 31/12, *Deut* 4/24; *LatHar* 201; Abowiem Bog náſz ieſt ogniem trawiącym. *WujNT Hebr* 12/29.

»wielki ogień« (2): *Górntroas* 40; Tyło iſkierki/ mowili Philozophowie/ cnot dobrych dáie nam náturá: [...] gdy im wiátru y drew to ieſt ćwiczenia pobożnego dodáiemy: piękny z nich y wielki ogień fię wznieca. *SkarKaz* 420b.

»w ogień włożony« (1): Nigdy nigdy prawdziwa miłość nieumięra/ Lecz y w ogień włożona do kosci przywięra. *KochFr* 86.

Szereg: »dym, ogień a siarka« (1): [*Turcy*] iuz niczym inszym nie vmięią bronić iedno dymem ogniem á fiarką mocy swoiey/ to ięft/ fálżem/ grozą/ a rozliczną frogością *RejAp* 82v.

a) *Eccli 15/16 i w nawiązaniach do tego wersetu: o wyborze między przeciwstawnymi wartościami* (8) :

Zwroty: »obierać co woda a co ogień« (1): A ták iuz łobie obieray co wodá á co ogień/ wżákés nie proftak *RejZwierc* 127.

»położyć (a. kłaść przed oczy) ogień i wodę; położona jest woda i ogień« = *apponere ignem et aquam PolAnt [szyk zmienny]* (4;2): *RejWiz* 134; Ty theż czyn powinności swoiey dofyć ábyś łie o łię łthárał/ gdyć położono ogień y wodę/ złe y dobre przed oczymá twemi.*RejAp* 199; *RejPos* 7, 267v, 0005; Położył przed cię ogień y wodę/ ściągniłz do czego chcelz rękę swoię. *BudBib Eccli 15/16*.

Wyrażenie przyimkowe: »miedzy ogniem a wodą« (1): trudno ięft práwy pótrodek wymácác/ gdzie cznothá miedzy ogniem/ á wodą: zbytkiem/ á niedoštátkiem: wielem/ á trochą łiada. *GórnDworz li5v*.

b) *Energia, zapas sił* (1) : Przeto owi/ co łie miecá/ łáią/ wyzywáią/ grozą/ przed bitwą/ półpolicie hnet zložą/ y ołłábieią/ gdy ku rzeczy przydzie/ [...] bo łie wymoże/ wyłili/ w onym miethániu/ w onym tórgániu/ iż nicz ognia w nim nie zóftánie. *GórnDworz K4v*.

c) *O grzechach, występkach* (6) : Ale chcelzli áby cie ten ogień nie obráził/ mułiłz nołić [...] Iezu Kryftá w łercu łwym przes dobre vcżynki. *HistRzym 111v*.

ogień czego (4): *Leop Iac 3/6*; Trzecia rzecz ięft/ nołić ogień krom obrázenia/ iáko ogień pychy/ łákomłtwá: łmyłłtwá: y inych grzechow *HistRzym 111v, 111v; PowodPr 38*.

W charakterystycznych połączeniach: ogień błędów, grzechu (2), *łakomstwa, pychy, smylstwa; ogień obrazi; ognia dostać; nosić ogień*.

Fraza: »ogień spali« (1): będziefzli go [*Jezu Krystá*] czyłto nołił/ tedy cie ogień żadnego grzechu nigdy nie łpali. *HistRzym 111v*.

Zwroty: »z ognia wyrwać« (1): drugich z folgá á vlitowániem rołkáuie z ognia błędow y potępienia ich wyrwác. *PowodPr 38*.

»ogniem zapalić się« (1): Łatwie ognia ktorymbyś zápalił łię dołtác *CiekPotr 54*.

d) *O pokusach* (5) : [*małżonkowie, którzy ślubowali czystość*] mocnie żywot on czyłty y vbogi prowadzili/ y wogniu miełzkáiąc/ niegorzeli. *SkarŻyw 580*.

Zwroty: »być w ogniu, we łródku ognia« [*szyk zmienny*] (1:1): Pátrz corko aby łię dobrze záchowáła: bo będziefz we łródku ognia *SkarŻyw 183, 308 marg*.

»w ogniu się nie sparzyć« (1): mowił on czárt: niewynidę áłiłz ten przyidzie/ ktory łię w ogniu niełpárzył. *SkarŻyw 308*.

»w ogniu [czego] zgorzeć« (1): To widzenie ták łobie wykłádał: iłz zá pomocá Bożą á przyczyná S. Fránciłzká/ mogli w ogniu pokus łzátáńłkich/ łwieckich y łielełnych niegorzeć. *SkarŻyw 461*.

e) O Duchu Świętym (35) : *BibRadz* I 198c marg; *RejAp* 113v; Ten was ponurzy w duchu (świętem) y w ogniu. *BudNT Luc* 3/16; *CzechRozm* 257, 258, 267; *LatHar* 34; *WujNT Matth* 3/11, s. 13 [3 r.], 159, *Luc* 3/16, *Zzzzz3v*; *SkarKaz* Oooob.

ogień czyj [w tym: *G sb* (8), *pron poss* (1)] (9): Przydź Duchu świętobliwy/ A me ferce nieczyłte/ Ktore/ moy płacz rzewliwy Płocze; niech ognie tve łufzą wieczyłte *GrabowSet* H4. Cf »ogień Ducha Świętego«.

W połączeniach szeregowych (3): *OpecŻyw* 177; *SWięty Duchu* [...]. Tyś ieft Cielczyćielem wiernych názwan/ y Bołkimeś dárem miánowan/ łtudnicá práwa, wodá żywa/ ogniem y wnętrznym pomázaniem/ świátłością łálki pewną. *ArtKanc* H7; *LatHar* 36.

Fraza: »ogień Ducha Świętego (a. Bożego) upada, spadły z nieba, zstępujący« (1:1:1): Ten ogień ktory łpadł z niebá/ známienue nam prawdziwy ogień niebiełki duchá Bożego złtępujący do ferce nálznych *BibRadz* I 198c marg; *RejAp* 72v, 171.

Zwroty: »ogniem Ducha Świętego palić (a. zapalić (się))« [*szyk zmienny*] (4): małz Páná Bogá pilnie prośić/ áby oziębłe ferce twoie/ ogniem Duchá łwego świętego zápalil/ á pobudził cię ku pokucie prawdziwey. *KarnNap* D; *SkarŻyw* 73; *RAcz* palić ogniem Duchá świętego nyрки nálze/ y ferca nálze/ Pánie Boże/ ábyłmy niezmażánym ciálem w twoiey łię służbie obieráli *LatHar* 182, 618.

»ogień spuszczać« (1): Tenći to ogień Pan nálz łpufzcza á zmiothuie wiernym łwoim/ zápalenie á nádchnienie Duchá łwiętego *RejAp* 72v.

Wyrażenia: »ogień Ducha Świętego (a. Bożego)« (8): Słyszeliłmy wielką pociechę iáko Pan nálz [...] ogniá onego łwego Duchá łwego łwiętego wiernym łwym dodawác raczy *RejAp* 73v. Cf *Fraza*, »ogniem Ducha Świętego palić«.

»ogień niebieski« [*szyk 2:1*] (3): *BibRadz* 198c marg; *RejAp* 73; ty iełteś on niebiełki ogień/ ktory po świećie rozłypowác miał Zbáwićiel nálz *LatHar* 33.

»ogień pałający« (1): thák że Ociec s łwym Synem miłym álbo s łwą Mądrością/ y z onym ogniem pałájącym/ to ieft Duchem łwiętym/ łą iednym wiernym á wiecznym Bogiem *SarnUzn* B4v.

»ogień święty« (2): Ale my wierni gdy łie będziemy mocno dzierżec onego ogniá łwiętego nam od Páná nálzego z onego ołtharzá Bołtwá iego zrzucanego/ nie nam ty grády [...] vczyńić nigdy nie będa mogły. *RejAp* 74v, 113v [2 r.].

»ogień zagrzewający« (1): O ogniu mile ferca ludzkie zágrzewájący/ rácz mi dáć czáłtkę oney łálki *LatHar* 34.

f) O Chrystusie (1) :

W połączeniu szeregowym (1): Ogniu niezgálzony/ miłości gorąca/ Słodki Chryłte IEzu/ dobroći płynąca/ Chlebie/ co włzech żywilz/ ácz cię nie vbywa [...]. Oświeć mnie *GrabowSet* O3v.

Wyrażenie: »ogień niezgaszony« (1): *GrabowSet* O3v cf *W połączeniu szeregowym*.

g) O gniewie bożym (15) :

W charakterystycznych połączeniach: ogień pomsty, popędliwości, rzewniwości, srogi; ogień pohamowác, posłać.

Frazy: »ogień będzie gorzał« (1): Bo łie ogień zápalil w pierzchliwości moiey/ á ná was będzie gorzał [*quia ignis succensus est in furorę meo; super vos ardebit*]. *Leop Ier* 15/14.

»zapalił się ogień; zapalić się ogniem gniewu; ogień zapalony, zapalenia« = *ignis succensus est Vulg, PolAnt (3;3;3:1)*: Zapalił sie frogi ogień w mey popędliwości/ A przerażi aż w piekielne wżytki głębokości *LubPs gg4v; Leop Ier 15/14*; Nie rozumieże ábyć tho ogień miał być iáko s pieczą/ ále ogień zápalenia gniewu Bożego/ kthory z vřt ich wynidzie *RejAp 91*; obrzeżcie łercá wálze/ ábym sie nie zápalił ogniem gniewu moiego przeciwko wam/ dla złościewego łercá wálzego. *RejPos 32v; BudBib Ier 15/14; KochPs 116*.

Zwroty: »ogień nałóżyć« (1): Et in eo parauit wáfa mortis łagittas łuas ardentibus effecit. A w tym łuku nagotował nacząynie łmierć/ á w łtrząły łwey pomłty ogień nałóżył. *WróbŻołt 7/14*.

»poddąć ogień [czego]« (1): Wyłeię ná cię gniew moy/ á podedmę ná cię ogień popędliwości moiey [*ignem furoris mei sufflare faciam in te*] *BibRadz Ez 21/31*.

»w ogniu gniewu strawić« (1): przeto gnięw mój wylałem ná nię: y w ogniu gniewu moiego łtrawiłem ię/ mówi pan Bóg. *BiałKat 146*.

Wyrażenia: »ogień gniewu (a. zagniewania), zapalczywości« = *ignis furoris Vulg, PolAnt (6:1)*: *Leop Ez 21/31*; Amołowi Prorokowi tákże teź powieđział: iż ia połę ogień gniewu łwego do żydołtwá *RejPos 50v; BudBib Ez 21/36; SkarŻyw 492*. Cf »zapalić się ogniem gniewu«, »w ogniu gniewu strawić«, »u ognia gniewu upieczony «.

»w ogniu [czego] požarty« (1): w ogniu rzewniwołści iego požarta [*in igne zeli eius consumetur*] bęđdzie wżytká ziemiá *BudBib Soph 1/18*.

»u ognia gniewu upieczony« (1): wżyłcy wierni y wybráni Boży tego Báránká Páná Iezu Kryłtułá nie łurowego/ áni w wodzie wwarzonego/ ále ná krzyżu ras v ognia gniewu Bożego vpietzonego przes wiáre iedzą. *KrowObr 185v*.

»wielki ogień« (1): Wielki ná niewdźięczny lud ogień zápalony. *KochPs 116*.

h) *Siła uczuć; gorliwość, zapal; żarliwość (46)* : *PatKaz II 56v*; thedy błogołławieńłtwem W.K.Z. náłzego miłóściewego páná witamy/ áby pan Bog włzechmogący to zácżęte nacząynie/ y ogień w łercu W.K.Z. zácżęty/ pomnożyć [...] raczył *LeszczRzecz A6v*; Iełłci nie leđá ogień w támtych Dyáłógoch/ to iełł/ wierna á łczyra prawđá *OrzQuin D4v*; walcząc łámá s łobą/ y przeciw temu/ kogo więczy niź dułę łwą miłowála/ iednáł sie obroniłá onemu ogniewi/ kthory wiele mądrych łudzi popalił. *GórnDworz Aa8, M7v, M8v, Cc5, Dd3v*; Y dam dwiemá łwiádkom moim/ y prorokowác bęđá dni tyłsiac dwiełcie/ łzełłcdziełłat/ obleczeni w wory. [...] A iesłiby im kto chćiał zálłkodzić/ ogień wychodzi z vřt ich/ y požera nieprzyiacioly iych. *BudNT Apoc 11/5*; Ten znáiac twarz łáłkává/ y chuć przeciw łobie/ Skłonił tákże cnotliwá łwé łerce ku tobie: Ták/ iż iednáki ogień obiémá pánował *KochPam 82; PudłFr 72; ActReg 5; WujNT Apoc 11/5*.

ogień czego (16): rołzwyeczyl wnyey [*Maryi*] ogyen bołkyey myłółczy *PatKaz II 43v, 56; RejPs 23; GórnDworz Ff6v; SkarŻyw 317, 508; ArtKanc H5v*; Spułć Duchá twego/ do mych sił łerdecznych/ Day by ołwiecił/ łmyłły zálłlepione/ Y ział/ miłółci ogniem/ oziębione. *GrabowSet V4v, F4v; LatHar +6, 190, 219, 234, 663; SiebRozmyłł E3v; SkarKaz 457a*.

ogień ku czemu (1): zapáliło sie barzo łerce moie we mnie w rozmyłłaniu mym/ rozgoré sie ogień ku miłółci bożé. *OpecŻyw 168v*.

ogień czyj (4): Trzebáby też ánimufzu práwie zágrzánego Ogniem piękny *Phoebe* twoim/ *Poéty* rządneho Coby go więc popędliwość rużyła wrodzona Do rymu *KlonŻal* D3; Vczynić możesz godnym/ Gdy ognio w fwych płomienie [...] Wzniećisz w mym duchu drobnym *GrabowSet* F, G, I2v.

W przeciwstawieniu: »inkaust ... ogień« (1): Tedy m ia nie Inkaufem/ ále ogniem/ z Rozmowy wálzýy támté Dyálogi pífał/ gdyż ony pożarem iáko powiádałz/ dośiágly Królów y Céfárzów. *OrzQuin* D4v.

W porównaniu (1): Iáko lwi ogniem tchnący od onego łtołu [tj. komunii] odłtępujemy *LatHar* 202.

W charakterystycznych połączeniach: *ogień bojaźni*, (*ku*) *miłości* (12), *nabożeństwa*, *niepojęty*, *niewidomy*, *skryty*, *ustawiczny*, *zaczęty*, *żądź człowieczych*, *żądź niebieskich*; *ogień gubi*, *panował*, *szkodził*, *wychodzi (wynidzie) z ust* (2); *dodawać (przydać) ognia* (2); *do ognia przystąpić*; *rozum odchodzi od ognia*; *obronić się ogniewi*; *czuć ogień*, *nosić*, *połknąć*, *pomnożyć*, *pokazować*, *rozświecić*, *taić*; *ogniem pisać*, *tchnący*, *zjąć*.

Frazy: »gore (a. rozgore się) ogień; gorzeć ogniem« [szyk zmienny] (3; 2): *OpecŻyw* 168v; *PatKaz* II 56, 56v; *SkarŻyw* 599; Niech w tym kościele gore wltáwiczny ogień żądź niebieskich: do ktorego drew łłowá Bożego [...] przykłádaymy. *SkarKaz* 457a.

»grzeje ogień; ogień grzejący« (1;1): *GrabowSet* G; A iefli do cudzego nie będzie dowory/ Nie mogli odemknąć Sołu y Komory: Iuż będzie fwoię łuknią kradł/ y włafne łprzety; Grzeie go Merkuryufz/ ogień niepojęty. *KlonWor* 6.

»ogień pali (a. wypala) [co]; zapali się ogień; zapalić (a. zapalać) ogień [w kim]; zapalić, rozpalony ogniem« = *exardescit ignis Vulg* [szyk zmienny] (2;1;2;2:2): *RejPs* 23; *Leop Ps* 38/4; ták ten ogień nie widomy á fwięty/ łprofności dułzne/ [...] wypala *GórnDworz* Mm5v; páarzác ná święte/ iáko náśliczny obraz Boży/ zámiłowánie Bołkie wfobie wzniećiz/ á im bliżey do tego ognia/ ktory Bog w nich zápála/ przyłtápiłz/ tym fie rychley zágrzeiefz. *SkarŻyw* A3, 317; *ArtKanc* H5v; *ZNiłzcż* [...] Żywym płomieniem twej świętey miłości/ Oźiębły/ á niezbożny Smył/ zwykłych niepráwości/ [...] By/ wizytek rołpalony/ Ogniem twym świętym/ iák pochodnie/ Pałáł *GrabowSet* I2v; *LatHar* 219; *SiebRozmyśl* E3v.

»ogień się rozżarzy, rozżarzenie ognia« (1; 1): W rozmyślániu moim/ ogień fie rozżarzy, gdzie rozmyślánie do rozumu/ rozżarzenie do woley fie ściága. *LatHar* 663, 663.

Zwroty: »ogień utłumić; zatłumiony ogień« (1; 1): gdzie miárá iefł/ niethelko iz ogień ten/ żądzy człowieczych vtłumi/ ále [...] *GórnDworz* Ff6v; *LatHar* +6.

»wzniecić (a. wzniecać) ogień; wzniecenie ognia« [szyk zmienny] (2;1): ták częłto cílnę fie do ciebie; á ták rzadko z wznieceniem ognia miłości twoiey [...] odchodzę od ciebie. *LatHar* 234, +6, 190.

»ognia zachwycić« (1): Nie drzewiey oká z niego chćiwégo łpuściłá/ Aż ognia nieobácznym łercem záchwyciłá. Który [...] rołpalił niebogę w okrutnéy miłości. *KochPam* 81.

Wyrażenia: »ogień niezgaszony« (1): Gniéw nieufkrómny/ ogień nie zgáłzony/ Miece [...] myśli twoie/ Ná niepokoié. *GosłCast* 22.

»pełny ognia« (1): rozważiájąc łobie z onego łiftu lube/ á pełne/ ognia łłowá/ naprzod zyłá iá žal/ widząc iz tá niebożátko/ ták bárzo zámiłowála *GórnDworz* M8v.

»płomień ognia, z ognia« [szyk 1:1] (1:1): TWey łálki promień Pánie wyfokości/ Iák kágániec przenika; Ták iż nie grzeie fercá oziębłości; Przeto mnie letnie tyka/ On iálny płomień z ognia twey miłości. *GrabowSet* F4v, F.

i) *Żądza cielesna, temperament (16)* : DZiewká práła ná lodu/ Więc czerwone nogi/ Vźrzał ieden/ rzekł iey/ tu ogień w rzyći frogi. *RejFig* Aa4v; iefliźby do lat przyśzedźszy/ chował iefcze on ogień/ w oziębłym ferczu/ á chciał rozum fwoy [...] poddác pod mocz zemdlonym fmyłom/ thám iuż inákfzey rády niemáfz/ iedno tákiego wyrzucić s pośrodká ludzi *Górndworz* Ll3v; *GrabowSet* H4v; Ieflić żądze Dogaráią, á ogień ten fám w łobie mnożyfz; Spłónąc ci z domem twoim *CiekPotr* 53; nieunofzonym Rządzcą miłość/ y ftárcóm czáfem náwątlnym Rzéfko ognia dodáie *GosłCast* 31, 49.

W charakterystycznych połączeniach: ogień miłości, nabyty, niewściągłiwy, okrutny, przyrodzony, skryty, srogi, szkodliwy (szkodny) (2); ogień skoczy w serce, ziębnieje; ognia dodawać; ogień chować, mnożyć.

Fraza: »ogień jest zasypany« (1): nie vydzie trwogi Ognia fkrzytego/ który niespodziány/ Ieft záfypány. *GosłCast* 53.

Zwroty: »ogień tłumić« (1): fzkodliwe dufzom złych požądliwości ognie/ dofyc znácznie ludziom na wiofną dokuczáiące/ z świętym Páwłem tłumili w łobie y gásili *LatHar* 351.

»ogień (u)gasić; ogień [czego] jest ugaszony« (2;1): nágo fię po oftrym ćierzniu/ y párzących pokrzywách/ tacząc począł: [...] rofkofz onę/ wboleść łobie obracáiąc/ gdy ná wierzchu gorzał/ ogień vgásił we wnątrz *SkarŻyw* 249, 14; *LatHar* 351.

»ogień [czego] wskrziesić« (1): zaráziła ich fercá Kupido/ to ieft/ miłość fpolna iednáka/ y dáli łobie czás y mieyfce gdzyeby ogień oney miłości mogli ku chwale boginiey Wenery wfkrzesić *BielKron* 56.

»zapalać się ogniem; ognie paliły« (1;1): *Vritq^{uae} videndo Foemina*, to ieft/ Vyrzana niewiáltá zápala. ále y lámá zápala fię ogniem [*uritur igne*] *ModrzBaz* 54v; *LatHar* +3.

Wyrażenia: »ogień pożądliwości (cielesnej), cielesny« = *concupiscentia carnalis* *Mącz* [szyk 3:2] (4:1): *Mącz* 72d; *WujJud* 210v; w młodości/ wćielefney pokufie ćiało gorzeie: á od lat piáćdziesiát ziębnieie iuż ogień pożądliwości *SkarŻyw* 249; gdy go ćielefney pożądliwości ognie paliły/ [...] zdobywał fię ná ten duchowny rátunek/ vprzeymym fercem do P. Bogá wołáiąc *LatHar* +3, 351.

»ogień zapalczywości żądzej« (1): wnet lekarftwo dał/ ktorym prętko iáko zbáwienną wodą/ ogień on zápalczywości żądzej złey ieft vgáfzony. *SkarŻyw* 14.

j) *Niebezpieczeństwo (najczęściej grożące człowiekowi na nieznaną drogę) (17)* : BOże/ któryś fługe twego Abráámá z ognia Cháldeyfkiego wywiódźszy/ po wfzytkich drogách pielgrzymowania iego/ wfzelkiey obrázy vchowác [*raczył*] *LatHar* 632, 655.

W połączeniach szeregowych (2): *LubPs* P3v; brzuch [...] zá gory/ zá morzá/ przez fkály/ przez ognie/ ludźmi [...]/ czáfem więc y z vtrátą żywotá/ rzuca. *GosłGospSieb* +2v.

Zwroty: »w ogień iść« [*w tym: z kim* (1)] [szyk zmienny] (2): Sąć wierni przyacielowi/ Y w ogień znim iść gotowi. *BierEz* S2; kufzáfie niektorzy zniewolić pocźciwe fercá/ á odiać onę fwobodę/ kthorą ma káždy człowiek od Bogá/ nie iść gdy niechce w ogień. *Górndworz* Bb4v.

»w ogień wleźć [dla czego]« (1): *Cibum e flamma petere*, [...] Dla pożywienia wielką pracę podyać/ dla brzuchá w ogień wleść. *Mącz* 295b.

Szeregi: »ogień, gora« (1): Kupiec nieborak przez ogień przez gory/ Wiedzie niepewne choć bogate fory. *KlonFlis D*. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]

»ogień, miecz« (1): przez ogniów frogich oftrych mieczów trwogi Niech brnie bezpiecznie/ kto fie twoiéy dżierzy drogi. *GosłCast* 56.

α) *Ps 65/12 i w nawiązaniach do tego wersetu: o trudach i niebezpieczeństwach życia* (8) :

Zwrot: »prześć, iść przez ogień, (i przez) wodę; przez ogień i wodę przechod« = *transire per ignem et per aquam Vulg* [szyk zmienny] (6:1;1): *KrowObr* 87v; Prześliśmy przez ogień y przez wodę: y wywiodłeś nas ku ochłodzie. *Leop Ps 65/12; KochPs 95; SkarŻyw 208; POBOZNEY A SZLACHETNEY PANIEY ROZEY WISZNIOWSKIEY/ PANIEY MATCE A DOBRODZIEYCE SWEY MILEY/ KTORA PRAVVIE PRZES OGIEN Y VVODE PRZESZEDSZY, BIEGV DOKONALA WisznTr 6; JanNKarGórn G4v; Pan mowi: [...] przez ogień y wodę przechod ieft/ do tego mieyfca wam zgotowanego. SkarKaz 552a, 552a.*

k) *Cierpienie* (6) : Z wyfokości zesłał ogień w kości moie/ á wyćwiczył mię *Leop Thren 1/13.*

ogień czego (1): *RejPos 310; SkarŻyw 188*; dla tego tu przydano to słowko/ Ogniem; iż po krzcie Chriřtufowym náhtëpuie ogień vtrapienia *WujNT 13.*

W porównaniu (1): gdy iuż vznála á práwie vczuła on ogień/ práwie iáko pykielny/ w onym zboláłym fumnieniu fwym/ [...] wnet zápomniála y wřtydu y řtanu řwego *RejPos 309v.*

Zwroty: »gorzeć w ogniu« (1): Dżiéńli ná niebie řwićcił/ nocli wřtála/ Twoiá mię ciężka ręká dolégála. *Gorzałem w ogniu KochPs 44.*

»przez ogień prześć« (1): pomni iřz dla ciebie ná tym drzewie záwiřłem/ przez ogień żelázá y gozdi przelzedłem *SkarŻyw 188.*

l) *Dusza* (1) :

Szereg: »ogień a światło« (1): Tákież thá brudná lámpá człowieká márnego/ Pyęknie ieft ozdobyona od Bogá zwirzchniego/ Tym ogniem á tym řwiáćłem od niego nádánym *RejWiz 119v.*

α. „Ogień”, w którym się oczyszcza kruszce, użyty jako podstawa porównań, aluzji, przenośni dla wyrażenia stałości, szlachetności i zaprzestania grzechu (64) : *BielŻyw 44, 88; WróbŻółt 16/3; RejPs 37v, 95v; SeklWyzn G; LubPs D3v, Ev, Gv, P3v; KrowObr 87v, 238; RejWiz 117, 141v; Leop Ps 16/3, 65/10; Káżdego robotá iawná będzie/ bo dżień okaże/ gdyż przez ogień obiáwioná będzie/ á káżdá robothá iáka ieft/ ogień dořwiádczy. BibRadz 1.Cor 3/13, Eccli 2/5, II 93a marg, 1.Cor 3/15, 1.Petr 1/7; SarnUzn F7v; ALeć rádżę ábyř řobie v mnie kupił złotá ohniem dořwiádczonego/ ábyř fie tym vbogáćił *RejAp 44, 44 [2 r.], 44v [3 r.], 63v; GórnDworz Mm5v; RejZwierc 212v; WujJud 203v, 204; CzechRozm 225v; Dořwiádczyłeś mię by w ogniu złotá/ A nienálazłeś/ iedno co cnotá. KochPs 21, 36, 95 [2 r.]; Do onego řzátáńřkiego policzkwána/ ktorým był gában/ ten drugi náń krzyż włożony był: y tymi dwiemá ogniomá/ iáko złoto vřtáwicźnie řię paláć á czyřciáć/ ná wielkie řię ku Bogu nabożeńřtwo y ku bliźnim politowáne/ zá pomogł *SkarŻyw 291, 179, 180, 532; WerGość 260; KochCn B4v; kogo ty miřuiefz/ Rozlicźnie náwiedzáiáć/ iák w ogniu probuiefz/ Więć ćierpliwego Liczyřz zá řwego GrabowSet C2; LatHar 285, 442; Ieftli ktorego robotá zgore/ řzkodę odnieřie: lecz řam będzie zbáwion; wřzákźże ták iáko przez ogień. WujNT 1.Cor 3/15, s. 13, 1.Cor 3/13, s. 584 [5***

r.], 585, 1.Petr 1/7, Apoc 3/18; WysKaz 36, 37; PowodPr 6; wyfzedł piękny/ świetny y ozdobny/ y prawie odrodzony ná dułzy/ iáko śrebro y złoto z ognia. SkarKaz 349b; CzahTr I.

W charakterystycznych połączeniach: ognia dodawać; z ognia wyniść (2); przez ogień doświadczać (doświadczony) (2), oczyściony, probować, zbawion(y) (3); w ogień włożyć; ogniem doświadczyć (doświadczony) (5), doznán, kosztować, (s)probować (probowany) (7), przeczyszczyć (przeczyszczony) (2), rozpalić wnętrzości, wypolerowany (5); (jak(o), by) w ogniu czyścić, doświadczyć (doświadczony) (5), polorować (się) (2), (s)probować (6); ogień doświadczy (2), spróbuje (2); ogień zbawiający.

Wyrażenia: »gorący ogień« (1): yako fzlothnyk czyfczy fzłoto wyelykym y gorącym ognyv abowemech ya thedy bil oczyfczyon prezesz [!] wyerną fzkruchą. PowUrb +3v.

»wielki ogień« (1): PowUrb A3v cf »gorący ogień«.

a. W Starym Testamencie (i w nawiązaniach) widomy znak gniewu Bożego; jedno ze zjawisk poprzedzających sąd ostateczny (207) : WróbŻółt Q3v; Pan Iefus przydzie wobłoku fędzić á ogień przed nim vprzedzi. RejPs Ff5, 69v, 143; LubPs N3, ee2v; Leop 4. Esdr 5/8, 16/9; BibRadz Ez 21/32, Hab 2/13, 4.Esdr 15/23, Sap 16/17; BielKron 38, 39v, 46, 136v; RejAp 171, [175]; RejPos 5v, 7, 85v; BudBib Ier 51/58, Ez 15/7, 30/14, 16, Os 8/14; Gdzie dziś ognifé pioruny twé Pánie? Gdzie ogień ftrałzny niezbożnych karánié? ZawJeft 28; WujNT 2.Petr 2 arg, 3/7; SkarKazSej 681a, 705a.

ogień czyj [pron poss] (3): LubPs R6; Co gdy vłlyfiał Pan: rozgniewałfie/ y dopuścił ná nie ogień fwoy niebieski że fpalił ofthátnią część Namiotow. Leop Num 11/1; BibRadz Eccli 45/23.

W połączeniach szeregowych (21): WróbŻółt 10/7; LubPs Yv marg; GroicPorz aa2v; vczynię cudá ná niebie/ y ná ziemi/ krew/ y ogień/ y parę dymową. Leop Ioel 2/30, 4.Esdr 15/41; BibRadz 4.Esdr 15/40, Sap 16/16; [Mojżesz] záby/ muchy/ chrząfczce/ plufkwy/ ognie/ grady/ niemocy/ ná ludzi/ ná bydło/ pod Fáraonem krolem przepufzczał BielKron 46; RejAp 131 v, 135, 149; GrzegŚm 66; RejZwierc 198v; BudBib Is 29/6, Ioel 2/30, Eccli 39/34; BudNT Act 2/19; StryjKron 6; przeciwko Pánu BOgu fwemu fzemráli/ ná ktore fię też potym PAN Bog rozgniewał/ ogniem, mieczem, wężmi wfzyftki pomordował. ArtKanc L; WujNT Act 2/19; PowodPr 54.

W porównaniach (5): Pluet fuper peccatores laqueos: ignis fulphur et fpiritus procellaru^m pars calicis eoru^m. Pan bog fpulci na grzełzniki iako defzcz fidła/ ogień/ farkę y wiatry nawałności/ á to będzie cząftka ich kielicha. WróbŻółt 10/7; BibRadz Luc 17/29; RejPos 138; KochFr 126; WujNT Luc 17/29.

W charakterystycznych połączeniach: ostatni ogień, srogi (8), straszny; ogień ma moc, pobeży, pójdzie (wyjdzie) (2), popsował, ucichł, ukaże (ukazuje) się (2), upredzi (2), wyrzywa (wyrwie) się (2), występował, zaraził, zgładzi; bać się ognia; duch ognia, przykrość; uciec z ognia, wybawić, wyniść; ogień dać (5), posłać, przepuszczać, zwieść; przez ogień odnowić; ogniem karać (pokarany) (3), niszczone, odnowiony, odpędzony, pomordować (2), pomścić się (pomstę pokazać) (2), rozmiotać, wyczyściony, wykorzenieć (2), wytracony (zatracony) (2), zginąć; węgle z ogniem.

Frazy: »ogień pała, pałający; pałać ogniem« (3;2; 1): Ignis in confpectu eius exardescet: et in circuito eius tempeftas valida. Gdy przydzie/ ogień przed oblicznością iego/ będzie pałał/ á około ie^{go} nawałna burza WróbŻółt 49/3, Q3v; LubPs V6, Yv; GroicPorz aa2v; KochPs 23.

»ogień (po)palił (*a. spalił, a. zapalił, a. wypalił*); ogniem (s)palić (*a. popalić, a. zapalić, a. wypalić*); ogniem, od ognia (za)palony (*a. spalony*)« = *ignis consumit Vulg, PolAnt; comburit ignis PolAnt, JanStat; ignis devorat Vulg; exurit ignis; comburere in igne PolAnt* [szyk zmienny] (31;11;7:1): *PatKaz III* 143v; wnet iedny ziemiá iáwnnie požárłá/ drugie ogień [...] popalił. *RejPs* 157v; *MurzNT* 43v; *LubPs* F, M4, S, Y3; *GroicPorz* h3; Aby cię ípalił ogień iáko Nádábá y Abiu *GroicPorz* aa2v; *KrowObr* 63; *RejWiz* 182; *Leop* 4.*Esdr* 16/16, *Ier* 50/32, *Apoc* 18/8; *BibRadz Num* 11/1, *Is* 47/14, *Ier* 21/14; *BielKron* 39v, 41 [2 r.]; *RejAp* 33v; *RejPos* 56, 89v, 102, 103v, 108v (9); *GrzegŚm* 66; *RejZwierc* 125, 126, 202, 204; *WujJudConf* 9; Mur Bawelfki fzeroki/ fkáżeniem fkáżon będzie/ á brony iego wyfokie ogniem ípalone będą [*in igne comburentur*] *BudBib Ier* 51/58, *Ps* 45/9 [10], 96/3; *KochPs* 161; *SkarŻyw* 483, 492; *WerGość* 257; Czemu P. Bog Sodomę y Gomorę ogniem popalił? prze nieczyłtość. *WerKaz* 295; TRzáśni/ Pánie/ piórunem/ y biy zgóry grómem/ Ná koniec/ y ípal ogniem wefpółek y z dómem/ Tákié/ co [...] ná fercu obłudę y zdráde chowáią. *PudłFr* 26; *WujNT Luc* 9/54, *Apoc* 18/8; *SarnStat* 264; *PowodPr* 11; *KlonWor* 11.

»ogień się rozżarzą« (1): gdy przed twarzą Swą/ wichry poruńzyfz/ ognie fię rozżarzą *GrabowSet* V3v.

»spadnie (*a. spada, a. upadnie*), zstąpi ogień« [*w tym: ogień z nieba (niebios) (28), od Boga (2)*] = *descendit ignis PolAnt, Vulg* [szyk zmienny] (20:16): Ogyeń á duch s przepaści ípádnye ná nye [*na grzesznych*] wlfédzye *LubPs* C4; *GroicPorz* aa2v; *KrowObr* 87v; *RejWiz* 182; *BibRadz Luc* 17/29; *BielKron* 39v, 41, [84²]v, 135v; *RejAp* 33v, 113v, 149, 169v, 171, Dd3; *RejPos* 67v, 89v, 127, 138, 331v; *BiałKat* 283v; *RejZwierc* 125, 126; *BudBib* 4.*Reg* 1/10 [2 r.], 12 [2 r.] 14; *CzechRozm* 240; *KochPs* 205; *SkarŻyw* 277, 492; *WujNT Luc* 9/54, 17/29, *Apoc* 20/9; *KlonWor* 11.

»ogień trawił (*a. wytrawił*)« (2): *BibRadz Am* 7/4; A iefliż ták mocna byłá mowá Heliafzá Proroká/ iż ógień z niebá ípadał/ á trawił ludzie *BiałKat* 283v.

»ugasł (*a. ugasił się*) ogień; ogień zagasić; ogień nieugaszony« = *absorptus est ignis Vulg, PolAnt; ignis inextinguibilis PolAnt* (2;1;2): *Leop Num* 11/2, 4.*Esdr* 16/4; zapalił fie ogień iego [*Pana*] przeciwko iem [...]. Tedy lud wołał do Moizefzá/ á on fie modlił Pánu/ y wnet vgáłł ogień. *BibRadz Num* 11/2, *Iob* 20/26; Ogień nie vgáłzony Przed nim/ który nie żywi/ Kto fye kolwiek przeciwi. *KochPs* 146.

»zapalił (*a. zapala, a. rozpalił*) się ogień; zapalić (*a. podpalić*) ogień; ognia zapalenie; zapalony ogień« = *ignis exarsit; succendere (facere) ignem Vulg, PolAnt; incensus est a. succenditur ignis Vulg; accendit se a. ardet a. incendit se a. succensus est ignis PolAnt* [szyk zmienny] (9;6;3;1): Piętnáftégo dnia wlfytcy ludzie pomrą/ a zafie powftaná w ognia zapáleniu z vmarlymi/ ktorzy przed tym dáwno vmarli. *OpecŻyw* 193v; *LubPs* Y3; Wyfłedł dym w zágniewanu iego: y ogień fie od oblicza iego zápalił *Leop Ps* 17/9, *Num* 11/3, 4.*Esdr* 16/16, *Ier* 50/32; Y poborzę Patros/ á podpalę ogień w Zoán *BibRadz Ez* 30/14, *Num* 11/1, 3, *Ier* 21/14, *Ez* 30/8, *Sap* 16/19; *RejZwierc* 260v; *BudBib Ps* 77/21, 105/18, *Ier* 49/27, *Ez* 30/8; *CzechEp* 368; *WujNT Hebr* 10/27.

Zwroty: »pustoszyć ogniem« (1): *KochPs* 91 *cf* »ogniem i mieczem«.

»sądzić (*a. rozsądzić*) przez ogień, ogniem, w ogniu; sąd przez ogień; ogień sądu« = *iudicium in igne PolAnt* (1:1:1;1;1): Iezu który małz przydz fędzić żywych y martwych y fwiat przez ogień.

TarDuch D; BibRadz Am 7/4; BudBib Am 7/4; iefli ludzie ná Ziemi mieszkájący grzeŝczyć będą/ rozładzę ich w głodzie/ álbo w mieczu/ álbo w ogniu/ álbo w ŝmierci/ y morowym powietrzu/ y w trzęŝeniu ziemie/ etc. StryjKron 6; WujNT 13.

»(s)puścić (a. spuszczać, a. przepuścić), podać ogień; (w)puszżon(y) (a. spuszczoney) (jest) ogień« [*w tym: ogień z nieba (9), od Boga (1)*] = *pluere ignem PolAnt, Vulg; mittere ignem; supervenit ignis PolAnt; immissus est ignis Vulg [szyk zmienny] (15:1;4): OpecŻyw 144; WróbŻołt 10/7; LubPs hh4; Wpułŝczony iefł miedzy was ogień/ y kto iefł taki ŝeby go zágálił? Leop 4.Esdr 16/4; wybáwiłá ŝpráwiedliwego gdy ŝli zginęli/ kazáwŝy mu wćiec z ognia ktory był ŝpułŝczon ná pięć miałt. BibRadz Sap 10/6, Gen 19/24, I 106b marg, 281b marg, Ez 39/6, Bar 4/34; RejAp 135; RejPos 85v; ták iáko przedtym czyniał [...] niezboŝniki morduiąc y do morzá wrzuciąc/ ná drugie teŝ z niebá ogień fiárczyłty ŝpułŝczáiąc y w ŝolne ŝłupy obráciąc. CzechRozm 183v, 43; SkarŻyw A3, 492 [2 r.]; CzechEp 47, 264; GrabowSet Q4.*

»od ognia wŝpłónąć« (1): Kiedy ty chceŝ/ wŝytek ŝwiát powodziá zátonie/ A kiedy chceŝ/ od ognia/ iáko pióro wŝplonie. KochFr 126.

»przez ogień zagubić« (1): gdy ŝłycháły iŝ Pan Bog przez ogień wŝytek lud ná ŝwiecie zagubi *BielKron 12v.*

»záołóżyć ogień« (1): Záołóŝę ogień [*dabo ignem*] w Egipcie *BibRadz Ez 30/16.*

Wyrażenia: »ogień od Boga, Pański« = *ignis Domini Vulg, PolAnt; ignis ab Aeterno PolAnt; ignis a Deo Vulg (3:2): I názwáł ono miełce/ Zápálenie: przeto ŝe ŝie był zápálił ogień Páńłki przeciwko nim. Leop Num 11/3; BibRadz Num 11/3. Cf »spadnie ogień«, »spuścić ogień«.*

»ogień gorájący« (1): áby zrozumiełi ŝe ogień gorájący [*ignis ardens*] błyłkáiąc ŝię przez grády y dzdze popŝował wŝytki nieprzyaciéłłkie. *BibRadz Sap 16/22.*

»ogień z nieba (niebios), niebieski« = *ignis de caelo (caelis) Vulg, PolAnt; ignis e caelo (caelis), ignis Dei, ignis a Domino PolAnt; ignis caelestis JanStat [szyk 45:9] (49:5): gdyŝ helias modłytwą ŝwą z nyeba ognym, kłyżą y z yego poddanymy ŝpálył PatKaz III 143v; OrzRozm G2; Sodoma, [...] Miałto było w ŝydowŝtwie in Páleŝtina niebieskim ogniem zátácone. Mącz 398c; RejAp 171 marg; RejPos 56, 103v, 108v; RejZwierc 204; CzechRozm 240; KochPs 161; SkarŻyw 483; WerGoŝc 251; ZawJeft 36; LatHar 193; WujNT Apoc 20 arg; iesliŝ winien/ niech cię ogień niebiełki ŝpáli/ y kádułk popádnie/ y płynienie krwi. SarnStat 264; PowodPr 11. Cf »spadnie ogień«, »spuścić ogień«.*

»ogień nieskrzósany« (1): poŝrze go ogień nieugáłżony (*marg*) Drudzy wykłádáią ogień nie ŝkrzósány/ á ktorego nie rozdymano/ to iefł z niebá ŝpułŝczony. (-) *BibRadz Iob 20/26.*

»piekielny ogień« (1): A iefłim iefł fáłŝywy w tey przyŝyędze moiey/ áby mię Pan Bog zagubił ktory Sodome y Gomorrę Piekielnym ogniem ŝpálił *GroicPorz h3.*

»płomień ognia« = *flamma ignis PolAnt (2):* Okazał nád nimi cudá gdy ie potrácił płomieniem ognia ŝwego. *BibRadz Eccli 45/23; BudBib Is 29/6.*

»ognień rozniecony« (1): więc teŝ nań [*na Datana*] złtápił ogień rozniecony: Spálił go z towarŝyŝmi *KlonWor 11.*

»ogień siarczany (a. siarczysty)« (6): *KrowObr* 63; *RejPos* 138; *CzechRozm* 183v; Wybaw Pánie dużę ługi twego/ iákoś wybáwił Lotá z Sodomy y ognia śiarczyłtego. *LatHar* 656; *KořakSzczęśl* C3; *PowodPr* 11.

»żywy ogień« [*szyk* 2:1] (3): Trzęły fy góry: bo pan był gniewem wżrúfzony. Dym fy kurzył z nofá iego/ oczy páły Zywym ogniem/ á z oblicza węgle śtrzelály. *KochPs* 23, 74, 205.

Szeregi: »dym a ogień; dym z ogniem« (1; 1): *RejPs* 24; Fundámenty gor zádrzáły z wyełkim poruśfenyem/ Bo fie ná nye Pan obruśfył gnyewem fwey fregości/ A puścił dym s frogim ognym od fwey obliczności *LubPs* E.

»ogniem i mieczem« (1): ten [*Pan*] okowy Ciężkié z więźniów zeymuie: ále wiárołomnym Polá pułtofy ogniem/ y mieczem ogromnym. *KochPs* 97. [*Ponadto w połączeniach szeregowych* 7 r.]

»ogień z nawałnością wiatrów; wiatr z ogniem« (1; 1): *RejPs* 74v; Skoro począł zákládác [*Julian Apostata stary kościół*]/ ziemiá wnet zádrzáłá/ Wiátrem z ogniem nápoły mur on rozmiotáłá. *RejZwierz* 14v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych* 2 r.]

»potop i ogień« (1): bo ácz dawno trzebá/ Potopow y ognioy; wściągáłz gniewu z niebá. *GrabowSet* C4.

»siarka i ogień; ogień z siarką; siarka z ogniem« = *sulphur et ignis PolAni, Vulg* [*szyk* 6:3] (4;3;2): *BibRadz Gen* 19/24, *Luc* 17/29; Potym Pan Bog fpuści fiárkę z ogniem y wypali ludzi złościwe/ plugáwe/ y báłwochwálce. *BielKron* 136v, 12, 135v; *CzechRozm* 42v, 43; *CzechEp* 264; *WujNT Luc* 17/29. [*Ponadto w połączeniach szeregowych* 2 r.]

»woda, ogień« (1): Powieđał teź iź Pan bog miał dwie pladze wielkie ná fwiát fpuścić/ iednę przez wodę/ drugą przez ogień dla złości ludzkich *BielKron* 3v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych* 2 r.]

W przén (29) : przeto Pan fłyłfác to bárzo fie rozgnyewał/ A ná narod Iákobow ogyeń fwoy wylewał *LubPs* R6; *Leop* 4.*Esdr* 15/41; *BibRadz* 4.*Esdr* 15/40; gdy w trąbę vderzy Archánioł/ ziemiá ziemiá wfzytkie groby tełz otworzy. Zátrząfną Niebem gromy/ á ziemię ogniami Zátopią *KořakCath* C5; Pytałz przecz ták nadobny kwiáteczek/ ku wiośnie Gdy drugie kwiátki rofná/ z nowu niewyrośnie? Płomienie feby ciężkiey/ ktore go paliły/ Te mu tę fmutną łąkę gwałtem záfuśzyły. Y áż ogniem zrzádzonym ten grob pokropiony Będzie/ tuź on (dźiwna rzecz) wznidzie odrodzony. *SzarzRyt* D2.

Fraza: »ogień požrze (a. ma požrzeć, a. będzie pożerał), pożyrający; ogniem będzie pożarty« = *ignis consumet a. devorat PolAnt, Vulg; ignis vorabit; ignis consumens PolAnt* [*szyk zmienny*] (22:1;1): *RejPs* 30; *KrowObr* 87v; *Leop* *Ier* 50/32, *Hebr* 10/27; Przyidzie Bog náłz á niezámilczy/ ogień przed nim będzie požerác *BibRadz Ps* 49/3; otho Pan Bog pozywał ná fád przez ogień/ á ogień požárł przepáści wielkie/ y wytrawił część pol [*et consumpsit voraginem magnam et consumpsit partem*]. *BibRadz Am* 7/4, *Iob* 20/26; *OrzRozm* G2; *BielKron* [84²]v; *RejAp* 131v, 169v, 171; Od Iehowy Ceweothá návieđzan bęđielz/ gromem y poruśfeniem y głofem wielkim/ wichrem y nie pogodą/ y płomieniem ognia požyrájącego. *BudBib Is* 29/6, 4.*Reg* 1/10, 12, 14, *Ps* 17/9, *Ier* 49/27, *Ez* 15/7; *CzechEp* 368; *KořakSzczęśl* C3; *WujNT Hebr* 10/27, *Apoc* 20 arg, 9.

b. *Wieczne męki, piekło: gehenna Mymer*¹, *Calep, Vulg* [*w tym: biblizmy i nawiązania do nich* (115)] (170) : *RejKup* i6v; *MurzNT* 148v marg; *BibRadz* II 17b marg; *RejAp* 171; ále fie tego boyćie/ co

ciało zabiwłszy/ y dułżę dác może do ognia. *CzechRozm* 253, 239; około tey flawy ktora w niebie iest chodziem. tey tam czci prágniem/ á łamego fię piekła boiem: łam iego ogień łtrałżliwy nam iest. *SkarŻyw* 207; Czemu przedłżwałż kaźń wyłtępku mégo? Zepchni żywego w ogień náznáczoney/ Gdzie łye iuż próżno náđżiewác obrony. *ZawJeft* 28; A z łtráchow/ rownan mogą być do łodu/ Przed ogniem/ w którym trwają potępieni. *GrabowSet* C2v; *LatHar* 152; Pan też rzecze: W czás było miłóšierđzia łzukác: precz przekłęci. A gdzież nam każełż? W ogień. A dłużoż? Ná wieki wiekom. *SkarKaz* 7a.

W połączeniach szeregowych (6): A coź to zá plagi? [...] Smierć/ Płacz/ Nárzekánie/ Głod/ á nákoniec ogień wieczny. *RejAp* 150,150v; *LatHar* 19, 152, 670; *SkarKaz* 348a.

W przeciwstawieniach: »żywot (18), krolestwo (3), przybytki (2), niebo, odpocznienie, łwiatłóšć, zapłata... ogień« (27): *MurzNT Matth* 18/8, 9, *Mar* 9/43, 45, 47; Zli do wiecznego ognia poydą/ á wierni do łwiatłóšci wiecznych. *LubPs* N2 marg; *KrowObr* 77; *Leop Matth* 18/8, 9, *Mar* 9/42, 44, 46; *BibRadz* *7 marg, *Matth* 18/8; *RejAp* 124v, 127; *RejPos* 329 [2 r.]; *WujJudConf* 72; *CzechRozm* 184v; *SkarŻyw* 428; *KochMRot* C2; *LatHar* 375; *WujNT Matth* 18/8, *Mar* 9/43, 158 marg; *KlonWor* 44.

W porównaniach (3): thu łlyłżyłż frogye przegrołżki iego/ iż go chce/ nie ináczeý iedno iáko złe nálienie/ wrzućci zwiázawłży do ognia wiecznego. *RejPos* 53v; *GosłCast* 11. Cf »jako ogniem piekielnym zapalony«.

W charakterystycznych połączeniach: ogień naznaczoney, obiecany, srogi, straszliwy, trwający, zgotowan(y) (2); czekać ognia, dręczenie, godzien (2), karanie, kaźń, uchronić się, winien (6); dác do ognia, wepchnąc; wolny od ognia; jednać ogień, zasłużyć (załugować) (2), zgotować; w ogień poddan, zepchnąc; dręczon(y) ogniem (2), karać, męczon(y) (2); cierpieć w ogniu, katowanie, męczon, wrzeszczeć.

Fraza: »ogień (nie) gašnie (a. zagašnie); ogień zagasić« = *ignis non exstinguitur PolAnt, Vulg* (12;1): Dobrzeć téłż tobie wnišć ku żywotowi chromem/ niłż dwie nodze maiąc/ być rzuconem do piekła [...]/ gdzie ich robák nieumiérá i ogień niegašnie *MurzNT Mar* 9/45 [przekład tego samego tekstu 12 r.], *Mar* 9/43, 47; *Leop Mar* 9/43, 45, 47; Ani ognia nie gálnącego zágálżą: áni chrobaká niezdychájące⁸⁰ vmorzą *CzechEp* 48, 46, 122; Drży piekło z Lucyperem/ ogień gášnie wieczny. *GrabowSet* F3; *WujNT Mar* 9/44[43], 46[45], 48[47].

Zwroty: »išć (a. pošć) w ogień, do ognia, na ogień« [w tym: wieczny (a. wiekuisty)(-ego) (11), nieugaszoney (a. nieugasisty) (5)] = *ire in ignem PolAnt, Vulg; abire in ignem PolAnt; discedere in ignem Vulg* [szyk zmienny] (9:4:2): *MurzNT Matth* 25/41, *Mar* 9/43; *LubPs* N2 marg; *KrowObr* 77; *Leop Mar* 9/42; *BibRadz Matth* 25/41; Iż wierny nie vmiera/ ále przelstępuie z żywotá do żywotá. A niewierni iż prołto idą do ognia do łiárki *RejAp* 124v; *HistRzym* 113v; *RejPos* 168; *WujJudConf* 72; lecz ty Fełte/ ná wieczny ogień poydziełż/ iłż łługi Boże ták šmiełż mordowác. *SkarŻyw* 445; *LatHar* 375; *WujNT Matth* 25/41, s. 108, *Mar* 9/43.

peryfr. »ogień wieczny niećci« = *zasługiwać na potępienie* (1): Vbodzy łtárufzkowie/ Lepieý ták być w niebie/ Vbołstwo męźnie ćierpiąc o zębránym chlebie: Niłż fię z złego nábyćia w tym żywocie łwiećcić/ A zdráđliwie tu żyjąc ogień wieczny niećcić. *KlonWor* 44.

peryfr. »ogniem pachnieć; wiecznego ognia dymem pachnący« = *zasługiwać na potępienie* (1;1): Włzytko v nich prawdá/ co w iych Bibliach nápiłano: a ktobj to ináczeý twierdził/ táki wedle nich

ogniem pachnie [może też chodzić o spalenie na stosie]. *BudNT przedm b*; chcąc wytławić rzecz fwoię tey [bożej] przeciwną/ á iuż wieczne⁸⁰ onego ognia/ który poźrzeć ma/ iáko piłmo mowi/ przeciwniki/ dymem páchnącą *CzechEp 31*.

»w ogień posłać; odesłany (a. posłany) do ognia, w ogień« [w tym: *wieczny(-ego) (5), piekielny (1)*] = *mitti in ignem a. gehennom ignis Vulg (1;4:1)*: lepiej tobie mdło á chromo wniść do żywothá/ niż z obiemá rękómá/ álbo z obiemá nogámi być odefłánym do ognia wiecznego. *Leop Matth 18/8, Matth 18/9; RejAp 127; RejPos 329 [2 r.]; SkarŻyw 483*.

»(s)palić ogniem nieugaszonym; ogień będzie palić; ogniem, w ogniu spalón (a. upalony); palenie ognia« = *comburare igni PolAnt, Vulg (3;1;1;1;1)*: Oto czworaka męka piekielna. Pirwíza iest fidło, ktorim tak będą vplecieni iż niewynidá zmak nawieki, wtora palenie ognia. Trzecia fmrod iáko farka. Czwartha niepokoy *WróbŻółt D6v; LubPs hh4; RejPos 59v; BudNT Luc 3/17*; Ale gdzie Przyidzie ná Bogaczów/ [...] konieć pátrzyć: baczyć to możemy iż mu y kropie wody/ w ogniu vpálonemu/ ná ięzyk nie dádzá? *CzechEp 63; WujNT Matth 3/12, Luc 3/17*.

»wrzucić do ognia, w ogień; (w)rzucón(y) w ogień, do ognia« [w tym: *wieczny(-ego) (19), nieugaszony (a. nieugasisty) (3), piekielny (3), siarkowego (1)*] = *deicere in ignem; mittere in ignem a. gehennom ignis Vulg; iacere in ignem a. gehennam ignis PolAnt*; [szyk zmienny] (5:2;17:9): wrzuciłz ie w ogień niezóltoią fie w miseriach swoich. (koment) wrzuciłz to iest potępiłz ie *WróbŻółt 139/11; MurzNT Matth 18/8, 9, Mar 9/44, 46; KromRozm III D; KrowObr 114v, 126; Leop Mar 9/44, 46; BibRadz Ez 15 arg, Matth 18/8; RejAp 164; RejPos 5v, 52v, 53, 53v, 54v (11); WujJud 68, 100; CzechRozm 184v; CzechEp 150, 169; GrabowSet S; WujNT Matth 18/8, s. 158 marg, Ccccc3*.

»wybawić od ognia, z wiekuistego ognia; wyrwać, wyswobodzić z ognia; ogniu niezgaśnemu wydarty« [szyk zmienny] (1:1;1:1;1): Rok pięćdziesiątny zwano Iubileufzem/ który nic inżzego nie znaczył iedno [...] przywrocenie do ftárego niebieskiego dziedźictwá/ przez naydroźszą mękę y śmierć Pána Chryftułowę/ przez którą nas [...] z wiekuiftego ognia wybawił. *ReszList 146; Wy/ ogniu niezgaśnemu Wydárći/ chwalcie zgodnie Pána GrabowSet X2v; LatHar 19*; iedne z rozładkiem karzcie: á drugie záchowaycie/ wyrwáiąc z ognia [de igne rapientes]. *WujNT Iudae 23, s. 398*.

Wyrażenia: »jezioro pałające ogniem i siarká itp.« = *stagnum ignis et sulphuris a. ignis ardentis sulphure, stagnum ardens igne et sulphure Vulg* [szyk zmienny] (11): Oto kfiązę ono ich á iuż pewnie y s tym wiernym wołkiem swoim vpádnie w jezioro ogniem fiárczánym gorájące *RejAp 171, 163v, 179; BiałKat 61; CzechRozm 7v; CzechEp 122, 209; ArtKanc O*; Ci dwa wrzuceni fá żywi w jezioro ognia gorájącego y siárki. *WujNT Apoc 19/20, Apoc 20/10[9], 21/8*.

»ogień nieugaszony (a. nieugasisty, a. nie gasnący, a. niezgaśny, a. niezgaśniony)« = *ignis inextinguibilis PolAnt, Vulg [szyk 17:1] (18)*: Dobrzeć tálz tobie włomnem wniść ku żywotowi/ niłzby dwie ręce maiąc/ miał póść do piekła wogień nieugáłzony (marg) niezgaśniony (-) *MurzNT Mar 9/42, Mar 9/44; Leop Mar 9/42, 44; SkarŻyw 428; CzechEp 48*; Tu ráczey ná mię krzyże/ boleści/ y fráfunki dopułzczáy/ ábyś [...] ogniem mię wiecznie nieugáłzonym nie karał. *LatHar 146, 670; WujNT Mar 9 arg, 42, 44, s. 158 marg; SkarKaz 1b, 348a. Cf »(s)palić ogniem nieugaszonym«, »ogniu niezgaśnemu wydarty«.*

»ogień piekielny; piekło ognia« = *gehenna Mymer*¹, *Calep*; *gehenna ignis PolAnt*, *Vulg* [szyk 18:7] (23;2): *Mymer*¹ 3; ktokolwiek rzecze bratu Racha/ albo Izalencze/ godzien iest ładu albo ognia piekielnego *SeklKat* Iv; *MurzNT Matth* 18/9, k. 148v *marg*, *Mar* 9/46; *Leop Matth* 5/22, *Mar* 9/46; *RejPos* 178v; ochrzci fię tym rychley/ abyś doftąpić mógł odpocznienia wiecznego: á vchronić fię piekielnego á nigdy nieugálzonego ognia. *SkarŻyw* 146, 483; *Calep* 448b; *LatHar* 578; lepiej iest tobie wniść chromym do żywota wiecznego/ niż máiąc obie nodze/ być wrzuconym do piekła ognia nieugálzonego *WujNT Mar* 9/45[44], *Matth* 5/23, s. 43, 263, Xxxxxv; *WysKaz* 17, 18, 22; *SkarKaz* 208b, 313a [2 r.]; *GosłCast* 11. Cf »jako ogniem piekielnym zapalony«.

»jako ogniem piekielnym zapalony« (1): byś fię prawie w tym obaczyć chciał/ iáko ogniem piekielnym mogłbyś rozumieć być zápalone sumnienie swoie. *RejPos* 309.

»ogień siarczany (a. siarkowy, a. siarczysty)« [szyk 7:3] (10): Niewiernych pomftá ogyeń fiárczány. *LubPs* C3v *marg*; *RejAp* 124, 163v, 164, 171; *BialKat* 61; *CzechEp* 209; Tám/ nieftetyż/ ogień fiárczyftý/ płomień piekielny/ mglifte nawálności *LatHar* 152, 258; *WujNT* Aaaaaa.

»ogień wieczny (a. wiekuisty), trwający« [w tym: pl (1)] = *ignis aeternus PolAnt*, *Vulg*; *gehenna ignis Vulg* [szyk 50:17] (66:1): *SeklKat* I3; o fzcęfliwiłzto fą/ ktorzy zwybranych fą/ a my iestelmy nędźni/ ktorzy ognia/ wiecznego czékamy. *MurzHist* F4, P; *MurzNT Matth* 18/8, 25/41; Niewiernym záś [ukazuje] to kroleftwo/ iż iest ogniem trwájącym. *LubPs* V5v, N2 *marg*; *KrowObr* 77, 114v, 126; *Leop Matth* 18/8, 9, VV v; Tedy rzecze y tym ktorzy po lewicy będą/ Idźcie odemnie przekłęci w ogień wieczny *BibRadz Matth* 25/41, *7 [2 r.], *Matth* 18/8; *OrzQuin* M4v; *RejAp* 127, 150, 150v, 177v; *HistRzym* 113v; iż w then czas fłtąpią Anyeli Boży/ á wybiorą kákol ze pńzenice/ ktorzy wrzucą do ognia wiecznego/ á pńzenicę zgromádzą do gumna Páńfkiego. *RejPos* 5v, 53, 53v, 54v, 60, 61 [3 r.] (16); *WujJud* 68; *WujJudConf* 72; On w prochu pogrzebionym leżác/ wftanie wielkiew chwále: á wy z groby wálzymi/ ták ozdobionymi/ wftaniecie ná ogień wieczny w niesławie. *SkarŻyw* 52, 196, 445; *CzechEp* 48, 150, 169; *KochMRot* C2; *WerKaz* 300; *ArtKanc* M14; Prędkibym wyrok dał fám/ ná żądze moię/ Każác/ ábym w wieczne ognie był wrzucony *GrabowSet* S, F3; *LatHar* 375, 609; gdyby byli budowáli złoto/ frebro/ y drogie kámiennie/ byliby wolni od ognia oboiego/ nie tylko onego wiecznego/ ále y od tego (docześnego ábo czyfcowego) *WujNT* 584; Dwoiáki ogien ná onym fwiecie, wieczny y docześny. *WujNT* 584 *marg* [*idem* Yyyyy2], *Matth* 18/8, 25/41, s. 108, 403, 416 (10). Cf »ogień wieczny niecić«, »wiecznego ognia dymem pachnący«, »wybawić z wiekuistego ognia«.

Szeregi: »ogień i męki« [szyk 3:1] (4): *MurzHist* P; Niewierni lepák á niezboźni ludzie poydą nádoł z Dyabły do Piekła ná wieczny ogień y męki niefkończone. *WujJudConf* 72; *LatHar* 609; *SkarKaz* 208b. [*Ponadto w połączeniach szeregowych* 2 r.].

»ogień, (i, a) siarka« = *ignis et sulphur Vulg* (10): *RejAp* 121v, 122v, 124v; *CzechRozm* 7v; *ArtKanc* O; Iestliby fię kto klániał beftyey [...] będzie męczon ogniem y fiárką (*marg*) w ogniu y w fiárce. G. (–) *WujNT Apoc* 14/10, *Apoc* 19/20, 20/10[9], 21/8.

W przen (2) : iáko winien karánia/ przeto że fię uie [.] porządnie do ftworzenia obrocił/ będzie wieczną zá to głównią ognia piekielnego. *WysKaz* 22.

Fraza: »ogień pożera« (1): Tego fłulźnie plákác mamy/ ktorzy fię do piekła doftał: ktorego wieczny ogień pożera. *SkarŻyw* 196.

Przen (3) :

Fraza: »ogień począł palić; zapalony od ognia« (1; 1): poczęli go dufzni nieprzyjaciele łączyć/ fumnienie gryść/ ogień piekielny ielzce na tem świecie palić. *MurzHist D3v; WujNT Iac 3/6.*

Wyrażenie: »ogień piekielny« = *gehenna Vulg (3): MurzHist D3v; Páláło ńerce/ gdy mrozy trzálkály/ Ogniem piekielnym/ zewńząd obtoczóne GrabowSet Ov; WujNT Iac 3/6.*

c. Kara czyścica (30) : (*marg*) Z Czyścá odpuńty wybawiáią. (-) Tego ognia álbo oddalenie/ álbo z łtrony czáfu vmnieńszenie/ ziednáć łobie odpuńty/ y miłóściwym látem móżełz. *LatHar 285, 285 [2 r.]; WysKaz 34.*

W charakterystycznych połączeniach: ogień pożyteczny, bać się ognia, ochłodzenie, oddalenie, strzec, umniejszenie; ogień dawać, wymyślić; przez ogień aplikowany, przywłaszczony; tkać w ogień.

Fraza: »ogień będzie palił« (1): Lepięyci ten ráz oczyńciatz grzéchy/ ij ijnńíe złońci odcinatz/ niźli na potym do czyńtza ié zółtawiatz. [...] tzo ijnńíego on ogień będzie pálił/ iedno grzéchy twoie. *OpecŻyw 191v.*

Wyrażenia: »ogień czyścowy« [szyk 16:5] (21): Iedennańny pożytek łzwzyuanya tego ymyenya marya yeńt ochłodzenye ognya czyńszczyouego *PatKaz III 124; KrowObr 76v, 77; BielKron 213v; SkarŻyw 337; CzechEp 363; Będzie zbáwion lecz ták iáko przez ogień. [1.Cor 3/15]* To mieńce Apońtolńkie/ łtárzy á święći Doktorowie o czyścowym ogniu zgodnie rozumieią/ y ták wykłádáią *WujNT 584, 13 [2 r.], 584 [2 r.], 585, 873; Przez iákiź to ogień móże kto być zbáwion iedno przez czyścowy? Bo w piekle niemáłz odkupienia. WysKaz 36, 33, 39. Cf W przen »ogień czyścowy zniećić«.*

[»ogień doczeńny«: cf **b.** »ogień wieczny« *WujNT 584 [2 r.], Yyyyy2.*]

»ogień oczyńszczyjący« (1): iź ná ten czás byłó z woley Bożey zbudowáne mieńce z ogniem oczyńszczyájącym: przez ktore mieli prześć ci/ ktorzy z tego światá łchodźli łpráwiedliwymy/ ále przedię nie ze wńzytkich łtron oczyńszczyonymy *WysKaz 34.*

Szeregi: »nie ogień ani dym« (1): krotko mowiącz/ ten ich wymyńlony czyńciecz/ nie ogieńci/ ani dym ł łiebie dawa/ ale tak wiele złota/ łrebra *SeklWyzn g2.*

»męka i ogień« (1): Czyńciec iáko ma siedmiorákie vpewńnienie iákie [...] w nim męki y ogień *SkarKaz Oooob.*

W przen (6) :

Zwroty: »ogień zgasić« = *zaprzeczyć istnieniu czyścica (1):* potym y Czyńciec/ ogień on kuchien Papińfkich wodá słowá Boże⁸⁰ zgásił *GrzegRóżn F4.*

»ogień czyścowy zniećić, rozświećić; na ogień czyścowy trzaski nosić; ogień czyścowy zniećił się; ogień czyścowy zniecony« = *kazać wierzyć w istnienie czyścica; powstała wiara w czyńciec [szyk zmienny] (1;1;1;1;1):* Skąd łie wziął Czyńciec. A skąd źe łie tedy wziął/ y ten Ogień Czyńscowy zniećił? *KrowObr 75, 75, 75v, 76v; CzechEp 323.*

d. Pożar; incendium Miech, Mącz, Modrz (263) : thak zebych muńzyl przed gwalthownym ognym zamku sgycz thedy nyemám dalyey ycz yedno nakonyecz móńthu zamkowego *MetrKor 37/4, 37/3v; Ogień thak vńzmyerzicz. LibMal 1544/84v; myal wolía [...] gdzie kolwyek panńkym ymyenyv ognym łchkode vczynycz LibMal 1544/87v, 1544/89 [2 r.], 1549/148; ZapWar 1550 nr 2664 [2 r.]; BielKom D3; GroicPorz h4v; Bychmy teź nie wierzyli/ tedy pińmá mamy/ Gdy Iopowe*

przygody żałofne czytamy. Iż czárt wiátry y ognie frodze nań przywodził *RejWiz* 150; owe co z ognia wćiekáli/ mieczem pozábijał. *Leop 2.Mach* 12/6; *RejZwierz* 15; wielkie szkody przez ogień czyniono Luteriánom/ ták yż wiele miaft y wśi popalono *BielKron* 218v; Tegoż roku ogień wyfzedł podle kościoła S. Anny/ nie wiedzyec od kogo w Krákovie/ zgorzáá szkóla S. Anny *BielKron* 419; Tego roku ácz był dobry vrodzay ná żywność/ ále ognie y mory bárzo panowały *BielKron* 419v, 145 [2 r.], 218v *margin*, 293v, 349, 369 [2 r.] (29); *LeopPrzep* E3; Troiánie widząc z dáleká ogień/ káždy iáko naiprédzey mogł ku rátkunku biezáł *GórnDworz* Z2, L16v; *RejZwierz* 134, 151v, 161; *BielSpr* 38v, 42; *BudBib Bar* 6/54; *CzechRozm* 6v; Kto czyiemu domowi ogniem odpowiada/ fkoro będzie poiman á práwem pokonan/ wnet bywa ná gárdle karan/ choćiaby też onego domu nigdy nie fpałił. *ModrzBaz* 81; Aby budowanie niepodeymowáło szkody od ognia/ káždy miefzczánin niech fię ftára o to/ áby piece/ kominy/ ognińká [...] były glina/ y infzemi rzeczámí dobrze obwárowáne. *ModrzBaz* 83v, 35v [2 r.], 67, 83v, 84 [3 r.], 117v; *KochPs* 110; *CzechEp* 83; *KochJez* A3v; *BielSen* 13; *KochWr* 34; *ZawJeft* 36; Przysiężnicy co cztery Niedźziele máią chodźić po wśi/ oględuiác kominy/ iesłize ie Kmiotkowie rzádnie opátruią/ dla ognia. *GostGosp* 24, 24, 30, 112, 142, 144 [3 r.], 146, 167; Tyś zábiegłá wśytkiému/ iż ognie/ y ftrzały/ Mégo ftárégo ciáá obrázić fie bały. *GórnTroas* 75, 10, 26; Mláftu náfzému Srzedzie prze defolácią przez ogień/ od podatków Poborowych do czterzech exákcij [...] odpuszczamy. *SarnStat* 976.

ogień czyj [= przez kogo wzniecony] (1): *GórnTroas* 9 *cf* *W* *przen* »pożarł ogień«.

W połączeniach szeregowych [często z wyrazami oznaczającymi inne plagi] (33): *GlabGad* L4; *MiechGlab* 47; nie gwalcy fwięta/ ktory by nie mogł bes fkody odlozić nadrugy dzyeń/ jako ogień gwałtowny/ nieprzyaciel/ woda/ y powietrze. *SeklKat* G3v; *GliczKsiqz* H3v; *GroicPorz* m3v; *KrowObr* 67v, 100; *BielKron* 228, 259v, 279; *Pervertere omnia rapinis, incendiis, caedibus, Ogniem/ drapieftwem/ mieczem wśizftko wywrócić. Mqcz* 488c; *RejAp* 33v, 112v; *RejPos* 216v [2 r.]; *RejZwierz* 76; Sigmunt Augušt krol wááz/ nieokrutnam fprawam woyny/ nie mieczem/ ogniem/ áni roźlanim krwi. Ale przez poddáne dobrowolne ich/ do Corony wáázey przyłączył. *BiałKaz* K3; Co iesli ná człowieká należy/ áby onemu komu idzie o gárdło dał ráunek/ żeby álbo od ognia/ álbo od wody/ álbo od nieprzyaciela/ álbo od iákíey infzey nędze mogł być wyzwolon: tedyć [...] *ModrzBaz* [38]v, 4, 107, 107v; To tobie o Ziemienniku Boże náfz ofiáruiemy/ y czynimyc dzięki/ żeś nas [...] od ognia/ zelázá/ powietrza morowego/ y wśelkich nieprzyaciól náfzych obronić raczył. *StryjKron* 160, 406; Y Maufolaea/ y AEgiptfkié grody Ołtátniéy fmierci próżné być niemogá/ Albo ie ogień/ álbo naglé wody/ Albo ie látá zazdrofciwé zmogá *KochFr* 38; *ReszPrz* 110; *WerKaz* 295; *GostGosp* 2, 144, 146; *GórnTroas* 8, 75; *CzahTr* L4v; *PudłDydo* B5v.

W przeciwstawieniu: »powodź... ogień« (1): [Set] był wczynił w Syriey dwa fłupy/ ieden ceglány/ drugi kámienny/ dla powodzi kámienny/ á dla ognia cegielny *BielKron* 3v.

W porównaniach (7): Velut continenti incendio omnia ardere visa, Ták fie zdáło wśizftko gorzeć yákoby yeden ogień był. *Mqcz* 447a; iáko fzyk do bitwy żołnierzom/ ták wieść do ognia miefzczánom potrzebna *GostGosp* 142. *Cf* »jako do ognia bieżeć«, »palić jako ogniem«, »jako ogień od wiatru się szerzyć«.

W charakterystycznych połączeniach: ogień gęsty, gwałtowny (4), srogi (2), straszliwy, szkodliwy (3); ogień doszedł, ogarnął, oskoczy, panował (3), w popiół obroczył, przyjdzie, rozsypie, szkodę poczynił (uczynił) (2), utrafi, werwie się, wyszedł [skąd] (6), zmoże; ognia opatrzenie, przyczyna, strzec się; do ognia biec, przychodzić; od ognia nakazić się, obronić (bronienie) (3), podejmować szkodę, wyzwolon, zachować, zginąć; stawić się u ognia; z ognia uciekać; ogniowi zabezpieczyć; ogień dopuścić (przepuszczać) (3), mnożyć, obwoływać, odganiać, przywozić, ujrzyć, ukaz(ow)ać (2), uśmierzyć, widzieć (3), zadusić, zalać, żegnać; na ogień patrzeć; (po)czynić (uczynić) szkodę przez ogień (17), desolacja, odnowić się, plaga (2), poginać, powątlony, szkoda, szkodę popaść (3), utracić; ogniem bronić, (po)czynić (uczynić, działać) szkodę (6), grozić (2), karać (2), kazić, kurzyć, majątność odejmować, nabywać sławy, wniwecz obroczyć, odpowiadać (2), szkodzić, trapić, wywrocić, zagubić, zwałcenie, zubożyć.

Przysłowia: Ogień gdy wiatr dmie zawzdy lzyrfszy bywa *RejZwierc* 220v; Lecz wiara ich nieprzemozona na takie pokuły odpowiadala/ a iako ogien od wiatru tym fie wiecey fzerzyla *SkarŻyw* 27.

Frazy: »padł ogień« (1): gdy gorzał Krakow okolo kościoła Wfzech swiętych/ padł ogien na zamkowym kościele wielkim *BielKron* 369.

»pałał ogień« (1): *GórnTroas* 15 cf *W przen* »pożarł ogień«.

»ogień strawił« (1): *Domos incendium absumpsit, Ogień domy ftrawil/ to yeft zniszczyl. Mącz* 432d.

»ogień się szyrzy; ogień (bywa) szeroki« = *incendium vastissimum Mącz* [szyk zmienny] (1; 2): *Mącz* 476b; *RejZwierc* 220v; Tych też był Vrzad dopátrować/ aby się domy albo niezapałaly/ albo iefliby się zápalilo/ aby się ogien niezyrzyl [ne incendia... exorta late ac licenter vagarentur] *ModrzBaz* 35v.

»ogień się zajął, zawziął« = *ignis ortus est, incendium est exortum Modrz* (1:1): niechay fie tego niedopuľczá/ aby gdy dom bliźnego iakoby gorzec poczyna/ on w proznowaniu lenial: by zá iefliby fie wielki ogien záwziął domu twego (a ty proznuiefz) ogien niedofzedł. *ModrzBaz* 67, 35v.

»ogień żarzy się« (1): *Ognyv nyerzarfch [!] fzya boza mocza panni mariey moczá, wfífíthkich fwytich pomoczá LibMal* 1544/84v.

Zwroty: »jako do ognia biec, rzucić się; zebrać się by na ogień« (1:1; 1): zebrałfy fie by na gwał albo na ogyeń/ runęli fie na nye vmyflem tym/ aby ye byli pobili. *GliczKsiąż* H7; *RejZwierc* 188; *GostGosp* 158.

»ogniem burzyć (a. poburzyć, a. zburzyć), poborzony; zburzenie ogniem« = *flamma devastare, incendiis affligere Miech* [szyk zmienny] (10:1;1): *MiechGlab* 17, 47 [2 r.]; a fnadz y ogniem fie pokuľfaiá zburzyć przybytki *RejPs* 108v; *BibRadz Esth* 16/23; *BielKron* 308v; *RejAp* 33v; s tego przychodziły ony frogie walki/ [...] frogie onych pięknych a fławnych miał zburzenie/ bo iefli nie mocá tedy chytrofcia/ ogniem/ abo iakim przenaieciem. *RejZwierc* 76; *StryjKron* 335, 442, 537, 652.

»gasić (a. ugasić, a. zagasić) ogień; gaszenie, ugasić ognia« = *restinguere incendium; extincitor incendii Mącz* [szyk zmienny] (11;4:1): ognia s pirwotku iefli w czás nie gáfifz/ Wierz mi kiedy moc weźmie bárzyey fie przeľfrafzylz. *RejWiz* 137v; *BielKron* 102, 394, 407v, 423v; *Extincitor incendii, Vgáficiel ognia. Mącz* 416a, 416b; *BielSpr* 63, 72v; W poľtronnych žiemiách frodze to karzá/ gdyby

kto czału zápalenia domu nátychmiałt nieprzyłzedł z wiádrámi/ y z inłzem naczyniem do gálzenia ognia [igni *extinguendo*] potrzebnym. *ModrzBaz* 35v, 35v [2 r.], 83v [2 r.]; *StryjKron* 722 [2 r.].

»ogniem, od ognia gorzeć (a. pogorzeć, a. wygorzeć, a. zgorzeć)« = *incendio conflagratus* *Mącz* [szyk *zmienny*] (3;1): ku oštátku ogniem Illium będye przez dopułzczenie bogow gorzáło. *BielKron* 55v; *Mącz* 167c; *StryjKron* 652; *KochJez* B.

»ogniem niszczyć; przez ogień, przez miecz zniszczyć; ogień zniszczył« = *incendium absumpsit* *Mącz* (1;1;1): *Mącz* 432d; Ci przez ogień/ przez miecz fropi Zniłczyli twóy lud vbogi *KochPs* 119; *KochJez* B3.

»palić (a. popalić) przez miecz a (i) ogień; (po)pali (a. spali) ogień; przez ogień spalony« [szyk *zmienny*] (3;4;1): *BielKron* 371, 379; *RejPos* 253v; Rozważy łobie gdzie łie podziáły ony zacne á mocne miáłtá [...]. A nie tylko miáłtá ále y inły/ [...] ktore ábo ogień popalił ábo fropie morze zátopiło. *RejZwierc* 87v, 152v; *StryjKron* 472; Cnotá łkarb wieczny: cnotá klénot drogi/ Tegoć nie wydrze nieprzyaciél fropi: Niełpali ogien/ nie záberze wodá *KochPieś* 35; gdzieby któрым ołobam były [przywileje] przez ogień łpaloné [ubi forent per voraginem ignis *absumpta* *JanStat* 797]/ áłbo iákim niełczęściém łtráconé [...]: té odnowić y dáć chcemy y obiecuiemy. *SarnStat* 1054.

»palić jako ogniem« (1): powłtali wnet fáłłzerze á gwałtownicy łłowá łczyre⁸⁰ Páńłkiego/ ktorzy palili iáko ogniem/ á wycináli iáko mieczem s tego łwiátá nędznego *RejAp* 57.

»mieczem, (i) ogniem plundrować« (3): zięmicę Lowická do Arcybiskupłtwá Gnezneńłkiego należąca/ ogniem y mieczem plundrowáli y burzyli *StryjKron* 335, 712, 717.

»ogniem i mieczem psować« (1): vbłagány od S. Leona ná tym przełtał/ ilz ogniem y mieczem Rzymu łłowác [...] niemiáł. *SkarŻyw* 319.

»mieczem i (a) ogniem, przez miecz i (a) ogień pustoszyć (a. popustoszyć, a. spustoszyć); mieczem i ogniem spustoszony« = *caedibus atque igne a. per circuitum vastare* *Miech*; *ferro et incendiis vastare* *Mącz*; *ferro ac igni vastare* *Modrz* [szyk *zmienny*] (5;2;1): na morawę łie vdali, ktoráż więcey niź przez czały miełacz mieczem y ogniem pułtołzyli wolno. *MiechGlab* 14, 7; *BielKron* 379; *Mącz* 476b; *ModrzBaz* 119v; ziemię Mázowiecká Semowitowę część okrutnie palili/ y pułtołzyli przez miecz y ogień. *StryjKron* 472, 309; łácnó táki ferce tráci z onégo fropiégó żalu/ gdzie oyczyzná mieczem y ogniem łpułtołzona *OrzJan* 135.

»jako ogień od wiatru się szerzyć« (1): *SkarŻyw* 27 cf *Przysłowia*.

»ogniem wojować (a. powojować, a. zwojować)« [w tym: i mieczem (10), i żelazem (1)] [szyk *zmienny*] (11): *OrzRozm* Cv, F4v; Sáráceńłki Krol [...] Hiłzpániá ogniem/ głodem/ mieczem woiował/ káził. *BielKron* 279, 192, 373, 406; *StryjKron* 370 [2 r.], 502, 677, 752.

»wrywać z ognia« (1): łi Bogowie/ cół ie vniołł s Troiey/ Wiem iż nie obrázili teź ołoby twoiey. A przeczżeł ie wrywał z ognia gwałtownego/ Gdy ie záł chcelz do morzá wrzucić głębokiego? *PudłDydo* B2v.

Wyrażenia: »ogień wielki« = *grande incendium* *Modrz* [szyk 4:4] (8): Látá 1455. Dni Máiowych wielki ogień wyłzedł z Grockiey vlce *BielKron* 394, 59v, 396v, 420 *marg*; *ModrzBaz* 67; Wielki ogień ma powłtác/ ták wielki ogień Ze włzytko/ iáko w biały dzień/ widác będye *KochOdpr* D2; *GostGosp* 96.

»zakładanie ognia; ogień założon« = *podpalanie; incendium Mącz (1;1): Arripere causam ad incendia, Wziąć przyczynę ku zakładaniu ognia. Mącz 346b, 375a.*

Szeregi: »(tak) mieczem, (i, a, jako) ogniem; przez miecz, (a, i (przez)) ogień; miecz i ogień« = *ferro et (ac) igni Miech; Modrz; caedibus atque igne occisionibus et incendiis Miech; gladium et ignis Vulg; lancea et igne PolAnt; ferrum et flamma, ferro et incendiis Mącz [szyk 35:17] (32;19;1): wżythkę onę za Dunaiem łthronę, mieczem y ogniem okrutnie zburzyli MiechGlab 17, 47; koźde miáfto/ ktoreby niechciało wczęlnikiem być tego łwięthá niech od ognia y od mieczá zginie Leop Esth 16/24; LeszczRzecz A4v; BibRadz Esth 16/23; OrzRozm Cv, F4v; drudzy Grekowie ciągnęli Priamułowi do zyemie czynić łzkody przez miecz y ogień BielKron 57, 110, 192, 235, 236v, 257 (22); Mącz 222a; do ziem oyczyłtych Litewłkich przyciągnął/ ktore ogniem y mieczem zwoiowawłzy y połupiwłzy/ wrocił łię z Miłtrzem do Rágnety. StryjKron 502, 370 [2 r.], 442, 652, 752, 772; KochJez B2. Cf »przez ogień, przez miecz zniszczyć«, »palić przez miecz a ogień«, »mieczem, ogniem plundrować«, »ogniem i mieczem psować«, »mieczem i ogniem pustoszyć«, »ogniem wojować«. [Ponadto w połączeniach szeregowych 15 r.]*

»ogień i perzyny« (1): *A widząc gęłté ognie/ y bliłkie pérzyny/ Tęyże nocy żonę łwá [...] Do Mołkwy wyłłał KochJez B2v.*

»ogień, pożar« (1): *Iáko łtráłzliwy ogień/ iáko pożar/ który Gęłté łáfy pułtołzy/ y odziane góry. Ták y ty przepuść ná nie łwoie łyłkáwice KochPs 125.*

»ogniem i (a) szablą; przez ogień a szablę; szabla i ogień« [szyk 2:2] (2;1;1): *Ponim náłtał Táchłámis waleczny/ ten Mołkwi wiele łzkod poczynił przez ogień á Szablę BielKron 439v; KochJez B, B3; OrzJan 133.*

»woda i ogień« (1): *Czáłem łie też nas nádradni y człowiek nikczemny/ á y wodá y ogień wtrápi nas RejPs 95v. [Ponadto w połączeniach szeregowych 6 r.]*

»ogniem i (a) żelazem« [szyk 1:1] (2): *Vmárl tedy Alexánder w leciech żywotá łwego XXXII/ mieliąc ieden/ ktory dwánałcie lat łwiát karał żelázem á ogniem. BielKron 126v; StryjKron 677. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.]*

W przén (9) : *Turcy codzien z mocá łwá ná mię łie obroca/ Y do końcá iuż ogniem me włóci popłoczá. BielSen 15; GórnTroas 42.*

Fraza: »pożarł (a. źrze) ogień« = *comedit ignis Vulg; hausit incendium Mącz; consumit a. devorat ignis PolAnt [szyk zmienny] (7): Leop Zach 11/1; Mącz 153c; BudBib Iob 22/20, Zach 11/1; Pała Dárdanów páłac/ y popiołem łtanie/ Wnet/ wnet co źrzéc Gréckiemu ogniewi nie łtanie. GórnTroas 9; pałal łzóroko On ogień/ który zárl królewłkie ciála GórnTroas 15; páłace pałaiá Zgruchotáne/ źrze ogień y człowiecze ciála GórnTroas 59.*

Przen (24) : *Nie ón chytry Vlyłfes/ nie towarzyłz iego/ Ani Synon zdradliwy/ ognia ták łrogięgo Przyczyná: lecz to ogień ón/ którym rodziłá/ Ten pali/ ten łmierciá mą rádábym zgáłilá. GórnTroas 10; Wynół w czás z nagłego ognia łwiátá tego co moźelz SkarKaz 7b.*

Zwoty: »ogniem podżegać« (1): *Pátrz iáko wiele Tyrránnów Kołciól Boży do tych czáłow burzyło/ iákiego okruciełntwá wżywáli/ iákim go ogniem podżęgáli/ iákie nań miecze ołtrzyli/ iákie łzubienice budowáli/ iákie piece zápaláli ReszPrz 5.*

»rozżarzać ogień« (1): Sporká prętka/ rozżarza ogień [*incendit ignem*]/ á zwádá nágła wylewa krew *Leop Eccli* 28/13.

a) *Zarzewie niezgody, walki, zemsty; bójka; bunt rozruchy* (16) : *Leop Iudic* 9/20; *BibRadz Ez* 5/4; *BudBib Is* 50/11; może być káždemu po części dokumentem tá wrzáwá/ ktora niedawnego czáfu w miłey Oyczyźnie nálzey wzniećilá fie/ iáko tho ielt ízkodliwy ogień káždy Rzeczypołpólitey/ *Inteftina odia et bella in visceribus propriis. Phil* O2.

W charakterystycznych połączeniach: odszczepieński ogień, przekłety, siłny, szkodliwy (3); *ogień wynidzie* (4).

Frazy: »ogień spali« (1): áby ogień wyłzedł z Amálechá któryby was y z nim ípalił. *BielKron* 50v.

»ogień się wznieci (a. rozniecić się może)« (2): ták długo łobie ludzie będą ízeptác á poćichu rády íwe roznośić/ że s tego potym siłny fie ogień rozniećić może. *RejZwierc* 147; *SkarJedn* [180].

Zwroty: »podżegać ogień« (1): Oto wízytcy wy podżegaćie ogień [*accenditis ignem*] przepafaliście fie ílkrámi *BudBib Is* 50/11.

»ogień zagasić; ogień się gasi (a. mógł się ugasić), ma być gaszon; ugaszenie ognia« [*szyk zmienny*] (3;2;1;1): *BielKron* 107v; Niemogł fie ielzczę przekłety on ogień odszczepieńlki vgásić: názáiutrz lud wízyćiek burzyć fie ná Moyżelzá y Aaroná począł *SkarŻyw* 492; *ActReg* 21; *Phil* O [2 r.]; GDyby fie wćzęłá zwádá/ między którými zágásiłby kto w tym ogień/ y w tym zágáźzeniu byłby kto ránion/ [...] według zwyczáiu téy źiemie zachowa fie/ iż ten kto ogień zágásił/ zá ránę ma byđź łádzon *SarnStat* 1174.

Wyrażenie: ogień pożyrający« [*szyk 1:1*] (2): Ogień Oyczyznę pożyraićey iáko ma być gáłzon. *Phil* O marg, O.

Szereg: »ogień, płomień« (1): Ogień wyłsedł [*Ignis egressus est*] z Ełebon/ płomień z miálteczká Seon/ y ípalił Arnon Moábithłkie *Leop Num* 21/28.

b) *Groźna sytuacja* (4) : ogień ći to ielt/ y ledwie nie coś gorłzego/ niż ogień: ábowiem tu/ nie dwá/ nie íżeść grołzy fałłzywych w grzywnie iedney fie naydźie [...] ále bęđdzie fałłzu w workách/ w Skrźyniach wízyłtkiey Korony. *GórnRozm* C4v.

Fraza: »szyrzy się ogień« (1): iuz fie to wízytko okołó nas okázowác pocźyna/ że nas zewłżąd iáko mocnemi wály á iáko írogiemi mury nieprzyiaciele nálzy otoczyli/ á co dáley to sie bárzyey ízyrzy ten írogi ogień okołó gránic nálłzych. *RejZwierc* 255v.

Zwrot: »zwołác jakoby do gaszenia ognia [czego]« (1): widźilłże tu wálłzá kró: M. co zá narody Pan Bóg wálłzey Kró: M. ziednał/ y kogo zwołác raczył/ iákoby do gáłzenia ognia krolełtwá twégo? *OrzJan* 108.

e. *Ognisko; focus HistAl, Mącz* (31) : záłáđził íwe woylko w táiemnym mieylcu/ kazał fie ćicho ípráwowác bez ognioł *BielKron* 247; *Mącz* 289d; *GórnDworz* P5; Dzyeń s. Ianá bylicá fie opáłác/ á cáłá noc okołó ognia íkákác *RejPos* 225v; *BielSjem* 32; Tám gołcie tám y domowi/ Sypáli íye ku ognioł *KochSob* 55.

W połączeniu szeregowym (1): ztąd owy Sobótki/ nocné ognie/ zbiéránia źiół/ y do czárów á bálámuctw bábich kiermáłł *Oczko* 29.

Fraza: »ogień gore« (2): Niemálfz ftraży/ kárności/ nie rozdáią Háflá. Piją/ Huczą/ wołáią/ ogień wielki gore/ Przeto niepożyteczne walki ich niefpore. *BielSat* L3 [*idem*] *BielSjem* 26.

Zwroty: »ogień czynić« (1): kazał iefzczę więtfzy ogień czynić [*precepit accendi focus plurimos*] około załtępow nád ieziozem *HistAl* H6v.

»ogień niecić« [*szyk zmienny*] (6): rádzili miedzy łobą/ iákoby noc tę przefpác/ á wilcy żeby ktorego z nich nie ziedli. Ieden powiedział/ Niećmy ogień/ á nie fpimy *GórnDworz* P5; *StryjKron* 602; *KochPieś* 15; *KochSob* 57; pod gárdłem zápowiedźcie/ áby w ow czás kiedy pożary gorywáią/ żaden ognia nie śmiał niecić w boru *GostGosp* 12, 166.

»ogień palić (a. napalić); ogień palony« = *focus accendere; focus accensus* *HistAl* [*szyk zmienny*] (4; 1): wiele im pomagał ogień palony/ á wśzákże dla fniegu y dla wielkiego zimná vmárło drabow pięć fet *HistAl* [I3]v, H6, [I3]v; Słoftry ogien napalono/ Y plácu nam poftąpiono *KochSob* 56; *KmitaSpit* C5v.

»ognie pogasić« (1): Gdy fie iuz nieprzyziaciel przybliżał/ kazał Skánderbeg ognie pogáfić *BielKron* 244v.

Wyrażenie: »ogień wielki« [*szyk 2:2*] (4): przykazał thám Alexader [!] wielkie ognie [*plurimos focus*] palić/ bo tam vmyflił przez wiele dni pomiefzkác. *HistAl* H6, H6v; *BielSat* L3; *BielSjem* 26.

α. *Obrzędowe ognisko rozpalane przy pogrzebie; stos pogrzebowy* (9) :

ogień ku czemu (1): Ale y zwykły ogień/ ku fpaléniu ciáálá Nie mógl bydz/ kiedy Troiá płomieniem gorzáłá. *GórnTroas* 11.

Zwroty: »na ogień (na)miotać; w ogień rzuć« (4;1): *BielKron* 319, 321, 322 [2 r.]; vbráli go w odzienie y w fzáty Xiążęce fwietne/ [...] ná ftoś drew położyli z wielką żałostíą zgromádzonego Rycerftwá/ potym wkoło drwá zápaliwfzy/ páznogćie Ryfie/ y Niedźwiedzie ná ogień miotáli *StryjKron* 411.

»ogień palić« (1): Przy iey grobie vdziáłáli Czechowie iednę modłę z fczerego złotá [!] [...] á zwano ią Zelu/ przed którym ogień palili *BielKron* 319.

»ogień uczynić, udziáłać« (1;1): ogień ná iego grobie vczyniwfzy/ pogáńfkim obyczáiem/ brody łobie tágáli á ná ogień miotháli *BielKron* 322, 321.

Wyrażenie: »ogień wielki« (1): mąż iey Sławofz kazał ná iey grobie ogień wielki vdziáłác *BielKron* 321.

f. *Tortura ognia; śmierć przez spalenie na stosie* (45) : gđzieby sfálfzował Kfyęgi Mieyfskie/ sfława fye bezecnym/ y krzywoprzyfyęzcą/ á bywa karan ogniem *GroicPorz* d4v; *BielKron* 25, 223v, 225; *RejAp* 11v; *SkarŻyw* 193, 207, 437; O Boże/ co tu tákich [*fałszywych świadków*] iefł/ coby ie ze fkały w ogień profto zrzucác trzebá. *GórnRozm* G3v; *KlonWor* 11 [2 r.], 39.

W połączeniach szeregowych (16): Izali [*Jezus*] mocą/ ogniem/ głodem/ mietzem/ fadzánim/ wiązánim/ kiedy kogo ku wierze przymufzał? *KrowObr* 26, 242; *RejAp* 92v, 114v, 163; *RejPos* 338v; *RejZwierc* 192; *CzechRozm* 95, 179v, 248v; *SkarŻyw* 151, 206 [2 r.]; kto miedzy námi táki iefł co to wlytško czyni/ práwie iákoby iuz ná kátá wołáiąć/ powroz/ miecz/ ogień/ do ręku podawaiąc *CzechEp* 25, 16; *GórnTroas* 42.

W porównaniach (2): Ná thym Concilium Ianá Hufá łpalono y vcźniá iego Hieronimá/ ktorzy thák śmieie łzli w ogień iáko ná iedny gody *BielKron* 283; łzli ná ogień iáko ná błoto *SkarŻyw* 130.

W charakterystycznych połączeniach: ogień ciężki, straszny; ogniu bać się, ująć; ogień cierpieć, mieć, do ręku podawać (2); na ogień wieźć; ogniem bronić, karać (*karan*) (6), odciskać, odgrażać, odstraszać, odwoździć, panowanie umocnić, podierać, prześladować (3), przymuszać (2), straszyć, wykorzenić, wytracić, zabijać, zacierać prawdę, żywot brać.

Zwroty: »iść w ogień, na ogień« (1:1): *BielKron* 283, *SkarŻyw* 130 cf *W porównaniach*.

»ogniem (s)palić« [szyk zmienny] (2): *KrowObr* 11v; Ktora klątwa (iáko Auguřtin Źwiádczy) ieřt cięźłze karánie niź gdy człowieká mieczem zetną/ ogniem łpala/ ábo beřćiami łkarmią. *WujNT* 76.

Wyrażenie: »ognia godzien« (2): pięknie go ná mieyřce gdzie páchołętá dłuęo z kámięni zřtały/ wyprowadziwřzy: krzyknął ná towarzysze/ áby biły iáko łotrą/ ognią godnego. *SkarŻyw* 459, 574.

Szeregi: »ogień i męki« (2): *MurzHist* N; k temu iż ogień y męki mogá teź y beřćye ćierpieć/ á łámeęo człowieká rozumnego włádna ieřt męká/ łromotá y poháńbienie y záwřtydzenie. *SkarKaz* 3b.

»ogniem, (i, albo) mieczem; (czy) ogień, (i, czy) miecz« [szyk 6:3] (6;3): Będzie Ewánielią prawdą Bożą názywał/ [...] ále tę prawdę Bożą będzie/ mieczem y ogniem przelládował *KrowObr* 50v, 40v; *RejAp* 147v; *GrzegŚm* 19; *RejPosRozpr* c3v; mychmy łą Chreřćiąnie/ ognią łię y mieczá nie boiem. *SkarŻyw* 152; *ReszPrz* 66; *GórnTroas* 61, 65. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 12 r.*]

»powroz, ogień« (1): Stárcze powrozás godzien/ ognias godzien. *SkarŻyw* 574. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

g. *Palący się przedmiot* (11): nawiázáá gołębiom ognią do nog/ tákieź wroblom puřciłá ie *BielKron* 427v.

a. *Rodzaj pocisków zapalających* (10): zá temi becźkami łtać z gotowá łtrzelbá iednym drugim zá łie s kámięni łtać/ drugim z ogniem gotowym máiac drwá po temu. *BielSpr* 64.

Zwroty: »gniem ciskać; ciskanie ognia« (1; 1): kořćiołá Źwiętego dobywał przez wiele dni zá łádźiwřzy k niemu kuřze y tárány/ k temu przypráwy ku ćiřkáníu ognią [*et iacula ignis*] y kámięni *BibRadz* 1.*Mach* 6/51; *BielKron* 417.

»ogień miotać (*a.* ognia namiotać); ogień miotany« = *ignem inicere* *Modrz* [szyk zmienny] (6; 1): Sá łkowie potym miotáli ogień/ chcąc łpálić mořt *BielKron* 229, 248, 250; *OrzQuin* A3v; Były teź *Plutei* o trzech kołkách/ [...] łkorá łurowá przykryte z wierzchu dla ognią z wierzchu miotáneęo *BielSpr* 61v, 64v; *ModrzBaz* 64.

h. *Mieszanka łatwopalna, tzw. ogień grecki; admirabilis a. artificiosus a. Graecus ignis* *Cn* (5): áno łie mnie zda łkodliwřły [*język fałřszywy*] niźli by kto ku mnie łtrzelał znátęřřęęo łuku/ á łnadz y łtrzálámi ogniem zá łáđzonemi. *RejPs* 189.

Zwrot: »przyprawić ogień; ogień przypraw(io)ny; przyprawa ognia« (1;2;1): gdje by był nie *Dyomedes*/ zá páliłyby były *Amazones* okręty Greckie miřtemą przypráwá ognią w łtrzałách *BielKron* 59; pořłał przećiwko im tákie miřtrze/ ktorzy z łmołá/ z łiarká/ przypráwiwřzy ogień popalili im okręť *BielKron* 347v, 55, 340v.

i. *Sfera ognia w ówczesnej kosmologii; aether(a) Mącz, Calep, Cn; (elementum)ignis, ignis aetherus Cn (20):* Spéry Płánethow nád ogniem. *RejWiz* 151v *marg*, 151 *marg*, 151v [2 r.], Cc8, Dd3; AETHERa, Niebiofá/ álbo náiwyzfzly element/ álbo żywyoł/ Ogień. *Mącz* 5c; *Calep* 38a.

W różnych połączeniach (najczęściej szeregowych lub przeciwstawnych) z nazwami pozostałych sfer (10): Pátrzze nád tym powietrzem wnet zálie iest wodá/ A nád tą wodą ogień *RejWiz* 151, 145v, 149, 149v, 151; *Meteora Aristotelis*, Xięgi Arístotelesowe w których o wyfokich rzeczách/ to yest o obłokách powietrzu/ wodzie/ ogniu wyfokich zwłazczá elementách á żywiołách wypifano yest. *Mącz* 219c; *SienLek* 28; *Oczko* 4v, 5; *SzarzRyt* B4.

W charakterystycznych połączeniach: ogień na niebie (2), przezroczystry; natura ognia (2); brać posiłek z ognia; miarkować ogień; przykryć ogniem, rozdzielić; z ogniem potkać się.

Wyrażenia: »ogień niebieski« (1): które [drzewo] záczałwzy fy e poki roście ná ziemi/ bierze posiłek z wody/ z dobrého wiátru/ y z ognia óného Niebiefkięgo/ który iftność rzeczam wzyfłtkim dawa *Oczko* 5.

»okrąg ognia« (1): Sphérá álbo okrąg ognia/ okrąg wiátru/ okrąg wody/ tylko tho w łobie ma/ co któremu z nich nalezy *Oczko* 4v.

»ogień wieczne (a. wieczyste)« [szyk 1:1] (2): *GrabowSet* V4v; Niebem otoczył wzytko łwoie dzieło/ Ktore podeyżrzec ze włzech łtron miło. Tám wieczne ognie łwoie mieyłce máia *KlonFlis* B4.

j. *Błyskawica, piorun; burza (22):* *LubPs* R5; *RejWiz* 49v; Tegoż czáfu grom wielki był/ s ktorego ogień vpadł ná kościol S. Fráncifzka w Krakowie *BielKron* 396v; Też błýfkáwicę ogniem zowiemy *RejAp* 114; *RejZwierc* 128v; Niechay ogień z niebá páda/ A ziemiá fy e w głąb rozsiáda. Pan który załtępy włádnie/ Závždy nas obroni łnádnie *KochPs* 69, 40.

W połączeniach szeregowych (6): *RejWiz* 10v; Przypadáia frogie ognie/ łtráfzliwe gromy/ pioruny y dziwne trzáfkwice. *RejZwierc* 86v, 113v, 133v; *SkarŻyw* 480; rolnik opátrzny [...] Cierpi ognie y defzczę/ wiátry rozgniewáne. *KlonWor* 77.

W porównaniach (2): Kiedy ziemi złéciwzy łmiertelné zéwłoki/ Ogniu rowien prędkiemu/ przeniknę obłoki. *KochMuza* 28; CYprydy łynie/ [...] Nie ták okrutny Ogień piorunowy Z łtráfznych łyfkáwic/ Gdy ná świat łurowy Gromy łwé miece/ Iáko twoie łtrzáły *GosłCast* 40.

W charakterystycznych połączeniach: ogień błyskający (2), latający, okrutny, prędkie, srogi, straszny.

Fraza: »ogień zapála, zapalający« (1:1): *LubPs* X5v; ogień latający/ nie łácnio dáchowką przykryte dáchy zápála [*Ignis ... occupat*]. *ModrzBaz* 35v.

Wyrażenia: »ogień pałający« (1): Qui facis angelos tuos łpíritus: et minifłtros tuos ignem vrentem. Ktori czynifz angioly twoie duchy/ [...] a flugi tve czynifz ogniem pałájączym. *WróbŻołt* 103/4.

»ogień piorunowy« (2): Powieda/ że [*cieplice*] z rzeczy łwiętych fá vczynioné. á łwięte rozumieli/ siárkę/ y ogień piorunowy *Oczko* 6v; *GosłCast* 40.

»płomień ognia« = *flamma ignis PolAnt, Vulg* (2): o Anielech mowił Ktory połly łwe czyni duchy/ á flugi łwoie płomieniem ognia. *BibRadz Hebr* 1/7; *CzechEp* 284; *WujNT Hebr* 1/7.

k. *Światło, znak świetlny, oświetlenie za pomocą ognia; lumen Mącz (34):* łniey [*wieży*] widác ná morze dwie łcie mil łátemę z ogniem *BielKron* 270v; s ktorey wieze łátemia wielka záwiefzona

w ktorej przyprawiono taki ogień który bårzo daleko kupcy widzą w nocy *BielKron* 282v, 439v; *Praeumbro*, Zásłaniam komu od ognia/ odeymuyę swiatło. *Mącz* 502a, 52d; *GórnTroas* 59.

W charakterystycznych połączeniach: gotowanie ognia; zasłaniać (zasłonić) od ognia (2); ogień chować, przyprawić, widzieć; dawać znaki przez ogień (2).

Fraza: »ogień gore« (4): BielKron 263v; ztądże wízelákie wieże y infze budowanie/ ná których ognie takowe goreyá phari bywáyá zwáne. Mącz 297b, 297b; Ognie fwieçąc gorzáyá z wieże záfieszony. StryjWjaz C3v.

Zwrot: »ognie palić; palenie ognia« (1;1): Ognie pałá/ y chodzą pięknie s procełlyá RejWiz 181; BielSpr 42.

Wyrażenia: »jasny ogień« (1): áza nie widziéie iáfnego ognia kthory z grobu Máchometowego wychodzi? BielKron 456v.

»ogień nieugaszony« (1): Toli iest ogień ón nieugáfzony Złotého słóncá/ [...] od poczatku swiatá Prowadzi látá? KochPieś 11.

»ogniem pałający« (1): liedm lamp było ogniem pałaiących przed máyestatem/ ktore fá liedm Duchow Bożych. RejAp 48v.

»ogień słońca« (1): KochPieś 11 W cf »ogień nieugaszony«.

»ogień ustawiczny« (1): Ogień wítáwiczny. SkarKaz 457a marg.

»zagaszenie ognia« (1): dawaiá te znáki czáfem słowy/ czáfem tráfieniem/ czáfem teç infzemi znáki: iáko fchyleniem drzewcá ná doł/ záfázeniem ognia [ignis extinctione] ModrzBaz 111v.

Szeregi: »ogień a dym« [szyk 1:1] (2): Tegoż Alexándrá ftróże pochwytáli Tátárská ftraż/ ktorzy przes ogień w nocy á przes dym we dnie mieli dáwác znáki swoim BielSpr 42, 67v.

»ogień albo swieca« (1): Officere luminibus, Zásłonić komu od ognia/ álbo od swieçe. Mącz 115c.

Przen (4) :

ogień czego (3): Víkróm z láłki fwéy morzkie nawáłności. A podnieś ogień portu zbáwienného KochFrag 15. Cf Zwrot.

Zwrot: »ogniem [czego] rozswiecić« [szyk zmienny] (2): Tyś rospalił lámpę moie/ tyś mé ciémności Roświecił/ mój Boże/ ogniem swoiey swiatłóci. KochPs 24, 37.

Wyrażenie: »wieczne ognie« (1): fkorom wzgárdził/ twey láłki promienie/ Wzrok/ wiecznych ogniew opułczony/ złoty: Opádli dułzę má/ pełni ochoty Nieprzyiaéiele GrabowSet Ov.

α. Biblijny słup ognisty (10) : okázował miefcá ná kthorych mieliście rozbijác namioty swoie/ vkázuiác wam drogę w nocy przez ogień/ á wednie przez słup obłoczyłty. *Leop Deut 1/33; BibRadz Deut 1/33; BielKron 30v, 35v, 46; BudBib Deut 1/33; Przydał im wódze: ná dniu obłok znákomity/ A w nocy nieprzeyrzanéy ogień niepokryty. KochPs 115.*

Fraza: »swieci (a. oświeca) ogień; swiatło ognia« = lumen ignis PolAnt (2; 1): LubPs R6, Yv; prowadził ie obłokiem we dnie/ á wżytkę noc swiatłem ognia. BudBib Ps 77/14.

Wyrażenie: »ogień pałający« (1): Wyodł ye w obłoku swoim gdy był dzyeń gorący/ A w nocy ye ofwyecał ogień pałáyący LubPs R6.

2. Światło gwiazd słońca; swieçące ciało niebieskie, meteor, kometa itp.; bolis Calep, Cn; aconthias, ceratias, cometa, cometes, crinita stella, cyparissiae, discus, fax, flamma comas imitata, hippeus,

lampas, pitheus, pogonias, trabs docos Cn (11) : RejWiz 151 marg, Cc5v; w ten czas wielkie cudá widzyeli/ ogień ná powietrzu przez LXXV dni BielKron 121; którému [gwiazdozbiorowi Wężownika] tákowy Ogień z rámion wychodzi/ że y w pełniá goré Vpátrzony: w ręku/ iuż nie ták światło łporé. KochPhaen 3, 4; KlonFlis B3.

Fraza: »ogień [czego] gore, gorający« (2:1): Wieczorna gwiazdo/ którém/ ná okrągłym niebie/ Ogień nád ziemiá goré KochEpitCat 110, 110; Calep 134b.

Wyrażenie: »ogień słoneczny, słońca« (1:1): Boże, który początku nie masz, ani końca, I ty, ogniu wysoko lecącego słońca, [...] Bądźcie świadki KochMon 29; KochPs 26.

*3. Jeden z elementów, z których według ówczesnych pojęć zbudowana jest materia i żywe organizmy; ignis Vulg (48) : FalZioł [*8]; Czemu oczy czarne lepiej widzą wednie, nie tak w noci. (–) to bywa dla niedostatku ognia ktoriby mógł mocniej wilgość lodowatą ófwiezczać GlabGad B5, E3v; RejWiz 118v.*

*W różnych połączeniach (najczęściej szeregowych) z nazwami pozostałych elementów (28): WSzelka rzecz zwiąca/ albo thez z ziemie roftacza: Ze czterzech żywiołow łtworzona albo flożona ieft. To ieft z ognia/ z powietrza/ z wody/ y z ziemie. FalZioł [*7], [*7] [2 r.], [*8]v, I 116c, 156b; GlabGad H [2 r.]; BielKron 127v; KochZg A2; SienLek 1, 28v, 41, Vuu [5 r.]; Oczko 3v, 5; StryjKron 1; GórnrOzm N [2 r.]; Ziemiá bowiem odbiera/ ziemię álbo ciáło/ Wodá krew/ á wiátr oddech/ ten którym dycháło/ Ogień tefz ciepło bierze/ [...] Ták z człowieká iáko tefz z káżdego łtworzenia. KołakCath B4v; W ciéle ludzkim mieřkciáią przeciwné łobie żywioły: ogień/ y wodá/ y ziemiá/ y wiátr: iákoż łię zgodzą? SkarKazSej 676a, 676a marg, b [2 r.].*

W charakterystycznych połączeniach: ogień gorący, silniejszy, suchy, większy; gorącość ognia, niedostatek, ukrocenie; podobny ogniowi (3); przydawać ognia; brać powód z ognia, sprawiony, tworzyć (stworzony) (3), złożony (2), żyć; złożony od ognia; miarkować ogień, wywodzić; ogniem strawić się, zagrzewać.

Wyrażenia: »ogień przyrodzony« [szyk 12:2] (14): iż takowa [ślina] bywa bielřza na tczó niżli inedy, gdyż wizytka lipkość pokarmu iuż łie w niej łtrawi ogniem przyrodzonym. GlabGad C6, G, Gv, G2, G3, G7 (11); Częłtoćiem rychley wzmagáią/ ktorzy łye w niemocy ná inřze miełtce przewożą. Abowiem Ogień przyrodzony/ rułzánim łye mnoży/ á łwą siłá ciáło potwierdza SienLek 34, Vuu3; RybGęśli D.

*»ogień żywiołny (a. żywiołowy)« (2): Ine moczy [ku wspomózeniu żywota] [...] w rozlicznych niemoczach zijąwiaią łie przez vczynki łwe, Powód łwoy biorące z ognia żywiołowego FalZioł [*7], [*7].*

Szereg: »ogień i woda« (1): y iákoż theraz w żywoćie máćierzyńłkim łpráwione ieft ciáło/ y dawáłz człónki: záchowano bywa w ogniu y w wodzie łtworzenie twoie [conservatur in igne et aqua tua creatio]; y przez dziewięć kxiężycow ciępi twoie tworzenie Leop 4.Esdr 8/8.

4. Załamanie światła w kamieniu szlachetnym, błysk, promień (3) : KRzyłzthał kiedy będzie przeciw flończu położon/ thedy ogień z łiebie wypuřczá FalZioł IV 51b.

W porównaniu (1): Carbancula rodzaiow ieft dwanałcie, ale z tych rodzaiow nalepřze łá łwiathłé, iakoby ogień z łiebie wypuřczájące FalZioł IV 50a.

Szereg: »promienie i ogień« (1): Ten kamień gdy ktho trzyma w prawey ręczę naprzeciw flończu tedy wypuścza z siebie promienie y ogień *FalZioł* IV 58d.

5. Temperatura, zwłaszcza wysoka (12) :

W porównaniu (1): iáko wodá odkrywa ogień/ gdy bywa laná w wapno niegálzone/ thymże obyztáiem zakon Boży/ odkrywa íkryte grzechy *KrowObr* 44.

Szereg: »ogień a (ni) wilgość« [*szyk 1:1*] (2): Iużby zyemiá nie miááá ognia ni wilgości/ Iákożby fie mnożyły nam ná niey żywności. Bowiem wilgość odmiękcza/ á ogień zágrzewa/ S tych dwu przyczyn tu káżde ítworzenie ożywa. *RejWiz* 152v.

a. Upał, żar słoneczny (9) : Ściśni wigotné chmury świętá ręká íwoiá/ A ony íuchá ziemię/ y drzewá nápoią Ogniem zyęté *KochFr* 125; *GrabowSet* F4v.

ogień czego (1): Trawá/ która nie czekáá Rázu kofy íiekący: Ale przed czáfem zniśczaáá Ogniem gwiazdy gorący. *KochPs* 193.

Wyrażenia: »letni ogień« (2): Szukáią ludzie/ zewíząd ogárnieni/ Ziołá/ owoce/ poílenia/ chłodu/ By w letnich ogniaách byli ráutowáni *GrabowSet* C2v; *KochFrag* 26.

»ogień słoneczny« = *intemperies solis Mącz* [*szyk 2:1*] (3): A iáko czyni/ przy płáczey/ młockowi/ Pożádný wiátr Czerwcowy/ W słonecznym ogniu/ ziarn precz wieiác plewy *GrabowSet* T3v. *Cf* »spalony przez ogień słoneczny«, »wielki ogień słoneczny«.

»spalony przez ogień słoneczny« (1): Tobie ziemiá ípalona przez ogień słoneczny Modli íię ddzá *KochFr* 125.

»wielki ogień słoneczny« (1): Propter intemperiem solis, Dla wielkiego ognia słonecznego. *Mącz* 172a.

W przen (1) : Nie odítráízą zbytecznym ogniem záráżoné Kupcá kráie chciwého *KochPieś* 2.

6. Stan zapalny, ropny, zakażenie, zaognienie; podniesiona temperatura ciała, gorączka (70) : ktho by miał ogień wíobie albo wrzod zgoráczey przicżiny/ thego [*wywaru*] przykádáy ná mieícze zapalone. *FalZioł* I 21b, †3e, I 28b, 77c, 122a, 130c (19); Kiedy ogień wynidzie z rány/ thedy iá lepák czyścíc. *SienLek* 147v, 135v, 146, 147v, 177v, 185 [2 r.]; które [*plugastwa*] tá ták íuchę/ że íkurze/ iákoby blizny przyniówíszy/ áni wyćiec/ áni íyę záíufzyć mogá: ále iáko bláchy poczerńiwíszy íkórę/ ognia ráczey/ niż wrzodów/ ślad nieiáki máią *Oczko* 13v; lekarz powie że nielża ináczey íedno muśc práwi tęt pálec co narychley vtrzcć/ á poki dáley ogień nie zaydzie. *GórnRozm* K2, K2 [2 r.].

ogień czego (1): *SienLek* S[ss]3v *cf Szereg*.

W porównaniu (1): A mowa ich wiada íię iákoby piekielny ogień *BibRadz* 2.*Tim* 2/17.

W charakterystycznych połączeniach: ogień w ranie panuje, (w ranę) się przydał (2), przyrzucił się, przyszedł, wnidzie, wynidzie (z rany) (2), zajdzie; ogień chłodzić, mieć w sobie (mający) (3), odrażać (odrażający) (2), psować, wyciągać (wyciągnąć, ściągając) (10), wygnać, wypędzać (wypędzić) (4), wysuszać.

Zwrot: »piekielny, świętego Antoniego ogień gasić (a. ugaszać); ogień będzie wygaszon; ugaszenie ognia piekielnego« (7:1;1:1): Na vgaízenie ognia piekielnego ná członku mężkiem. *FalZioł* ++5c; íok z ziele Noc z y dzień, z blaywáfem á z ocztem zmieíszany/ piekielny ogień gafi *FalZioł* I 99d;

vczyn cienką mać/ á tym często pomazuy piórkiem. A bedzie ogień wygafzon. *FalZioł* V 117, *e, I 14b, 20b, 60b, 77c, 79b, 102b.

Zestawienia: »piekielny ogień« [nazwa różnych chorób, których wspólną cechą są zmiany występujące w tkance i na skórze: wrzód, gangrena, rak, róża, półpasiec itp.] = sacer igitur Murm, Mymer¹, BartBydg, Mącz, Calep, Cn; pusula BartBydg, Mącz, Calep, Cn; erysipela (herisipila) Murm, BartBydg, Cn; anthrax Murm, Mącz; S. Antonii ignis Murm, Cn; gangraena PolAnt, Cn; carbo, formica militaris, igitur persicus, pruna Murm; morbus Gallicus a. regius BartBydg; carbunculus Mącz; cacoethes, cancer, carcinoma, circinus, phagedaena, zona, zoster Cn [szyk 26:8] (34): Murm 77; Mymer¹ 39v; BartBydg 68, 127, 134b; łoboda ftłuczona zroiownikiem á trochę ocztu przilawfzi/ tedy ieft lekarstwo niepodłe na ogień piekielny *FalZioł* I 12a, I 20a, 28b, 80c, d, 90a (11); *BibRadz* 2.Tim 2/17; Mącz 11b, 38a, 164d, 332d, 363a; Profto w tey mierze/ tak fię dzieie/ iáko owo gdy fię komu w pálec piekielny ogień wrzuci/ więc pośle łobie po lekarzá *GórnRozm* K2; *Calep* 501b, [878]a [2 r.]. *Cf Zwrot*.

»ogień świętego Antoniego« [objaśnienie cf »piekielny ogień«] [szyk 2:1] (3): *FalZioł* V 102; Pusula item, Nieyáka chorobá którą świętego Antoniego áłbo piekielnym ogniem zowá. Mącz 332d. *Cf Zwrot*.

»wietrzny ogień« = odmrożenie (1): [ze spisu rzeczy:] Wietrzny ogień czym wygnác/ 1. 135b. [*Cf Ná odzieżblinę*. 135v marg] *SienLek* T[tt]2.

Szereg: »ogień albo zapalenie« (1): Ogień albo zápalenié ładzelu chłodzić *SienLek* S[ss]3v.

a. Gorączka (1) :

Wyrażenie: »ogień nieprzyrodzony« [w odróżnieniu od ognia przyrodzonego, cf znac. 3.] (1): Takieź też otręby [tj. łuski w urynie] łá ziarnka otrębam podobne/ ktore takieź w febrze. Znamionuiá od wřzytkie^{so} ciała odriwać fie/ dla gorączofci ognia nieprzyrodzonego. *FalZioł* V 11.

Synonimy: 1.d. pożar; 3. goráco, gorácość, upalenie, znoj; 4. zapalenie; 6. Zest. »piekielny ogień«: francuz, galik, przymiot.

Cf [OGNICZARSTWO], [OGNIOCZAR], [OGNIOMOŻNY], OGNIONOGI, [OGNIOWŁADA], [OGNIOŻYWY], [OGNIPIORA]

MM